

У нумары:

**Супрацьстаянне
ці супрацоўніцтва?**

Гутарка крытыкаў і навукоўцаў
завяршылася дамоўленасцю.

Стар. 5

Невыпадкавыя прыпынкі

Агляд сакавіцкіх нумароў
часопісаў «Полымя», «Нёман»
і «Малодосць».

Стар. 7

Імгненні пад гукі раяля...

Тэатр-студыя на Плошчы
Перамогі — сапраўднае
адкрыццё XX стагоддзя.

Стар. 10

**«Вясёлка» — крыніца
дзіцячай літаратуры**

Ці будзе ўстаноўлены ў Мінску
помнік Васю Вясёлкіну?

Стар. 15

Два лёсы ў мастацтве

Гогаль аддаў свой талент
расійскай культуры, Шаўчэнка —
адраджэнню роднае ўкраінскае слова.

Стар. 16

ІДЗЕ ПАПІСКА НА І ПАЎГОДЗЕ 2009 г.

**Для індывідуальных
падпісчыкаў:**

1 месяц — 7390 руб.
Падпісны індэкс —
63856

**Ведамасная
падпіска:**

1 месяц — 9580 руб.
Падпісны індэкс —
638562

**Індывідуальная льготная падпіска для на-
стаўнікаў:** на 1 месяц — 4950 руб. Падпісны
індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі:
1 месяц — 7500 руб. Падпісны індэкс — 63880

**Каб год для вас быў неблагім —
падпішыцеся на «ЛіМ»!**

Паміж вясной і восенню жыцця

Юбілей класікаў XX
стагоддзя адзін за адным
адшумелі на мяжы
міленіуме. Надыходзіць
чарга самых юных
літаратараў. Што і казаць,
малоднякоўцам у гісторыі
нашай літаратуры
наканаваная вечная
малодосць. Большасць
з іх засталіся такімі
назаўсёды, часам
не паспелі нават
раскрыцца, вырасці
ў меру свайго таленту,
свайго жыццёвага досведу.
Мера жыцця была
замененая найвышэйшай
мерай. І таму юбілейны
пафас падсвечаны сумам.

Валерыю Маракову лёсіла
стаць паэтам у пераходны
час. Старая літаратура — ка-
лі можна так казаць пра
саракагадовых Купалу, Ко-
ласа і Бядулю — асцярожна
адыхаў у ценю. На авансцэ-
ну выйшлі непаўналетнія
юнакі, сярод якіх быў і сын
муляра Валерыі Маракоў.
Максім Багдановіч, паміраю-
чы ў Ялце, радаваўся адзінай
свайёй кнізе. Наш юбіляр у
няпоўныя 18 гадоў меў дзве
— «Пялёсткі» (1926) і «На за-
латым пакосе» (1927). Сярод
студэнтаў «зорнага» тады
Беладэжнікума і Мінскага
педінстытута Маракоў быў
у пашане. «Калі ў калідоры
з'яўлялася яго статная
постаць, звычайна перша-
курснікі шапталі адзін ад-
наму: «Вунь Маракоў ідзе»
(С. Грахоўскі). «Пялёсткі»,
дэбютны зборнік паэта быў
сустрэты шквалам крыгтыч-
ных водгукі — як станоў-
чых, так і адмоўных. Бела-
руская публіка на той час
мела ўжо вопыт чытання
маладой паэзіі. І ўсё ж такі
Маракоў быў зусім новым
паэтам. Чаму? Думаецца,
што праз сваю выключную
малодосць. Першы зборнік
напісаны 15 — 16-гадовым
юнаком, ён наіўны, просты,
чысты — як дзіця. Крыты-
ка і чытач былі ў задуменні:
як рэагаваць на гэтую наіў-
насць і чысціню? З аднаго
боку, бяспрэчна талент, з
другога — амаль поўная ад-
сутнасць сацыяльнага пад-
тэксту, класавай барацьбы,
рэвалюцыйнага запалу і г.д.

(дзе ж у 16 год разбярэцца ў
палітыцы).

Дзеля справядлівасці ска-
жам, што вершы Маракова ў
цэлым не выходзілі за межы
паэтыкі тагачаснай лірыкі:
абстрактныя мастацкія воб-
разы, песеннасць, шматлікія
эпітэты і метафары, палкая
паэтычнасць, пабуджаль-
ная інтанацыя ўласцівыя
маладому паэту, як і Дубоў-
ку, Таўбіну, Кляшторнаму,
Хадзьку — каму заўгодна.
Наогул, для паэзіі 1920-х га-
доў першасным з'яўляецца
не змест, не метр і рыфма,
а рытм. Рытмічнасць, дына-
мічнасць самога жыцця ўва-
ходзіла ў лірыку і панавала
над ёй. Гэтая юнацкая пера-
насычанасць энергіяй вельмі
часта не дазваляла «абду-
маць» спосабы, і матэрыял, і
мэту», далёка не кожны ма-
ладняковец спраўдзіў сваё
паэтычнае званне хаця б у
некалькіх выдатных вершах.
Адзінкі засталіся... Зрэшты,
гэта няёмкае закон літа-
ратурнага працэсу. Маракоў
увайшоў у паэзію дзякуючы
свайёй безагляднай радасці,
шчыраму пачуццю свабоды і
малодасці.

Тым цяжэй было сталаець.

Савецкая дзяржава пра-
паноўвала ўвесць свет разру-
шыць «до асновання, а за-
тем...». Але гэтае «затем», вы-
явілася, не зусім адпавядае
ўяўленню і марам паэтаў.
У бадзёрнасці і пафаснасці
ладу (і літаратуры як часткі
ладу) пачалі ўваходзіць ма-
тывы сумы і расчаравання.
З матывамі пачалі змагацца

адпаведныя органы etc. Так,
у зборніку «На залатым па-
косе» нямала знойдзем суму
і няўпэўненасці, часам паэт
пагаворвае і пра самагуб-
ства. Бясспрэчна, гэта было
выклікана нядаўняй смерцю
Ясеніна, пасля якой (нягле-
дзячы на высылкі і забароны
дзяржпрапаганды) паэзія
рускага лірыка стала шалёна
папулярнай ва ўсім СССР.
Але пераважае ў кнізе вяс-
на. Слова «вясна», «шчасце»,
«радасць» — цэнтральныя
для паэзіі Маракова. Толь-
кі ў кожнай кнізе яны «блі-
шчаць» своеасабліва. У дру-
гім зборніку нямала слоў ад-
ведзена вясне кастрычніцкай
рэвалюцыі, радасці з нагоды
будучага камунізму і шчасцю
ўсіх працоўных. Разам з тым,
ніякай канкрэтыкі. Па-ра-
нейшаму, «ногамі на земле,
главою в небесах». І, канеч-
на, каханне. Тут гэта асноў-
нае. Ёсць і чыста ясенінскія
вершы — «Маркітантка цы-
гарэт», «З белых начэй»...

Нельга сказаць, што з
трэцім зборнікам «Вяршы-
ні жаданняў» (1930) да паэта
прышла сталасць. Мусіць, 21
год — гэта ўсё-такі не надта
паважны ўзрост. Ды менаві-
та з гэтай кнігі пачынаецца
беларускі савецкі паэт Мара-
коў, публіцыст і грамадзян-
скі лірык. Лірыка зрабілася
небяспечнай, каля паэзіі за-
віхалася бяда» (Р. Крушы-
на). Згорвалася дзейнасць
мастацкіх аб'яднанняў «Уз-
вышша», «Полымя», «Літа-
ратурна-мастацкая камуна».
Надыходзіў час БелАППа, і

малодняковец Маракоў увай-
шоў туды. Нягледзячы на
ўсё, што тады адбывалася,
Маракоў працягваў пісаць
і друкавацца, бо па сутнасці
знаходзіўся толькі на пачатку
свайго творчага шляху. У трэ-
цяй кнізе з'яўляюцца і паэмы
— «Адноўленая зямля» і «Та-
варыш Нюрый»; апошняя з іх
ілюструе хістанні лірычнага
героя і канчатковую пера-
могу працоўнага светапогля-
ду з пакаляльнай інтанацыяй.
У прадмове да выданага В.
Маракова «Вяршыні жадан-
няў» (1989) Вячаслаў Рагойша
цэгуе адзін з тагачасных ар-
тыкулаў сумнавядомага Бэн-
дэ: «Трэба нашым пісьменні-
кам, асабліва пачынаючым,
рашуча адмовіцца ад думкі,
што верш пра «месяц», пра
«вясну» і інш. вузкая асабістая
перажыванні, набывшыя вер-
шаваны выгляд, маюць якую-
небудзь вартасць».

Абараняцца і «каяцца» да-
водзілася ўсім.

Зборнік «Права на зброю»
ілюструе рэзкі паворот Вале-
рыя Маракова да халодных
працоўных будняў. Упершы-
ню тут з'яўляецца «лесвіца»
Маякоўскага, голая публі-
цыстычнасць, класавая ры-
торыка. Маракоў працягваў
пісаць, нават наступаючы
на горла ўласнай песні. Але
сярод рыторыкі паэт надру-
каваў і шэраг сур'ёзных роз-
думных вершаў, за што і быў
разбіты ўшчэнт вульгарызат-
тарскай крытыкай. Прывя-
ду вялікую цытату з верша
«Жыццё, як мора-акіяні»:

*Усё праходзіць чарадой,
і ўсім здаецца сум і радасць,
і ўсе спазналі горыч зграды,
калі стыкаліся з бядой.*

*Шляхі вялі мяне ў туман,
а я імкнуўся да сузор'яў.
Таму мо хвіліцы няма
ў маіх нявыказаных
творках.*

*Прайшлі жалезныя гады
і ўзварухнулі ў сэрцы нешта.
І я сягоння,
як заўжды,
сябе выказваю
дарэшты.*

*Інакшы саг
цвіце крутом,
і нашы песні
іншыя складам
вядуць да новых берагоў
свае ударныя
брыгады.
Які далёкі,
грозны шлях!
А колькі ж
вёснаў агналала!
І мне чагось
(ну, проста жах!)
ўсё не стае,
як не ставала.*

Такога дараваць ужо не
маглі. 29 кастрычніка 1937 го-
да, у чорную ноч беларускай
літаратуры Валерыі Маракоў
быў расстраляны.

Застаецца дадаць, што сён-
ня выдадзена ўся вядомая
спадчына Валерыя Маракова.
Гэта зрабіў яго пляменнік Ле-
анід Маракоў, ён жа напісаў і
грунтоўную манаграфію, дзе
сабраныя факты і дакументы,
што датычаць жыццёвага і
творчага лёсу вечна маладога
паэта.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Пункцірам

● Адбылося пасяджэнне Беларускага рэспубліканскага навукова-метадычнага савета па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры. На пасяджэнні была ўхвалена прапанова па метадцы арганізацыі рэстаўрацыі манументальнага жывапісу ў Нясвіжскім палацава-паркавым ансамблі. Як адзначыў навуковец кіраўнік рэстаўрацыі манументальнага жывапісу ў Нясвіжы Уладзімір Мікіцін, страта жывапісу на фарбавым слоі ў палацы на розных участках складае ад 20 да 80 працэнтаў. Ростысы, якія значна пашкодзаны, будуць захаваныя ў выглядзе фрагментаў. Жывапіс, які знаходзіцца ў лепшым стане, узновяць цалкам.

● У Віцебскім абласным краязнаўчым музеі прайшла выстава сатырычных плакатаў. Экспаніравалася адзінаццаць шырокафармажных работ мінскіх мастакоў-карыкатурыстаў 1970-х. На плакатах аўтары высмейваюць такія з'явы грамадства, як п'янства, хабарніцтва, гультайства. Прымеркавана выстава была да Дня смеху.

● У Кішынёве прайшоў XIII Міжнародны салон дзіцячай і юнацкай кнігі. Беларусь прадставілі 12 выдавецтваў, сярод якіх "Мастацкая літаратура", "Народная асвета", "Вышэйшая школа", "Пачатковая школа" і іншыя. Беларускія дзіцячыя кнігі атрымалі высокую адзнаку як ад наведвальнікаў, так і ад арганізатараў салона. Адзначаецца высокая якасць і цудоўная паліграфія нашых выданняў.

● 23 мая на адкрытай пляцоўцы аэраклуба "Барава" каля мінскага мікрараёна Уручча пройдзе вялікі рок-фестываль "Bela music-09". Ідэю правядзення такога мерапрыемства падтрымалі Міністэрства культуры Беларусі, Мінгарвыканкам і Мінаблвыканкам. Мастацкі кіраўнік "Bela music-09" лідэр гурта "Палац" Алег Хаменка адзначае, што "мы хочам здасці не проста вялікі рок-канцэрт, а паказаць дасягненні беларускага року". Плануецца ператварыць фестываль у штогадовы.

● Да 19 красавіка ў Лідскім гісторыка-мастацкім музеі працягнуцца выстаўка карцін Мікалая і Святаслава Рэрыхіў "Запаветная краіна". Выстаўка з'яўляецца сумесным праектам Міжнароднага цэнтра-музея імя М. К. Рэрыхі і аддзялення Міжнароднага цэнтра Рэрыхіў у Беларусі. У Лідзе выстаўлены 44 карціны Мікалая Канстанцінавіча з серыі "Гімалі" і 10 карцін Святаслава Мікалаевіча.

● У галерэі "Панарама" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё выстаўкі "Беларускі. Старонкі з кнігі" вядомай айчыннай фотамастачкі Алены Адамчык. Экспазіцыя фотапраекта ўключае 30 арыгінальных работ. Алена Адамчык — дырэктар выдавецтва "Сучасны літаратар", кандыдат біялагічных навук. Фатаграфіі прафесійна займаецца ўжо шмат гадоў і паспела зрабіць персанальныя выстаўкі ў многіх гарадах Еўропы: Амстэрдаме, Барселоне, Маскве, Варшаве, Вільносе, Будапешце, Парыжы... У 1992 годзе часопіс "Савецкае фота" назваў яе лепшым фатографам Савецкага Саюза па колеры.

Экспазіцыя грунтуецца на праекце "Беларускі", які Алена Адамчык распачала ў 2004-м. На сённяшні дзень ён уасоблены ў трох фотальбомах, прысвечаных жанчынам-беларускам. Беларускі А. Адамчык — не выдуманая жыхарка, гэта рэальныя, яркія і выразныя асобы. Усе яны жывуць у вялікіх і малых гарадах, шмат вандруюць, любяць прыроду, шануюць сваю сям'ю і дасягаюць поспеху дзякуючы свайму таленту. "Вобразы маіх жанчын поўныя характава і пяшчоты, таму што яны — беларускі", — сцвярджае Алена Адамчык.

Падрыхтавалі
Павел РАДЫЦА,
Віктар КАВАЛЕЎ

Дзеля адзінства і разумення

За падзеяй

З нагоды выхаду ў свет № 3 часопіса "Нёман" у Грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы ладкаваўся "круглы стол". У ім удзельнічалі супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва", дэпутаты Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь, прадстаўнікі Саюза пісьменнікаў Беларусі, Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Сакавіцкі нумар літаратурнага часопіса "Нёман" прысвечаны Дню яднання народаў Беларусі і Расіі. Тэматычны спецыяль — вынік працяглага творчага сярбства журналістаў і пісьменнікаў дзвюх суседніх краін.

Як зазначыў ва ўступным слове галоўны рэдактар часопіса "Нёман", сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў, беларускае выданне асабліва плённа супрацоўнічае з расійскім часопісам "Наш современник" і "Літаратурной газетой". Вынікам такога супрацоўніцтва з'яўляюцца сумесныя праекты. Цягам апошняга пяцігоддзя іх было сем. Найбольш запамінальныя — майскі 2005 года нумар "К 60-летию Великой Победы", "Вятский венок" (№ 8, 2006 г.), які быў прысвечаны Міжнароднаму форуму культуры Расіі і Беларусі; два праекты 2007 года прысвечаліся супрацоўніцтву Мінскай і Маскоўскай абласцей і Году рускай мовы. А пачаткам адліку стаўся год

2004, калі выйшаў у свет спецыяльны выпуск "Восемь лет вместе".

"Праз такія праекты мы імкнемся прасочваць літаратурны працэс і знаёміць беларускага чытача з лепшымі расійскімі творцамі, — падкрэсліў Міхась Пазнякоў. — Проза, паэзія, публіцыстыка ў нумарах "Нёмана" прадстаўлены вядомымі імёнамі. На старонках часопіса друкуюцца Уладзімір Крупін, Уладзімір Беразеў, Леў Касцюкоў, Уладзімір Нявежын. Тут вы знойдзеце артыкулы пра класікаў расійскай літаратуры Пушкіна, Цёткава, Грына ды іншых." У № 3 прадстаўлены ўступны артыкул першага намесніка міністра замежных спраў Беларусі Ігара Петрышэнкі "Навстречу друг другу", старшыні СПБ Мікалая Чаргінца "Единение духа", прэзідэнта Міжнароднага кінафестывалю "Лістапад" Расціслава Янкоўскага. "Нёман", які мае падпісчыкаў і ў Расіі, пашырае межы творчага супрацоўніцтва — з

літаратурамі Азербайджана, Казахстана, Литвы і іншых краін.

Стасункі дзвюх дзяржаў у эканамічнай сферы досыць плённыя. Таваразварот апошнім часам вырас у дзесяткі разоў, летас яго аб'ём склаў каля 35 млрд. долараў. Цяпер дзейнічае 40 саюзных праграм, у асноўным у эканамічнай сферы. Сацыяльна-эканамічныя адносіны дынамічна развіваюцца на міждзяржаўным і рэгіянальным узроўні, і на гэты час маюцца 12 двухбаковых саветаў і камісій па супрацоўніцтве паміж урадам Беларусі і рэгіёнамі Расіі.

У інтэлектуальнай сферы, на думку старшыні СПБ Мікалая Чаргінца, прыкметным стала найперш рашэнне аб выданні 50-томніка лепшых твораў літаратураў Расіі і Беларусі. Выдадзеныя кнігі будуць накіраваны ва ўсе бібліятэкі Расіі і Беларусі. Таксама падтрымана прапанова аб стварэнні асацыяцыі пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, і цяпер абмяркоўваецца магчымасць падрыхтоўкі да I устаноўчага з'езда. Між іншым, Мікалай Чаргінца — адзін з суіскальнікаў сёлетняй Прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва.

На "круглым stole" выступілі таксама пісьменнік, акадэмік НАН Беларусі Уладзімір Гніламёдаў, саветнік камісіі па сацыяльнай палітыцы, навуцы, культуры і гуманітарных пытаннях Парламентскага сходу Саюза Беларусі і Расіі Таццяна Шавель, дырэктар РВУ "Літаратура і Мастацтва" Аляксей Карлюкевіч, саветнік Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Беларусі Сяргей Беразны, які зачытаў прывітальнае слова Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Расійскай Федэрацыі Аляксандра Сурыкава. У ім была падкрэслена вялікая роля часопіса "Нёман" ва ўмацаванні адзінства суседніх краін і наладжванні больш цесных кантактаў беларускіх і рускіх пісьменнікаў.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: падчас "круглага стала".

Фота Кастуся Дробава

Табло

Чарговы вернісаж

"ЛіМ" пісаў ужо пра тое, што Грамадскі прэс-цэнтр Дома прэсы распачаў адметны праект, які ладзіцца ў межах абвешчанага сёлета Года роднай зямлі, — правядзенне выставак беларускіх мастакоў, скульптараў, графікаў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і народнай творчасці.

І вось, у канферэнц-зале прэс-цэнтра чарговы вернісаж. Гэтым разам — маладога жывапісца, выпускніка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Васіля Пешкуна. Выстаўка мае назву "На адным дыханні". Васіль Пешкун належыць да тых мастакоў, якія прадаўжаюць у сваёй творчасці лепшыя традыцыі беларускага рэалістычнага мастацтва. Яго даволі камерныя пейзажы розняцца па сюжэце і настроі: лірыка-сузіральны характар зімовага сельскага пейзажу, дынаміка і экспрэсія гарадскога жыцця, сціплая веліч хрысціянскіх храмаў, задумліваць гарадскіх прысад і паркаў, экзотыка паўднёвых краін.

Усе свае работы мастак стварае выключна з прыроды — гэта галоўны прынцып яго работы. Карціна пішацца практычна адразу. Яна — вынік імгненнага парыву, уражання, якое патрабуе неадкладнага ўвасаблення. Аднолькавае захапленне ў В. Пешкуна выклікаюць усё станы прыроды, любая часіна сутак і паравіна года. Усё, што бачыць наўкола мастак, — матэрыял для стварэння незвычайна жывацесцяў і адзінацтва мастацтва. Бо ўсё гэта — разнастайныя праявы велічнай і бясконца прыгожай прыроды. Матэрыял кожнай карціны — кропка ў неабмежаванай прасторы сучаснага і гарманічнага свету.

Віктар ЗАЯЦ

Пытанні было мноства

Днямі ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў адбылася творчая сустрэча з пісьменнікам, супрацоўнікам часопіса "Маладосць" Андрэем Федарэнкам і паэтэсай, супрацоўніцай гэтага ж часопіса Вікай Трэнас. Сустрэчу арганізавала бібліятэка універсітэта разам з выкладчыкам кафедры беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры Рычардам Саматыем. Гэтае мерапрыемства было доўгачаканым, бо А. Федарэнка закончыў гэты універсітэт і цікаваць студэнтаў да яго асобы і творчасці ўвесь час павялічваецца.

Віка Трэнас распавяла пра часопіс "Маладосць", запрасіла студэнтаў прыносіць свае рукапісы, затым натхнёна пачытала свае вершы. Было і шмат пытанняў ад студэнтаў. Прысутных цікавіла ўсё — і працэс творчасці, і асабістае жыццё, і светаўспрыманне надзённых грамадскіх праблем. Напрыканцы сустрэчы Андрэй Федарэнка прэзентаваў сваю кнігу "Нічыё", якая нядаўна пачыла свет у выданстве "Мастацкая літаратура" ў серыі "Беларуская проза XXI стагоддзя".

Таіса СУПРАНОВІЧ,
вядучы метадыст
бібліятэкі БДУКІМ

Адзначылі лепшых

Аб'ектыўна

Пры канцы сакавіка ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылася цырымонія ўзнагароджання пераможцаў V Нацыянальнага тэлевізійнага конкурсу "Тэлеваршыня".

Сяргей Байко ("Телеком-Гарант", г. Орша). Прыз глядацкіх сімпатый атрымаў Дзяніс Кур'ян.

Спецыяльны прыз журы "За ўнёсак у развіццё айчыннага тэлебачання" прысуджаны загадчыку кафедры рэжысуры кіно і тэлебачання Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, заслужанаму дзеячу мастацтваў Беларусі прафесару Уладзіміру Забелу...

Увогуле, узнагароды ўручаны ў дваццаці намінацыях. Усяго на конкурс было пададзена 253 заяўкі, пасля папярэдняга адбору 96 праграм былі паказаныя журы, якое складалася з 11 членаў.

Ацэньвалі дасланыя работы па 10-бальнай сістэме.

У неафіцыйным заліку па колькасці ўзнагарод сёлета ў лідэрах Белтэлерадыёкампанія — 7 статуэтак "Тэлеваршыня" плюс Гран-пры, на другім месцы тэлеканал АНТ — таксама 7 узнагарод, канал "СТБ" атрымаў 4 прызавыя статуэткі, яшчэ па 1 узнагародзе ў рэгіянальных тэлеканалаў з Оршы, Ліды і Гомеля.

В. К.

На здымку: пераможца намінацыі "Лепшы вядучы, інфармацыйнай праграмы" А. Сярэбранікаў.

Толькі факт
Свет фантастыкі

Пры Слуцкай гарадской бібліятэцы 23 гады таму быў арганізаваны клуб аматараў фантастыкі і прыгод "Праметэй". Як вядома, Праметэй — адна з цэнтральных фігур грэчаскай міфалогіі, бог-тытан, абаронца і асветнік людзей, які прынёс сябе ў ахвяру.

Так, нядаўна ў Слуцкай цэнтральнай раённай бібліятэцы адбылося чарговае пасяджэнне клуба пад назвай "Пра космас і не толькі...". Запрошаны на яго інструктар усходніх адзнаборстваў, вайлеолаг Уладзімір Паўлючэнка распавёў дэталі пра касмічную энергію, пра паралельныя сусветы. Адным з актыўных у дыскусіі былі Яўген Гапановіч (СШ № 8), Яўген Александровіч (СШ № 11), Ігар Ашкала (гімназія № 1). Адметна, што ў клуб уступае ўсё больш і больш дзяўчат. А кожнае яго пасяджэнне — гэта новы, пазнаваўчы крок моладзі ў свет фантастыкі і рамантыкі.

Таіса ЯЛАНСКАЯ

У кантэксце сучаснасці

У Гомелі выйшаў зборнік матэрыялаў Міжнародных навуковых чытанняў, прысвечаных памяці Івана Навуменкі, якія праходзілі ў кастрычніку 2008 года. Тэматыка зборніка надзвычай разнастайная: ад значнай творчасці І. Навуменкі ў сучасным літаратурным працэсе да перспектывы развіцця літаратуры класічнага тыпу ў эпоху глабалізацыі.

У зборнік увайшлі артыкулы прадастаўнікоў літаратурных школ не толькі Беларусі, але і Расіі, Украіны, Польшчы, Славакіі, Македоніі, Сербіі, Германіі.

Жанна КАПУСТА

Смех з нагоды

Марафон

Так, а нагода была, як кажучы, тое, што трэба — перша красавіка. І ў Мінску ладзілі сапраўдны фестываль — Рэспубліканскае свята гумару "Беларусы смяюцца", арганізатарам якога выступіла Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. Уся гэта дэя адбылася ў Доме літаратара, уваход у які трэба было "заслужыць". Справа ў тым, што амаль адрозна ў ўваходнымі дзвярцамі месціцца "прапусны пункт", а "пропусак" — штамп-пацалунак на руку — можна было атрымаць некалькімі спосабамі: расказаць анекдот, гумарную гісторыю альбо апусціць грошы ў імправізаваную скарбонку-слоік.

У фае на другім паверсе таксама "віравала" жыццё. На сталах былі раскладзены нумары часопіса "Вожык", а над імі на сцяне знайшла прытулак выстаўка карыкатур аўтару-мастакоў гэтага выдання. Выклікалі ўсмешку малюнкi Алега Гуцолы, Аляксандра Каршакевіча, Паўла Шычка, Пятра Козіча, Андрэя Пучканёва, Анатоля Гармазы, Алега Папова, Сяргея Волкава. Ладзілася выстаўка-продаж кніг, дыскаў са старадаўняй музыкой, з казкамі і песнямі, а таксама дыскі з творами М. Багдановіча, Янкі Купалы, І. Мележа,

М. Ермаловіча, У. Караткевіча, Л. Геніюш, Н. Гілевіча, У. Някляева, Р. Бардуліна. Народ танчыў пад вяселую народную музыку. Ладзіліся разнастайныя конкурсы: валёнкам збівалі валёнак, кідалі бульбу ў чыгунок, віламі джакочы з завязанымі вачамі намацвалі чыгунок, пацвярджалі званне спраўнай гаспадыні ці гаспадара...

У вялікай жа зале быў аншлаг, не выправілі сітуацыю і прынесеныя крэслы: месцаў усім жадаючым — публіка сабралася ўсіх узростаў, ад школьнікаў да дзядуль і бабулек — далучыцца да свята так і не

хапіла, і запозненыя аматараў гумару вымушаны былі падпіраць плячыма сцены ў праходах. Не вельмі добра клінай стала затрымка адкрыцця вечара амаль на паўгадзіны. Як потым гумарну ў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец, гэта было зроблена наўмысна, бо ў Доме літаратара адключалі ацяпленне, і спатрэбілася акрыж трыццаць хвілін, каб прысутныя нагрэлі сваімі целамі і дыханнем залу для выступоўцаў.

Распачаў вечарыну гурт народнага гумару і жартаў "Смехаўё" з вёскі Баянічы (дзе ладзілася

свята гумару) Любанскага раёна. Адмыслова апранутыя мужчыны і мажнныя кабеты запрасілі гледачоў "У Баянічы на гулянічы". Самадзейныя артысты адразу стварылі святочны настрой. Літаральна перапынна са сцэны гучалі жарты, песні, кпіны адно з аднаго, было і "эратычнае" распрананне і пераапрапананне. Іх падхапілі прадстаўнікі іншых "сталіц" свята гумару — вёсак Спорава і Аўцюкі. Жарты апошняй агучваў пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка" Уладзімір Ліпскі. Дарэчы, Уладзімір Сцяпанавіч — аўтар па-

ці кнігі пра Аўцюкі; з яго слоў, пра вясковыя досціпы можна выдаць яшчэ цэлы стос кніжак.

Прыйшліся даспадобы публіцы анекдоты, маналогі ды спевы заслужанага артыста Беларусі Уладзіміра Раўзівілава.

Са сваімі пародыямі на вершы У. Марука, Л. Дранько-Майсюка, А. Усені выступілі Мікола Шабовіч і кампанія. Кампанія ж складалася з Анатоля Міхальчэнкі і Дзмітрыя Пятровіча, якія пародзіі Шабовіча праспявалі пад гітару. Да іх са сваімі вершамі-пародыямі далучыліся гродзенскія творцы Пётр Сямінскі і Фёдар Чычкан.

Аздобілі вечар гумару выступленні студэнтаў кафедры рэжысуры беларускіх абрадаў і свят БДУКіМ: гумарыстычная інтэрмедыя "Маня" (студэнты 114-ай групы), а таксама прадастаўнікі кафедры харэаграфіі з нумарам "Кармен", Марына Кавалёва з нумарам "Вось гэта так!"...

Не абыйшоўся і без падарункаў: вышталоньня вядучыя за лепшую ўсмешку (як жартавалі, можна і без зубоў) прэзентавалі гледачоў кнігай У. Ліпскага "Чыстая брахня". А старшыня СПБ Мікалай Чаргінец узнагародзіў граматамі СПБ удзельнікаў мерапрыемства: калектывы СШ № 193, гімназіі № 21, Кацярыну Мінкіну, Аляксандра Сабалеўскага, Вольгу Кандратовіч, Дзмітрыя Пятровіча...

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: імгненні са свята гумару.

Фота Кастуся Дробава

Будзь бласлаўлёна, зямля беларуская

Навідавоку

Традыцыйна выстаўка ладзіцца напярэдадні Вербнай Нядзелі ў трэцюю дэкаду саракадзённага Вялікага посту. Вернікі, мінчане і госці сталіцы ведаюць, што на кірмашы можна набыць не толькі святочныя, расквечаныя, упрыгожаныя ласкавымі рукамі народных майстрых галінкі вярбы, царкоўныя свечкі і духоўную літаратуру, але і ўсемагчымыя велікодныя сувеніры. Гэта найперш унікальныя велікодныя яйкі — распісаныя па дрэве і ў стылі Фабержэ, з сакрэтамі і сюрыпрызамі, з шакалада. Тут шмат упрыгажэнняў для велікоднага стала, духмяных кулічоў, прыгожых сурвэтак, ручнікоў. На выстаўку прывозяць абрусы, кошыкі і скрыні для пачастункаў.

З году ў год шырыцца розгалас пра гэты багаты беларускі Вербны кірмаш, памнажаецца лік яго ўдзельнікаў. Сёлета экспанентамі кірмашу сталі больш як 80 манастыроў, праваслаўных прыходаў, выдавецтваў, рамеснікаў і народных майстроў з розных куткоў Беларусі, Расіі, Украіны і Малдовы, прыехалі нават грэкі — насельнікі скіта са святой гары Афон.

Аднак, наведванне выстаўкі-кірмашу становіцца запамінальным не толькі тым, што дае магчымасць набыць падарункі для блізкіх і родных, але і пазнаёміцца з навінкамі літаратуры, паўдзельнічаць у найцікавейшых мерапрыемствах з удзелам навукоўцаў, пісьменнікаў, музыкантаў і артыстаў.

У духоўна-асветніцкай кнізе жыцця яны пакідаюць свой незабыўны аўтограф. Гасцямі выстаўкі сталі кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Святлана Сілава, якая распавяла пра патры-

3 3 па 11 красавіка 2009 года ў Мінску праходзіць 7-я духоўна-асветніцкая выстаўка «Вербны кірмаш». Па блаславенні Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі яе праводзіць Беларуская Праваслаўная Царква і выставаачнае прадрывства «Экспафорум». Экспазіцыя традыцыйна разгорнута ў павільёне Палаца мастацтва. Яшчэ сёння і заўтра можна далучыцца да духоўнай праграмы, багата насычанай знакавымі падзеямі, у якіх усё часцей бяруць удзел беларускія творцы.

ятычную дзейнасць Беларускай Праваслаўнай Царквы ў гады Вялікай Айчыннай вайны, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук Любоў Ляўшун.

А ў дзень святкавання Дабравешчання Прасвятой Багародзіцы ў літаратурна-музычнай кампазіцыі «Паэзіі бессмяротныя глаголы» ўзялі ўдзел артысты тэатра імя Янкі Купалы.

Спадарожнікамі выстаўкі сталі насвятчаныя культурныя і духоўна-асветніцкія праграмы: «Мой родны кут», прысвечаная Году роднай зямлі, дзіцячая гасцеўня «Вясёлка» Выдавецтва Беларускага Экзархата, шчыруе дабратворная акцыя «Анёл міласэрнасці». Кожны дзень

працуюць творчыя майстэрні і гучыць захапляльна-меладыйны гук званоў. Побач з лепшымі выканаўцамі праваслаўнай школы званароў, у гэты час дзавалецца паспрабаваць свае сілы ў духоўнай музыцы ўсім жадаючым.

Раім не прамінуць і заўтрашні, суботні дзень. Надзвычай цікавым аб'ядае быць навуковы семінар "Полацкі царкоўны сабор, 1839 — 2009 г." з удзелам доктара філалагічных навук, прафесара Івана Чароты.

І пудоўным заключным акордам духоўных сустрэч станецца літаратурная імпрэза "Мой родны кут", якую прадаставіць паэтычны тэатр "Арт-С" і сацыяльны аддзел Мінскай епархіі БПЦ.

Ірына ТУЛУПАВА

Фота Кастуся Дробава

3-пад пярэ

Да Дня гумару ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі адбыліся святочныя мерапрыемствы. Сярод іншага, у праграме вечарыны мела месца падвядзенне вынікаў дзіцячага конкурсу малюнкаў на тэму "Цырк", які праходзіў у рамках выстаўкі "Усмешка клоуна" (з прыватнай калекцыі Мікалая Чалнакова), і ўрачыстае ўручэнне прызоў пераможцам. Перад прысутнымі выступіў Народны клоун-мім тэатр "БУФФ" — дыпламант студэнцкага фестывалю гумару "Аўцюкі-2000", прызёр фестывалю "Вольнае мастацтва" ў намінацыі "арыгінальны жанр" (2007 г.), удзельнік міжнароднага праекта "3 Бразіліі, праз Італію па дарозе ў Беларусь".

Арганізатарамі мерапрыемства выступілі супрацоўнікі музея і дацэнт Расійскай акадэміі тэатральнага мастацтва М. Чалнакоў.

Ул. інф.

Польскі інстытут у Мінску правёў урачыстую імпрэзу з нагоды падвядзення вынікаў і ўзнагароджвання пераможцаў IX конкурсу імя Ежы Гедройца. Гэты конкурс, як вядома, праводзіцца з мэтай вызначэння лепшых журналісцкіх работ у беларускіх СМІ на тэму польска-беларускіх стасункаў у галіне культуры, навукі і мастацтва. Разгледзеўшы матэрыялы за 2008 год, накіраваныя на конкурс, журы гэтым разам вырашыла 1-е і 3-е месцы не прысуджаць нікому. Адзіным лаўрэатам стаў журналіст, літаратар, краязнаўца Сяргей Чыгрын (2-е месца). Дыпламы з адзнакай атрымалі журналісты А. Лукашэвіч, У. Давыдоўскі, Л. Цімошык, заахвочана таксама праца рэдакцыйнага калектыву газеты "Голас Радзімы".

С. ВЕТКА

Падчас вясновых канікул праходзіў тыдзень дзіцячай кнігі. З гэтай нагоды ў бібліятэках ладзіліся выступленні літаратараў, якія пішуць для юных чытачоў. Адна з такіх сустрэч адбылася ў бібліятэцы імя Янкі Купалы. Перад школьнікамі малодшага ўзросту выступілі дзіцячыя пісьменніцы Ніна Галіноўская і Кацярына Хадасевіч-Лісава.

Юныя чытачы пачулі новыя вершы і загадкі, даведаліся, якія кнігі пісьменніц можна знайсці на бібліятэчных паліцах.

Настаўнікі, якія прыйшлі са школьнікамі, адзначылі, што сустрэчы з пісьменніцамі выклікаюць у дзяцей цікавасць да чытання, да кнігі, да роднай мовы, а часам з'яўляюцца і штуршком да першых спроб пярэ.

Па заканчэнні мерапрыемства чытачы не спыняліся разыходзіцца. Дзеці задавалі гасцям пытанні, бралі аўтографы, разглядалі кнігі, прадастаўленыя на выставе.

Бібліятэкары запрасілі юных чытачоў і пісьменніц наведваць экспазіцыю, прысвечаную 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, якая складаецца з фондывых калекцый Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Кася СТАСАВА

У Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы — новы генеральны дырэктар. Ім стаў Павел Палякоў, які да гэтага працаваў дырэктарам Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача. Народны артыст Беларусі Мікалай Кірычэнка, які пабыў "генеральным" вядучага тэатра краіны, па-ранейшаму застаецца акцёрам-купалаўцам.

Я. КАРАЛІМА

На паўночным захадзе Мінскай вобласці размясціўся невялікі горад Вілейка. Адзел культуры райвыканкама тут узначальвае паэт Сяргей ПАЎЛОЎСКІ. Наша гутарка — з Сяргеем Фёдаравічам.

З кнігай — у кожную вёску

— Сяргей Фёдаравіч, перад аддзеламі культуры райвыканкамаў краіны пастаўлены задачы па аказанні насельніцтву платных паслуг. Спраўляецеся?

— У мінулым годзе мы не выканалі план па платных паслугах. Прыходзіцца сёлета наганяць. Якія ў нас крыніцы даходаў? Найперш ад правядзення дыскаў — 50 працэнтаў. Каля 16 працэнтаў — канцэрты і столькі ж — праца школ мастацтваў. Яшчэ каля 10 працэнтаў зарабляюць бібліятэкі.

— Вы гаворыце пра аказанне платных паслуг. Але, каб зарабляць, трэба прыдумваць арыгінальныя паслугі...

— Ёсць у нас і такія. Дырэктар краязнаўчага музея Сяргей Ганчар, да прыкладу, арганізаваў платную паслугу "Горка" па-беларуску". Пасля ЗАГСа маладыя прыязджаюць у музей, дзе для іх праводзіцца сапраўдны народны абрад... Але раскрываць усіх саркэтаў гэтага дзейства не буду.

— У Вілейкі існуюць гарады-пабрацімы. Ці часта вашым калектывам даводзіцца выязджаць за мяжу з канцэртамі?

— Вілейку наведваюць дэлегацыі з гарадоў-пабрацімаў —

Мажайска, Валдая (Расія), Пераяслаў-Хмяльніцкага (Украіна), Унны (Германія), Уззда (Польшча). Адпаведна і мы разам з лепшымі ансамблямі робім да іх візіты. Да прыкладу, узорны хор "Cantus" Вілейскай дзіцячай школы мастацтваў, якім кіруе дырэктар школы, заслужаны дзеяч культуры Беларусі Анатоль Шагаў, выступаў некалькі разоў у Вільні, Мажайска. Ёсць планы і на будучыя паездкі. Дарэчы, у мінулым годзе ў кастрычніку "Cantus" атрымаў Гран-пры на VIII абласным конкурсе народнай творчасці "Напеў зямлі маёй" у Мар'інай Горцы. Калектыв аўтарскай песні "Элегія" таксама выязджаў у Валдаі на святкаванні 81-й гадавіны ўтварэння Валдайскага раёна. І быў там высока ацэнены, атрымаў запрашэнне прыняць удзел у мясцовым фестывалі аўтарскай песні.

— Якія масавыя мерапрыемствы, акрамя традыцыйных канцэртаў на 9 мая і на 3 ліпеня, чакаюць вілейчан сёлета?

— У чэрвені ў нас пройдзе абласны конкурс манументальнай скульптуры "Сонечная цеплыня дрэва". Майстры будуць праца-

ваць у горадзе, а пасля пакінуць у падарунак садова-паркавыя скульптуры. Гэта будзе прыёмным напамінам аб конкурсе.

У кастрычніку плануем правесці ў Вілейцы абласное свята, прысвечанае Дню маці. Акрамя гэтага, зразумела, плануем правесці шаматлікія канцэрты і агляды самадзейнасці раёна.

— Сёння даводзіцца назіраць, як у маланаселеных вёсках зачыняюць бібліятэкі. Сяргей Фёдаравіч, працэс гэты не абмянуў і Вілейшчыну?

— Зараз на Вілейшчыне 34 сельскія бібліятэкі. У 2008 годзе мы не зачынілі ніводнай бібліятэкі. Гэта звязана з тым, што некаторыя маленькія бібліятэкі некалькі гадоў мы не рашаліся зачыніць: прыкідвалі, калі бібліятэкар яшчэ не пенсійнага ўзросту, а мы яго скароцім, то ён на вёсцы можа і не знайсці новай працы. І таму чакаем, пакуль чалавек дапрацуе да пенсіі. Думаю, вялікай шкоды мы не наробім, зачыніўшы бібліятэку ў невялікай вёсцы. А на эканомлены грошы зможам закупіць патрэбную літаратуру. Зрэшты, так і адбылося, калі мы пазалетась, у 2007 годзе, зачынілі пяць

такіх бібліятэк: паказчык камплектавання ў выніку склаў 17,6 працэнта ад агульных выдаткаў на ўтрыманне бібліятэк (супраць рэгламентаваных 15 працэнтаў).

— Значыць, жыхары маленькіх вёсак, якіх на Вілейшчыне мноства, застануцца без кніжак?

— Не зусім так. У нас ёсць аўтаклуб, які паралельна выконвае функцыі бібліюса. Ён працуе ўжо больш як паўтара года. Кожны тыдзень арганізоўваецца выезд у адну з вёсак, дзе адсутнічае бібліятэка. Акрамя таго, пры сельскіх бібліятэках працуе больш як 30 пунктаў выдачы літаратуры ў аддаленых вёсках. Таму можна з упэўненасцю сказаць, што чытача мы кніжкамі забяспечваем.

— Што яшчэ атрымліваюць вёскі ў культурным плане?

— У мінулым годзе былі адрамантаваны ўстановы культуры ў аграгарадках. Існуе абласная праграма па інфарматызацыі бібліятэк. Згодна з ёй, для 8 бібліятэк аграгарадкоў набыты сучасныя камп'ютэры, ёсць магчымасць карыстацца сусветнымі інфармацыйнымі рэсурсамі.

— Як вядзецца праца па захаванні архітэктурных і гістарычных помнікаў у раёне?

— Кожны сельскі Савет багаты на архітэктурныя і гістарычныя помнікі. Утрыманне іх у належным стане — задача агульная. Вяснгой будзем аб'язджаць усе гэтыя аб'екты для агляду іх стану. Хоць двойчы на год, вяснгой і восенню, уласнікі помнікаў (у вёсках — сельсаветы, а ў горадзе — ЖКГ) павінны падаваць нам у райадзел культуры інфармацыю аб іх стане і добраўпарадкаванні тэрыторыі.

Яшчэ адна, на мой погляд, адметная акалічнасць. У нас вельмі актыўныя краязнаўцы — Анатоль Рогач, Анатоль Капцюг, якіх падтрымлівае старшыня раённага Савета дэпутатаў Яўген Ігнатюч. Нямаю менавіта іхніх ідэй ужо рэалізавана на Вілейшчыне.

Гутарыў Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота аўтара

І слова — гладзіць

З Галінай Зіноўевай я пазнаёміўся ў Жодзіне падчас духоўна-асветніцкай выстаўкі "Сям'я — яднанне і любоў". Яна прэзентавала наведвальнікам сваю новую кнігу "Слова пагладзіць", якая выйшла нядаўна ў выдавецтве "Кнігазбор". Хоць нарадзілася Галіна ў Беларусі, але ўсё жыццё пражыла ў Сібіры. Нядаўна вярнулася на радзіму. Пісаць пачала пасля сарака, і за гэты час паспела выдаць у розных выдавецтвах Расіі і Беларусі ажно пятнаццаць зборнікаў. "Чаму вы абралі для творчасці праваслаўную тэматыку?" — пацікавіўся ў паэткі.

— Мая бабуля была глыбока веруючым чалавекам, я заўсёды бачыла, што яна ніколі не садзілася за стол без малітвы. Стаяла побач і слухала. І ўсё гэта ўбіралася з дзяцінства. Цікавілася ў яе, што такое Вялікдзень, вельмі чакала, калі ён прыйдзе, разам з Усяночнай. Калі жыла ў Новакузнецку, заўсёды прасіла блаславення на выданне кніжак. Спачатку вуснае, а потым і пісьмовае. Атрымала блаславенне Епіскапа Кемераўскага і Новакузнецкага, а ў гэтым годзе атрымала блаславенне Мітрапаліта Філарэта. Кожны год наведвала праваслаўную выстаўку і знайшла вялікую колькасць чытачоў. Праводжу аўтарскія сустрэчы, пасылаю кнігі ў калоніі, у цэрквы і храмы, у дабрачынныя фонды. Галоўнае для мяне — данесці да людзей тое, што даецца мне.

— Духоўна-асветніцкая выстаўка, у якой вы ўдзельнічаеце, называецца "Сям'я — яднанне і любоў". Што даюць вам, як творцу такіх праграм, і што яны нясуць людзям?

— Вы ведаеце, яны неабходныя як паветра. Цяпер усе гавораць пра крызіс. Людзі знаходзяцца ў стрэсе. А трэба прыцягнуць людзей да вечнага, каб яны задумаліся, што матэрыяльныя каштоўнасці прыходзяць і сыходзяць. Пагаварыце пра вечнае, дапамажыце ім справіцца з гэтай сітуацыяй. Якраз тут яны гэта і разумеюць, што ёсць вечныя каштоўнасці. Такія выстаўкі неабходны. Я размаўляю з людзьмі. Слова нам дадзена не для таго, каб прынізіць чалавека, а для таго, каб яго падняць, падаць руку дапамогі. Цяпло душы заўсёды з табою, абагрэй словам чалавека, і гэта для яго будзе больш карысным, чым ты падарваў бы яму цэлы мільён.

— Пэўную частку жыцця вы пражылі ў Расіі і пісалі па-руску. Зараз вярнуліся на радзіму. Ці не прабіваеца з душы беларускамоўная крынічка?

— Прабіваеца. Калі я чую, што размаўляюць на роднай мове — душа радуецца. Гэта з малаком маці.

— Колькі добрых кніжак напісана, мільярды тамоў. А чалавек так і не зрабіўся лепшым.

— Не. Ён робіцца лепшым. Я веру ў гэта. Гасподзь дае жыццё і дае свабоду выбару. Добра і зло заўсёды ідуць побач. Я кажу, калі вы не можаце ствараць, то хаця б не перашкаджайце тым, хто стварае. Калі можаце хоць па малой кроплі рабіць добрыя справы — рабіце іх. Жыццё ўсё ж становіцца лепшым. Раскажу выпадак. Я вучылася ў школе-інтэрнаце. І на Вялікдзень прынесла на занятыя яйкі. За гэты ўчынак мяне хацелі выключыць са школы.

Хачу дадаць, што душу не насыціш кавалкам каўбасы. І я ўпэўнена: мы пераадолеем і гэтыя крызісы, таму што ў нас ёсць самы галоўны дар — жыццё. І чалавек усё можа выправіць у сваім лёсе, пакуль ён жыве. Жадаю кожнаму чалавеку моцы духу і радасці на кожную хвіліну жыцця.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Найважнейшы клопат

У папярэднім нумары штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва" быў змешчаны артыкул старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людмілы Кебіч, у якім распавядалася пра работу арганізацыі ў накірунку падтрымкі таленавітай творчай моладзі.

У працяг гутаркі на гэту актуальную тэму, сёння — слова кіраўніку Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміру ГАЎРЫЛОВІЧУ.

старонцы "Гомельскай праўды", у літаратурных абласных альманахах, што выпускае аддзяленне на працягу апошніх двух гадоў.

Распачынаючы складаную справу па правядзенні літаратурных творчых конкурсаў, савет аддзялення і конкурсная камісія бачыла розны ўзровень творчых намаганняў дзяцей і юнацтва. Таму пісьменнікі актыўна наведвалі ўстановы адукацыі, культуры, каб прааналізаваць творы маладых аўтараў. Потым узнікла думка стварыць шпосцы кшталту кансультацыйнага пункта для ўсіх маладых літаратараў вобласці. Гэтая ідэя была падтрымана старэйшымі калегамі, якія, знаходзячыся на заслужаным адпачынку, могуць знайсці час, каб раз ці два ў месяц папрацаваць з дзецьмі. Непасрэдна ўзялася за гэтую справу таленавітая гомельская паэтэса Ніна Шклярава, якая згуртавала з дзесятак выдатных маладых людзей — студэнтаў, навучэнцаў, творчую моладзь. А на пачатку сакавіка 2006 года адбылося афіцыйнае пасяджэнне новага літаратурнага моладзевага аб'яднання, якое мы — не пабаяліся гучнага слова! — назвалі школай маладога літаратара, якая павінна, згодна з рашэннем савета аддзялення, працаваць на грамадаскіх пачатках як сапраўдны кансультацыйны пункт Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі на

базе Славянскай бібліятэкі, з якой мы сталі сапраўднымі творчымі партнёрамі.

За тры гады кансультацыі атрымалі каля 70 маладых аўтараў, з іх палова — пастаянныя слухачы незвычайнай школы. Старэйшыя калегі дапамаглі маладым аўтарам выдаць сваю першую кнігу. Так, Алякс Бараноўскі, Дзмітрый Нілаў, Таццяна Нілава, Марыя Маліноўская прэзентавалі ўжо гомельскаму чытачу свае першыя кнігі. Рыхтуецца прэзентацыя кнігі Машы Маліноўскай.

На сённяшні дзень заняткі ў школе юнага літаратара, якой кіруе Ніна Шклярава, наведваюць каля сарака чалавек.

Акрамя гэтага, уважліва ставімся да дзейнасці літаратурных клубаў, аб'яднанняў на тэрыторыі вобласці. Летась мы нават замацавалі пісьменнікаў па іх жаданні за пэўным раёнам вобласці — каб ажыццяўляць куратарства, дапамогу маладым аўтарам на месцах. Добра ў гэтым накірунку працуе Міхась Болсун у Чачэрску, Іван Бісеў у Добрушы, частымі гасцямі Добрушчыны з'яўляюцца таксама Юрый Фатнеў, Ганна Атрошчанка, Лідзія Возсава, Рагачоўшчыны — Васіль Ткачоў ды іншыя творцы. Падтрымліваюць творчую моладзь Міхась Кавалёў, Юрый Арэстаў, Валянціна Кадзетава...

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ,
старшыня Гомельскага
абласнога аддзялення СПБ

Найперш, мы паклапаціліся аб правядзенні творчых абласных конкурсаў для маладых аўтараў. Унеслі прапанову кіраўніцтву вобласці стаць сузаснавальнікам абласных літаратурных конкурсаў імя Кірылы Тураўскага, а затым да 70-годдзя Гомельскай вобласці, 70-годдзя Анатоля Грачанікава, самі распрацавалі палажэнні і парадак правядзення гэтых конкурсаў. Першы абласны літаратурны конкурс імя Кірылы Тураўскага выявіў шэраг здольных маладых пісьменнікаў, у творах якіх адчувалася імкненне падзяліцца з чытачом сваімі думкамі, роздумамі аб сённяшнім дні. Уздзельнічала 112 маладых аўтараў з усёй вобласці (ад 18 да 30 гадоў). І восем з іх упершыню сталі, дзякуючы мастацкай дасканаласці сваіх твораў, лаўрэатамі гэтага конкурсу, які, па нашай задумцы, павінен быў стаць галоўным літаратурным конкурсам вобласці. Трэба было бачыць вочы лаўрэатаў і дыпламантаў першай, другой і трэцяй ступені, якія прыехалі ў Тураў, каб пакланіцца зямлі вялікага святара і пісьменніка ды атрымаць першую літаратурную ўзнагароду з рук кіраўніцтва пісьменніцкай арганізацыі, старшыні абласнога Савета дэпутатаў Валерыя Сяліцкага і епіскапа Тураўскага і Мазырскага Стэфанія!

Такі напрамак працы пісьменніцкай арганізацыі па выяўленні творчых маладых людзей працягваецца і дагэтуль. Сёлета, напрыклад, з 1 красавіка стартуе ўжо трэці абласны літаратурны конкурс імя Кірылы Тураўскага (за гэтыя гады нават з'явілася міжнародная прэмія імя Кірылы Тураўскага), у якім могуць прыняць удзел маладыя паэты, празаікі, драматургі, а таксама будзе вызначана лепшая мастацкая кніга года вобласці. Звычайна, пераможцы нашых літаратурных конкурсаў не толькі адпаведным чынам ушаноўваюцца, іх творы публікуюцца на літаратурнай

Літаратуразнаўства з яго акадэмічнасцю, пячаткамі класічнасці ды хрэстаматыйнасці і крытыка, суб'ектыўная, апэратыўная, тэндэнцыйная — яны маюць розныя мэты і падыходы, але заўсёды ідуць побач, бо з'яўляюцца чыннікамі агульнага літаратурнага працэсу. Крытыкі Лада Алейнік, Леанід Галубовіч, Ірына Шаўлякова сустрэліся за «круглым сталом» з супрацоўнікамі Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы дактарамі філалагічных навук Валерыем Максімовічам ды Іванам Саверчанкам, кандыдатам філалагічных навук Яўгенам Гарадніцкім, каб высветліць стаўленне навукоўцаў да найноўшай літаратурнай сітуацыі, пагутарыць пра стан літаратуразнаўства і яго стасункі з крытыкай.

Ірына Шаўлякова: Акрэсліваючы праблемнае поле гэтай гутаркі, мы спрабавалі супрацьпаставіць рупнасць і прагрэсіўнасць (адноснаю, натуральна) сённяшняй беларускай крытыкі і своеасаблівую «забранзавеласць» літаратуразнаўства, якое звернута пераважна да фундаментальных даследаванняў. У крытыкі і літаратуразнаўства розныя задачы па вызначэнні. Тым не менш, апошнім часам якраз у бок шанюных літаратуразнаўцаў гучыць папрук, што яны ўвогуле ўцякаюць ад рэальнай бягучага літаратурнага працэсу. Якім чынам вы як супрацоўнікі Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы «сплываеце доўг» сённяшняй літаратурнай сітуацыі?

Валерыя Максімовіч: У інстытута ёсць дзяржаўная праграма фундаментальных даследаванняў, якая зацвярджаецца на ўзроўні Саўміна. Так што ўсе навуковыя заданні загады прадумеджаныя. У недалёкім мінулым, калі я выконваў абавязкі дырэктара Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН, у нас быў аддзел сучаснай беларускай літаратуры і крытыкі, узначальваў яго Сцяпан Лаўшук, але з часам вольна гэтае «і крытыкі» знілі. Калі я спытаў на адным з пасяджэнняў чаму, мне адказалі, што гэта не наша задача. Мы павінны аналізаваць тое, што ўсталялася, што мае пэўны літаратурны канон, не проста «дрындашкі», кажучы Купалавым словам, а сапраўды забранзавелае, устойлівае. А крытыка для многіх супрацоўнікаў інстытута з'яўляецца хобі. Але гэта не гаворыць пра тое, што мы паводле праграмы, не маем ніякага дачынення да сучаснага літаратурнага працэсу. У нас ёсць аддзел літаратуры ХХ і ХХІ стагоддзяў, там і кнігу выпусцілі пра сучасную літаратуру, але, канечне, гэта не бягучая крытыка, а акадэмічнае літаратуразнаўства. На адным з нядаўніх пасяджэнняў нашага вучонага савета было прынята рашэнне, каб мы ўсё-такі на базе гэтага аддзела ўтварылі групу альбо сектар крытыкі. А з іншага боку паўстае праблема: тэмы ўжо зацверджаныя да 2010 года, а на гэта, прабачце, дзяржаўныя грошы ідуць. І калі цяпер так мабільна заснаваць сектар крытыкі, то людзі павінны будучы на грамадскіх пачатках, бясплатна, браць на сябе дадатковую нагрузку.

І. Шаўлякова: Калі ў студэнцтве ці падчас навучання ў аспірантаў маладыя філолагі яшчэ выступаюць як крытыкі, то пасля яны пераходзяць у шэрагі літаратуразнаўцаў, а ўласна дзялянка бягучай крытыкі застаецца незапоўненай. Чаму навукоўцы сёння не хочуць пісаць крытыку?

В. Максімовіч: Крытыка — вельмі спецыфічны жанр, для гэтага павінна быць прызнанне, вялікая начытанасць, эрудыцыя. Калі задумацца, я не мог бы сябе назваць крытыкам. Як кажучы, прасцей напісаць верш, чым крытыку на гэты верш. На маю думку, трэба на філфаку БДУ ўвесці спецыялізацыю крытыкі. І ў гэтай групе можа быць усяго некалькі чалавек, як да прыкладу, у Акадэміі мастацтваў на аддзяленні скульптураў.

Леанід Галубовіч: Не скажаў бы, што ў нас калі-небудзь бракавала саміх крытыкаў, бракуе менавіта самой, глыбокай і канструктыўнай, крытыкі...

Іван Саверчанка: Прафесія крытыка сапраўды патрабуе філіграннай работы, вольна прызнаюся шчыра, што я не падрыхтаваны напісаць добры крытычны артыкул. Нягледзячы на тое, што займаюся традыцыйнай літаратурай, я актыўна чытаю сучасных аўтараў, асабліва з вялікай любоўю — правінцыйных пісьменнікаў. Найбольшае захапленне я атрымліваю ад твораў Уладзіміра Цішурова. Даўно хацеў пра яго напісаць, але штосьці мне не дазваляе ўнутрана...

І. Шаўлякова: Вы закранулі вельмі цікавы аспект, які ў мяне выклікае

Супрацьстаянне ці супрацоўніцтва?

Ідзе захвальванне эпігонскіх, шараговых твораў. Так, як пэўныя крытыкі сёння пішуць пра некаторых маладых аўтараў, раней пра класікаў не пісалі. Паглядзіце кнігу «Шляхі развіцця беларускай савецкай прозы» М. Мушынскага, А. Яскевіча і В. Каваленкі, я лічу, гэта шэдэўр у нашым літаратуразнаўстве. Якія вострыя ацэнкі твораў Шамякіна, Быкава там зроблены! Былі заўвагі, я б сказала, на мяжы карэктнасці. М. Мушынскі стварыў таксама выключную працу, дзе разгледзеў развіццё крытыкі і літаратуразнаўства з пачатку ХХ стагоддзя і фактычна да сённяшніх дзён, вольна гэта я разумее, дапамога крытыцы і навуцы.

здзіўленне. Выхаваная філфакам, я іначай уяўляла сабе адпаведную іерархію: спачатку крытык — пался літаратуразнаўца. Вольна Яўгену Андрэевічу Гарадніцкаму нішто не замінае пісаць крытыку...

Яўген Гарадніцкі: Пачынаў я сапраўды з крытыкі. І магу абагульніць: амаль не ідуць таленавітыя людзі ў крытыку сёння. Хоць, канечне, ёсць выключэнні, як, напрыклад, Жанна Капусты і мой выхаванец Ціхан Чарнякевіч. Праўда, у іх планах таксама ёсць навуковыя працы. З іншага боку, мне здаецца, цяпер назіраецца нейкае абуджэнне літаратурнай крытыкі, з'явілася спроба дыскусій, зваротнага асэнсавання, літаратурна-крытычнага самарэфлексія.

І. Шаўлякова: Які з сегментаў сучаснай літаратуры, на ваш погляд, найменш ахоплены ўвагай крытыкі?

Сёння я павінна засведчыць, што крытыка нікому не патрэбная. Пакажыце мне пісьменніка, які хоча пачуць аб'ектыўную ацэнку свайго твора, які б мог падысказаваць крытыку за заўвагі. Усе толькі пахвальбы патрабуюць!

Я. Гарадніцкі: Відаць, драматургія. Бо гэта такі спецыфічны сінтэтычны жанр, які ахопліваюць і літаратурныя крытыкі, і тэатральныя, а ўрэшце дзіця застаецца недагледжаным.

І. Саверчанка: Мне падаецца, што найбольшыя здабыткі сучаснай літаратуры выяўляюцца ў малых формах. Пісьменнік можа лепш адшліфаваць апавяданне ці навуку, і іх прасцей надрукаваць. А крытыкі гэтыя жанры неак абмінаюць. Да прыкладу, у іх цікава чытаю творы Міхаса Пазнякова, яны пранікнёныя, вельмі пачуццёвыя. Я б з задавальненнем набыў кнігу, дзе былі б сабраныя творы малых формаў, што друкаваліся ў «ЛіМе», у «Польмі» ды іншых перыядычных выданнях.

І. Шаўлякова: Вы ўвесь час называеце імёны і творы старэйшага пакалення. А ці трапляе ў поле вашай увагі паэзія ці проза 25 — 30-гадовых? Калі я не памыляюся, найноў-

шай літаратурай у інстытуце займаюцца некалькі чалавек?

Я. Гарадніцкі: Так, у нас увогуле колькасць супрацоўнікаў не вельмі вялікая — некалькі дзесяткаў. Ганна Кісліцына займаецца ў інстытуце праблемамі постмадэрнісцкай літаратуры.

А што да творчасці маладых, хацеў бы адзначыць кнігу Ярыны Дашынай «Графіці на сэрцы», яна сапраўды з'ява ў сучаснай паэзіі, і я з цікавасцю сачыў за палемікай у часопісе «Дзеяслоў», дзе паказалі сябе крытыкі старэйшага і маладшага пакаленняў. Аказваецца, рэтраграды ёсць і сярод маладых крытыкаў. Цяпер я чытаю раман Людмілы Рублеўскай «Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію», дзе ў рэчышчы мадэрнісцкай парадыхмы закранаюцца праблемы грамадскага і духоўнага жыцця.

Лада Алейнік: Прабачце, Ірына, але літаратуразнаўства і не павінна крытыцы дапамагаць. Літаратуразнаўца павінен крытыкай займацца, а ў гэтым упэўненая і перакананая. Ён павінен быць у курсе бягучага літаратурнага працэсу. Таму што сёння атрымліваецца так: мая парафія вольна гэтыя тры аўтары, я ўсё жыццё вучаю толькі іх творчасць, а навошта сабе тлуміць галаву? Калі крытыкаваць, то альбо, па вялікім рахунку, нажываць сабе ворагаў, альбо хваліць. І сёння ідзе суцэльнае захвальванне. І часта бывае, што нават калі не глядзець на прозвішчы крытыкаў, то проста па стылі можна пазнаць аўтара артыкулаў, якія фактычна не адрозніваюцца. Ідзе захвальванне эпігонскіх, шараговых твораў. Так, як пэўныя крытыкі сёння пішуць пра некаторых маладых аўтараў, раней пра класікаў не пісалі. Паглядзіце кнігу «Шляхі развіцця беларускай савецкай прозы» М. Мушынскага, А. Яскевіча і В. Каваленкі, я лічу, гэта шэдэўр у нашым літаратуразнаўстве. Якія вострыя ацэнкі твораў Шамякіна, Быкава там зроблены! Былі заўвагі, я б сказала, на мяжы карэктнасці. М. Мушынскі стварыў таксама выключную працу, дзе разгледзеў развіццё крытыкі і літаратуразнаўства з пачатку ХХ стагоддзя і фактычна да сённяшніх дзён, вольна гэта я разумее, дапамога крытыцы і навуцы. Сёння я павінна засведчыць, што крытыка нікому не патрэбная. Пакажыце мне пісьменніка, які хоча пачуць аб'ектыўную ацэнку свайго твора, які б мог падысказаваць крытыку за заўвагі. Усе толькі пахвальбы патрабуюць!

І. Саверчанка: А мне, спадарыня Лада, здаецца, павінен быць розны дыяпазон крытыкі. Няхай будзе і крытыка з больш высокімі крытэрыямі, і такое традыцыйнае стаўленне. Для мяне крытыка — апэратыўнае літаратуразнаўства, якое хутка рэагуе на літаратурныя навінкі.

Л. Алейнік: Іван Васільевіч, пагадзіцеся, што літаратуразнаўства больш прызначана абслугоўваць спецыялістаў, а крытыка больш для шырокага чытача, навука на мяжы мастацтва. Яна павінна цікава чытацца, шукаць новых формаў, імкнуцца да справядлівасці. Вольна

пасля рэцэнзій Леаніда Галубовіча альбо аглядаў Жанны Капусты мне хочацца прачытаць твор. Але калі я бачу суцэльнае замілаванне, то ў мяне не ўзнікае такога жадання.

І. Шаўлякова: Любы выканаўца той ці іншай навукова-даследчай работы (тэмы) сёння мусіць указаць навуковую, практычную, сацыяльную, эканамічную значнасць вынікаў даследавання. Скажыце, чым бы вы абгрунтавалі значнасць даследаванняў сучаснай беларускай літаратуры?

І. Саверчанка: Калі мы гаворым пра сацыяльную значнасць, то маем на ўвазе сферу гуманітарнай, філалагічнай адукацыі, фарміраванне літаратуразнаўчага мыслення. Мы фарміруем зместавую частку: хрэстаматыі, вучэбныя комплексы, праграмы, і дзяржава разумее важнасць, бо калі не будзе гэтай фундаментальнай асновы, то не будзе чытача...

І. Шаўлякова: Прабачце, запярэчу. Мы ведаем, што ў вучэбных праграмах для 11 класа, якія дзейнічаюць цяпер, на вывучэнне беларускай літаратуры адводзіцца 53 гадзіны на год, трэцяя частка з іх — 19 гадзін — на «Беларускую літаратуру на сучасным этапе». Раней жа — сучасную літаратуру вывучалі ўсяго 9 гадзін — вучням распавядалі крыху пра паэзію апошніх 20 гадоў, крыху пра прозу і драматургію. Настаўнікам вольна патрэбныя матэрыялы па сучаснай беларускай літаратуры. Крытыка, яе прадукт, неспрыдатны ў чыстым выглядзе для адукацыі. І якім чынам мусіць вырашацца гэтая праблема?

І. Саверчанка: Па-першае, Ірына Леанідаўна, я працую выкладчыкам на кафедры беларускай літаратуры ў педуніверсітэце і магу зазначыць: колькасць гадзін не ўплывае на якасць адукацыі. Можна і за дзесяць гадзін так дыскрэдытаваць навуку, што студэнтам увогуле захацца памяняць прафесію. Што ж да зместавай часткі, то мы пішам свае літаратуразнаўчыя матэрыялы для часопісаў «Роднае слова», «Беларуская мова і літаратура ў школе» ды іншых, гэта нашыя пляцоўкі, мы там актыўна, шчыра і мэтаапераўна працуем. Бо ўсё ж на першым месцы для літаратуразнаўцаў стаіць акадэмічная тэксталагічная падрыхтоўка класікі, пачынаючы ад старажытнасці і да сучаснасці. На другім — асэнсаванне гісторыі развіцця літаратуры, эвалюцыя творчых шляхоў, вялікая ўвага надаецца і тэорыі літаратуры, тэарэтычнай заканамернасці, і зрэшты мы не можам быць у ізаляцыі і не адчуваць подыхаў рускай і замежнай літаратур.

Л. Галубовіч: Шаноўныя, а ці ўплывае сучасная крытыка на змест школьных праграм?

І. Шаўлякова: Уплывае меркаванне акадэмічнага літаратуразнаўства, спадар Леанід. Крытыка ўплывае апасродкавана. Акрамя таго, вывучаюцца меркаванні настаўнікаў, вучняў пра той альбо іншы твор. Настойліва гучыць прапанова ўключыць у школьныя праграмы як мага больш сучасных твораў...

Л. Галубовіч: Гадоў 15 — 20 таму была такая з'ява: кожны новы значны твор адразу прыцягваў вялікую ўвагу — пра яго ўсе гаварылі: і крытыкі, і літаратуразнаўцы, і чытачы. А сёння часам выходзяць цудоўныя кнігі і застаюцца амаль незаўважанымі. Напрыклад, у Андрэя Федарэнкі нядаўна выйшла кніга прозы — і ўсе маўчаць, нічога не чуваць пра такога цудоўнага творцу з Беразцейшчыны, як Алесь Каско ды пра некаторых іншых, вартых увагі. Хто як не крытыкі і літаратуразнаўцы здольны спрыяць абуджэнню цікавасці да сучаснай літаратуры?

PS Скончылася гутарка крытыкаў і навукоўцаў дамоўленасцю аб супрацоўніцтве, адрозна з'явілася ідэя: сучасны твор, які мае належную мастацкую вартасць, але застаецца незаўважаным, патрапіць пад два пільныя погляды: строга аб'ектыўны і аналітычны разгляд літаратуразнаўцаў і эмацыянальнае, ацэннае бачанне крытыка. Што з гэтага атрымаецца? Чытайце на старонках «LiMa».

Падрыхтавала
Саша ДОРСКАЯ
Фота Віктара Кавалёва

Гульні кантэкстаў

Пры выкладанні беларускай літаратуры II паловы XX ст. люблю прапаноўваць студэнтам разгляд аўтараў у пэўным шэрагу. Кантэкст вызначае ракурс бачання і высвечвае істотныя рысы, актуальныя, магчыма, найперш у прапанаваным выпадку, але ад таго не менш цікавыя. Так, творы пісьменнікаў, што пашнурваліся пад ганаровай шыльдай "гарадская проза", адпачкаваліся ад прозы вясковай, самаарганізаваліся ў сістэму, якая шмат гаворыць і пра час, і пра людзей.

Жыццё ў вёсцы сярэдзіны XX ст. магло падабацца ці не падабацца вызначанасцю, размеранасцю, прадказальнасцю і адкрытасцю: кожны сустрэчны аднавісковец ведае ваш радавод на некалькі пакаленняў углыб, а самі вы дакладна ведаеце свой сельскагаспадарчы расклад на тыдзень, месяц і нават год.

Жыццё ў гарадзе, пазбаўленае звышвагі з боку суседзяў і цяжкай фізічнай працы, не спарадзіла ва ўчарашняга вяскоўца адчування свабоды і палёгі. Герой гарадской прозы, нікому не патрэбны і заўсёды на ростанях, мусіць сам вырашаць свой лёс. У сучасным сацыяльным кантэксте такая незалежнасць выглядае прывабна, нават патрэндаваму. Але што сталася насамрэч?

Вызваліўшыся ад фармальнага ўціску традыцый наогул і маральна-этычнага кодэкса ў прыватнасці, герой гарадской прозы спрабуе жыць "самастойна". Гараджане ў першым пакаленні Міхаса Стральцова яшчэ жыва памятаюць *правілы гульні*: яны жывуць як жывецца, але ў кожным моманце разумеюць, дзе схібіў. Абрывае "што людзі падумаюць" яны носіць у сабе, як эталон, нават калі не прагаворваюць уголас ("Смаленне вепрука", "Свет Іванавіч, былы донжуан").

У літаратуру прыходзяць новыя героі, якія не мелі такога стрыжня і загартоўкі, а таксама досведу нязмушанай камунікацыі (напрыклад, героі апавядання М. Стральцова "Сена на асфальце", урбанізаваўшыся, камунікуюць а ля вёска). У гарадзе ж для размовы павінна быць нагода і прычына. І героі 80-х гг. XX ст., ідуць запое-

нымі людзьмі вуліцамі, адчувае татальную адзіноту і пакуту ад няўмення выразіць свае перажыванні адэкватным чынам, так хлопчык-першакласнік неадпаведна адчуванням выяўляе закаханасць, торгаючы сяброўку за касічку.

Інфантальны герой Адама Глобуса прагне ўвагі: раздражнёнай ці прыхільнай ("Капалюш пажарнага колеру") — неістотна. Ды хаця б увагі дворніка ("Слон"). Такі чалавек праз дробныя і бяскрыўдныя правакацыі (па-дзіцячаму нязмушаныя спробы *парушыць правілы* грамадскага існавання) атрымлівае жаданую порцыю ўвагі, як ін'екцыю. А, зрэшты, яго жыццёвую стратэгію мы ведаем і разумеем мала: ён спыняецца за крок ад тлумачэння.

Героі Анатоля Казлова — з гэтага ж пакалення, самотныя, недаацэненыя, але з выразным жаданнем вярнуць сабе жыццёвую пэўнасць (я не кажу тут пра вясковую пэўнасць: цяпер няма той вёскі, маральныя законы якой вызначалі жыццё грамадства). Герой у сацыяльным жыцці адчувае сябе маргіналам (ці ім і з'яўляецца — да прыкладу, бамжом). І вось героі на раздарожжы — на вакзале ("Дзеці ночы"), у метро ("Горад у нябёсах"), каля п'янухі ("Распяцце, альбо Ці ж баліць галава ў вароны"). Самотны ў натоўпе, ён вінаваціць ва ўсім адасобленасць людзей, іх індывідуалізацыю і не мае мэты ў жыцці, не мае сілы для вырашэння сваіх праблем і, самае важнае, не бачыць шляхоў вырашэння той сітуацыі, у якую трапіў. А значыць, не бачыць будучыні?

Але ён жыве, і нехта іншы вырашае за яго. У творах

А. Казлова гэтая адказная функцыя ўскладаецца на празрыстыя плечы звышнатуральных істот. Герою аповесці "Горад у нябёсах" духі продкаў дапамагаюць на шляху станаўлення нацыянальнай самасвядомасці. А ў тым свеце, дзе пануюць злчынныя "адбярты, украдзі, здрадзь", Антаку жыць некамафортна.

Іншае пытанне, што не могуць адабраць і здрадзіць, герой А. Казлова і да добрых спраў мала здатны. Ён плыве па цячэнні, нават не вяслючы. Так Вілен Падкідны з аповесці "Дзеці ночы" гвалтоўна вырваны з бамжацкага асяроддзя ў раскошнае жыццё, падпарадкоўваючыся ўсім намовам паслугача Гаспадара Максіма Гурона і не спрабуючы калі не адмаўляцца ад прапанаванага, то хаця б ацэньваць свае ўчынкi з пункта гледжання маралі і хрысціянства.

І хэпі-энд не ратуе, бо Вілен проста падарм для сіл улыву: Добры дух, Злы дух, каханая Нінка, і перамога кагосьці з іх у барацьбе за ягоную душу на ягонны асабістыя памкненні абাপірацца не будзе.

У тым, што адбываецца з героямі А. Казлова, яны самі нібыта не вінаваты. Ну як змагацца з невыглумачальна-урбаністычнымі галюцынацыямі? Як не чуць галасы? А хіба Андрэй з аповесці "Распяцце, альбо Ці ж баліць галава ў вароны" вінаваты ў сваім алкагалізме? А ў расстанні з каханай? Ён — проста ахвяра, поле змагання прадстаўнікоў цёмных (некалі каханай Марыны і прывіду яе бацькі) і светлых сіл (прывід яго бабулі). Зрэшты, у жыццях вясковых герояў А. Казлова (напрыклад, аповесць "Незламная свечка")

вызначальную ролю таксама граюць звышнатуральныя сілы.

Ці варта варушыцца, прыкладаць нейкія намаганні чалавеку, які пачуваецца льялкай у руках больш моцных і ўладарных істот? Уласцівае многім героям сучаснай прозы адчуванне разгубленасці не змушае герояў да дзеянняў, бо адказнасць за ўсе падзеі ўскладзена на прадстаўнікоў патайбочных сіл. Містыка ратуе.

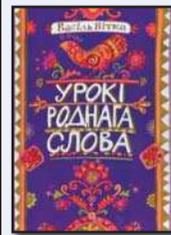
У 2000-я гг. герой гарадской прозы (возьмем да прыкладу "Прыватны пляж на ўзбярэжжы Леты" А. Бахарэвіча) — скрайні інтраверт, які ніякай увагі і камунікацыі ад людзей ужо не патрабуе, ветліва-нейтральны вонкава, ён засяроджаны на з'едлівых унутраных маналогам, ды і сацыялізацыя пераважна праз сваё каханне-залежнасць. Ён прызнаўся, што ён слабы, і цяпер немагчыма нешта патрабаваць ад яго. Ён там, у глыбіні сваёй зброднай душы, усё скажаў, усё зрабіў і ўсіх перамог на словах ("Дзве тысячы слоў пра Завалюхіна"). Навошта і каму нешта даказваць? Кажце, ёсць правільны існавання грамадства? Ён пляваў на іх.

З пэўнай доляй умоўнасці (я — выкладчык і вымушана прывыкла да рэдукцыі і запамінальных разумовых канструкцый) для кожнага пакалення герояў можна сфармуляваць своеасаблівае крэда. Герой М. Стральцова: "Я ведаю правілы і спрабую жыць па іх". Герой А. Глобуса: "Я ведаю правілы і шукаю мяжу дазволенага". Герой А. Казлова: "Я ведаю правілы, але не людзі іх усталёўваюць, і таму нічога не магу і не буду рабіць". Герой А. Бахарэвіча: "Я не хачу нічога ведаць пра вашыя правілы".

Карцінка, якая вымалёўваецца пасля разгляду сучасных твораў беларускіх аўтараў, да аптымізму не схіляе: ёсць героі-мужчыны, але няма мужчын-героёў. Куды з літаратуры падзеіся тыя, хто прымае адказнасць і кіруе сваім жыццём? Тыя, хто ўсталёўвае правілы, па якіх граюць іншыя. Яны скрадзеныя (магчыма, назаўжды) масавай культурай, і супермен нават раённага маштабу цяпер незваротна затаўраваны папсавасцю. Але гэта правілы зусім іншай гульні...

Аксана БЯЗЛЕПКИНА

Кніжная паліца

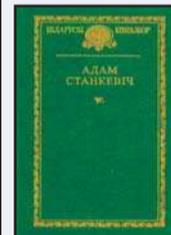
У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла кніга адмысловых дзіцячых твораў заслужанага дзеяча культуры, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі і ўладальніка Ганаровага Міжнароднага

дыплама імя Х. К. Андэрсена **Васіля ВПКІ "Урокі роднага слова"**. Прадмова Т. Тарасавай. Прыгожа аформленая кніга (мастак М. Казлоў) — гэта літаратурная спадчына вядомага пісьменніка — своеасаблівы падручнік беларускага слова, чароўнага, мілагучнага і шмагфарбнага.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшла ў свет кніга твораў беларускіх пісьменнікаў, загубленых карнымі органамі бальшавіцкай улады *"Расстрэліная літаратура"*. Сярод аўтараў: А. Уласаў, Ф. Аляхновіч,

Я. Лёсік, У. Галушок, А. Луцкевіч, Я. Пазняк, В. Ластоўскі, А. Станкевіч, М. Краўцоў, Б. Тарашкевіч, А. Бабарэка, С. Баранавых, М. Багун, Б. Мікуліч, Я. Філістоўч. У падрыхтоўцы выдання ўдзельнічалі К. Цвірка, А. Сідарэвіч, М. Скобла, А. Савік.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшла *"Выбранае" Адама СТАНКЕВІЧА (1891—1949)*. Прадмову напісаў доктар філасофскіх навук У. Конан. Паспрыяла выданню і выдавецтва "Про Хрысто". *"Кнігу выдатнага дзеяча беларускага аграджэння, каталіцкага святара, кандыдата багаслоўя, загубленага бальшавіцкай уладай, склалі самыя значныя працы — маніграфіі, казанні і публіцыстычныя артыкулы"*.

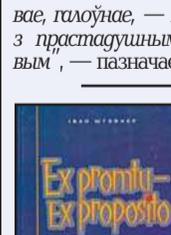

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў літаратурны разнажэнравы зборнік **Кастуся і Антона РАГОЙШАЎ "Нам сягондэ сны пра Беларусь"**, родных дзядзькоў (брагоў бацькі) прафесара Вяч-

слава Рагойшы. Зборнік складаюць вершы К. Рагойшы (1921—1964) незаслужана рэпрэсаванага і па часе рэабілітаванага ды эсэ і ўспаміны А. Рагойшы (1925—2007). Ёсць цікавыя згадкі, успаміны і каментары да літаратурных публікацый гэтых, безумоўна, адораных людзей.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў у свет чарговы зборнік лірыкі вядомай паэткі **Марыны НАТАЛІЧ (Наталія Давыдзенка) "Серебряная ласточка"**. "У яе новай кніжцы, як і ў жыцці, сур'езнае, удумлівае, галоўнае, — нязмушана ўжываецца з прастадушным, лукавым, насмешлівым, — пазначаецца ў анацэзі".

У Гомелі, у выдавецтве "Сож" выйшла чарговая кніга эсэ вядомага крытыка і літаратуразнаўцы, доктара філалогіі, прафесара ГДУ імя Ф. Скарыны **Івана ШТЭЙНЕРА "Ex promtu - Ex proposito"**. У зборніку сабраны арыгінальныя тэксты, прысвечаныя творчасці знаных паэтаў Беларусі (Янкі Купалы, Якуба Коласа, У. Караткевіча, Р. Барадуліна, А. Разанава, Н. Гілевіча, А. Сыса) і празаікаў (А. Мрыя, В. Быкава, А. Адамовіча).

Светлых колераў фарбы

"Дзіячынству трэба аказваць найвялікшую павагу", — так гаворылі старажытныя філосафы. Гэта вечно і актуальна. Пра гэта заўсёды памятае Віктар Кудлачоў — паэт, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат прэміі імя А. Дубо "За творчыя дасягненні ў галіне культуры і мастацтва".

"Я расту" — так ён назваў сваю першую кнігу амаль трыццаць гадоў таму. Сёння ў яго паэтычнай кладоўцы — пятнаццаць аўтарскіх кніг, 22 — калектыўных, падручнік, метадычныя дапаможнікі.

Гэты незвычайны чалавек бачыць святло душой і сэрцам. У 1945 годзе, дзевяцігадовым хлопчуком, ён страціў зрок, падарваўшыся на міне. Яго выратаваннем і натхненнем сталі музыка і паэтычны дар. І вось у мяне ў руках новая кніга Віктара Кудлачова "Солнышко проснулось". Яна ўбачыла свет у студзені гэтага года ў РВУ "Літаратура і Мастацтва". Як напісана ў прадмове, гэта першая кніга ўстановаў па дзіцячай тэматыцы ў Год роднай зямлі. Паэт пра яе і піша — пра родную Беларусь, яе святы, прыроду, пра самае дарагое для дзіцяці: матулю, татулю, сям'ю. І я ведаю, што мяне і майго ўнучка зноў чакае сустрэча з вершамі, у якіх фарбы толькі светлых колераў, а пачуцці ўзнёслыя. Дапамагаюць гэтаму чудаўныя ілюстрацыі вядомага мастака Сяргея Волкава, заслужанага дзеяча мастацтваў.

Вершы В. Кудлачова лёгка запамінаюцца. Таму што яны захапляюць сваёй унутранай энергіяй, рытмічна-інтанацыйнай напоўненасцю, гулліваасцю. У іх кароткасці — асабліва філасофія дзіцячага наўна-метафарычнага ўспрымання навакольнага свету: "Гром по небу прокатился и за тучу зацепился, набок тучу опрокинул — дождь из тучи наземь хлынул" ("Аварыя").

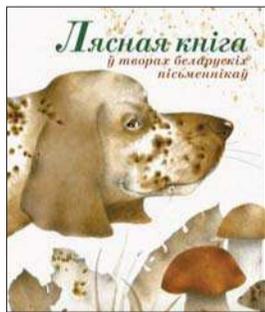
У кнізе шмат чудаўных скоргаваў. Напрыклад: "Попугаю Гошке гредкой греди ножки. Свои ножки Гошка застудил немощко". Альбо: "Юмореску на роляе Юля с Юрою играли".

Спатрэбіцца кніга і ў дзіцячым садку — дзеці змогуць падрыхтавацца да святаў: 8 Сакавіка, Новага года, Нараджэння Хрыстова...

Вершы, як сонейка, сагрэюць чужыя душы дзіцяці, таму што паэт, па словах Міколы Чарняўскага, *падказвае: не губляецца ў жыцці, шукайце святло ў сваіх душах і сэрцах, шукайце святло ў любові да жыцця!*

У кнігарнях нашай краіны новая кніга-красуня Віктара Кудлачова ўжо чакае сваіх маленькіх пакупнікоў.

Ірына ФАМЯНKOBA

"Лясную кнігу ў творах беларускіх пісьменнікаў" хочацца не толькі гартаць, але абавязкова і ўважліва прачытаць. Укладальнік Алесь Бадак, а прыгожымі малюнкамі аздобіла мастачка Дар'я Чарняўская. Такі чудаўны падарунак дзецям сярэдняга школьнага ўзросту зрабіла РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Чудаўны падарунак

"Дарагія сябры! Мы запрашаем вас у своеасаблівае падарожжа па лесе, — звяртаецца на пачатку кнігі да юнага чытача Алесь Карлюкевіч. — У ім толькі незвычайнага і таямнічага!"

І гэта сапраўды так. "Лясная кніга" цалкам прысвечана беларускаму лесу і яго жыхарам: звярам, птушкам, насякомым, раслінам і дрэвам. Тут можна прачытаць не толькі цікавыя казкі і вершы, прысвечаныя "зялёнаму сябру", але і знайсці шмат карыснай інфармацыі. І ва ўсім гэтым вам дапаможа Дзед Усявед. Юны чытач даведаецца ад яго пра дзіка, які паўсюдна сустракаецца ў лясках Беларусі, і пра лася-прыгажуну, якога на нашых прасторах каля 30 тысяч, пра тое, што лось — выдатны пльвец і бягун нядрэнны: можа адольваць 15 кіламетраў за адну гадзіну. А яшчэ юны чытач даведаецца пра янота-паласкуна, які ў Беларусь быў завезены ў 1954 годзе і добра тут прыжыўся.

Вельмі хораша чытаюцца і добра запамінаюцца ў "Лясной кнізе" і казкі. Яны займальныя, напісаны сакавітай моваю, вабяць да сябе жывым кранальным пачуццём, вучаць любіць непаўторную і мілую прыроду роднай Бацькаўшчыны. Гэта такія казкі, як "Пра гора не дбаеш, калі сяброў маеш" Алесь Марціновіч,

"Як зайка Таптыгіна выратаваў", "Вавёрка піша сачыненне", "Як Сяргейка з Жыжжелем ядловец ратавалі" Алесь Карлюкевіч, "Вавёрка і крот", "Як зорка бярозка стала", "Чаму язюля гадзі лічыць?", "Як вожык калочкі набыў" Анатоля Эзэва, "Аленка, гаспадыня вадзянога царства" Алесь Бадак, "Прыгоды дзічка Дзюдзі", "Новая гісторыя пра папараць-кветку" Кацярыны Хадасевіч-Лісавой ды іншыя.

Хочацца сказаць колькі слоў і пра вершы, якія надрукаваны ў "Лясной кнізе". Яны напісаны прафесійна: тут і ўважлівае стаўленне да радка, і ёмка вобразы, і наша мілагучная родная мова. Гэта найперш вершаваныя казкі "Звяры-будаўнікі" Раісы Баравіковай і "Лясное дзіва" Міколы Чарняўскага, а таксама вершы "Ажына", "Суніцы", "Касцяніцы", "Брусніцы", "Журавіны" Уладзіміра Магзо, "Лось", "Арэшак" Уладзіміра Мацвеевіча. Усіх і не пералічыць.

Безумоўна, "Лясная кніга ў творах беларускіх пісьменнікаў" — чудаўны падарунак дзецям. Дый не толькі ім, бо гэтую кнігу будуць з ахвотаю чытаць і дарослыя.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Невыпадковыя прыпынкі

**Хочацца добрых вершаў.
Хочацца вершаў, якім паверыш.
Юлія Дубро**

гледачоў яна стала б крыніцай станоўчых эмоцый і прыемных уражанняў.

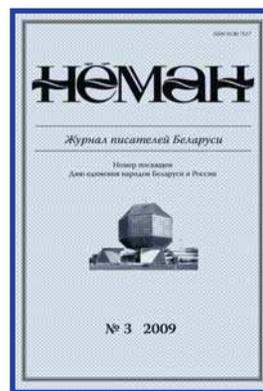
Празаічную прастору часопіса запаўняюць апавяданні Людмілы Рублеўскай "Шклянка цемры з прысмакам крыві" і Ірыны Тулупавай "Баклажанны прысмакі", працяг палескай легенды Кастуся Цвіркі "Воўчая выспа".

Добрай паэзіі шмат не бывае: і ў тым сэнсе, што добрыя вершы не стамляюць і не надакучваюць, і ў тым, што выбітных, арыгінальных вершаў па азначэнні не можа быць вельмі многа. Сапраўдна паэзія — не для масавага спажыву. А таму і некалькі адметных паэтычных радкоў, знойдзеныя ў часопісных публікацыях, цешаць вока і ўздываюць настрой. Гэтая невялікая прадмова датычыць найперш наступнага верша Станіслава Валодзькі, паэтычная нізка якога размясцілася на палымянскіх старонках:

*Я вырас і аднойчы
Падаўся ў белы свет.
Маёй матулі вочы
Глядзелі мне услед.*

*З дарогі нельга збочыць —
Мне трэба жыць як след.
Маёй раззімы вочы
Глядзелі мне услед.*

Паэзія прадстаўлена і вершамі Міколы Мятліцкага, Ніны Маеўскай, урыўкам з паэмы Любові Шашковай "Рагнеда". У рубрыцы "Постаці" — артыкул Казіміра Камейшы "Палкіны эпохай", прысвечаны стогадоваму юбілею Валерыя Маракова, гутарка Ізяслава Катлярова з народным мастаком Беларусі Гаўрылам Вашчанкам. Крытыка і літаратуразнаўства прадстаўлены літаратурна-біяграфічным нарысам Віктара Гардзея пра Уладзіміра Саламаха, а таксама публікацыяй Івана Саверчанкі "Аповесці пра рыцарскія справы і ўчынкі Вітаўта Вялікага". У "Кнігарні" Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Марціновіч і Тамара Федарцова запрашаюць да абмеркавання кнігі Дануты Бічэль, Міхася Пазнякова і Ніны Шкляравай. Аб *справе бібліятэкара Б. І. Эпімаха-Шыпілы* распавядае Ганна Запартыка.

Літаратурнае сугучча

Чарговы сумесны беларуска-расійскі нумар "Нёмана" адкрываецца ўступным артыкулам першага намесніка міністра замежных спраў Беларусі Ігара Петрышэнкі, а таксама

Мікалая Чаргінца і Расціслава Янкоўскага.

Паэтычная дзялянка знаёміць чытачоў з творчымі здабыткамі Міколы Мятліцкага, Льва Кацюкова, Уладзіміра Беразева, Кацярыны Пальянскай, Навума Гальпяровіча, Алены Агінай. У раздзеле прозы — апавяданні Уладзіміра Крупіна, Зінаіды Мушынскай, Тамары Красновай-Гусачэнкі, пачатак *сямейнай хронікі* Уладзіміра Гніламёдава. Алесь Марціновіч разглядае творчасць Валынціны Паліканінай, Міхаіл Кузьміч — творчасць Генадзя Пацыеўкі.

Выклікае цікавасць аповесць Алеся Жука з рамантычнай назвай "Женщина на пляже". Праўда, акрамя назвы, больш нічога рамантычнага ў аповесці няма, наадварот, тэмай стала дэтэктыўная гісторыя забойства, якое дасягло расследаваць ужо не вельмі маладому чалавеку. Шчыра кажучы, такая назва і не надта пасуе твору, і не надта пераканаўча матывуецца зместам.

Дэтэктыўны складнік — не асноўны ў творы. Па сутнасці, галоўны герой Іван Васільевіч, які актыўна займаецца расследаваннем, робіць шмат памылак і няправільных высноў. Перажыўшы перадінфарктны стан, герой неўзабаве зноў апынаецца на бальнічным ложку. А вольны ад падзейнага развіцця сюжэта час бавіць ва ўспамянах — пра тое, як пазнаёміўся з жонкай, пра тое, як з ёй развёўся, пра тое, як цяжка знаходзіў паразуменне з сынам... Гэта твор пра чалавека, які страчвае месца ў жыццёвай сістэме каардынат, сам таго не ўсведамляючы. Аднак зразумелым гэта становіцца толькі пасля прачытання — падманвае дэтэктыўная канва. Чытач настолькі звыклы да класічнай схемы "самагубства — памылковая, але відавочная разгадка — складаная і галаваломная пошукі — сапраўдныя злодзей", што можа адчуць расчараванне, не дачакаўшыся апошняга складніка. У дадзеным выпадку першая версія сапраўды была правільнай, і пошукі Івана Васільевіча, які не хацеў з ёй згаджацца, аказаліся марнымі. Такая вось правакацыя.

З кароткіх абразкоў Уладзіміра Крупіна найбольш цікавымі падаюцца "Сбрось мешок" і "Конец связи". Першае напісана ў форме маналога стала ў вясковай жанчыны, якая распавядае пра тое, як бацька вучыў яе бацьчы праправы прыгажосці ў паўсядзённым жыцці. Яна прыгадвае, як аднойчы, падчас гаспадарчай працы, бацька папрасіў яе скінучы са спіны мех з бульбай, выпрастацца, зрабіць перапынак, каб паглядзець на вясёлку. Назва набывае алегарычны сэнс і гучыць як заклік да кожнага чалавека — разпороза скідваць з сябе мех паўсядзённага клопату і не прапускаць імгненні сапраўднай прыгажосці.

А вось абразок "Конец связи" — твор зусім іншага кшталту. Яго герой — безнадзейны вар'ят — заўсёдняк Яраслаўскага вакзала. Ён жыве сваім упарадкавым жыццём і ўжо не выклікае недаўмення ў вакзальнай публіцы: "Он носил в руках "сотворенный телефон" — обмолванную изолентой щепку. В эту щепку он докладывал кому-то о поэздах". Нягледзячы на дзівакаватасць, вар'ят выклікае відавочную сімпатыю ў апавядальніка... Застаецца адкрытым пытанне, на што хацеў звярнуць увагу аўтар: на чалавечую абыякавасць, на ненармальнасць свету, на кантрастнасць насычанага жыцця? У любым выпадку абразок выклікае роздум і застаецца ў памяці менавіта сваёй нераздаданасцю.

Надзвычай прыемнае ўражанне пакідаюць вершы Алены Агінай. Назва нізкі "Листвы опадающей запах..." найлепшым чынам адлюстроўвае яе тэматыку і настроёнасць — амаль усе вершы прысвечаны восені. Здаецца, восень і паэзія ўжо назаўсёды звязаны паміж сабой непарыўнай сувяззю, нібыта пачынаючы з верасня само паветра становіцца паэтычным. У радках Алены Агінай — лірычная меланхолія і нават безнадзейнасць, асуджана на адзіноту, якія не могуць не выклікаць суперажывання шчырасцю, адкрытасцю. Лірычная гераіня паэткі сапраўды пачуваецца нават не тое што адзінокай, але ўвогуле адной ва ўсім існым свеце. Чытач мае магчымасць на некалькі хвілін забыцца пра перанаселенасць свету ўласнай душы:

*Брат мой сентябрь,
зачем это странное
время?*

*Кануло лето,
а снегу еще рановато.
Сог по ночам потрясает
сладчайшее бремя
Яблок последних
с шольским густым
ароматом.*

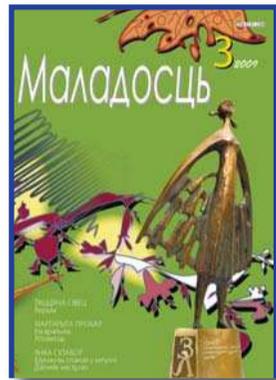
Зусім іншым уражваюць вершы Уладзіміра Беразева, у якіх — асэнсаванне лёсу і менталітэту пакалення, што, адчуваецца, вынікае не толькі з асабістага жыццёвага досведу, але і з эмацыйнай і псіхалагічнай павязі паэта са сваім часам. Самым яркім у нізцы "Через страну полочную..." падаецца верш "На русской планете":

*В незапамятный тот,
Незабвенный,
Неизменно
изменчивый век
Мы любили себя
во вселенной.
И тот образ
еще не поблек.*

*Между книгой и...
Конною тягой,
Между верою
и воровством
С одинаково
светлой отвагой
Мы хотели добром
и рождством
Осчастливить
чужие планеты...*

Прыемна сустракаць у вершы рускага паэта, прысвечанага такой супярэчлівай шмат для каго тэма

як нацыянальны характар, не звыклую браваду і карцінную штучна-ясеніную паставу, а глыбокі роздум і свежыя, а таму моцныя і запамінальныя, думкі. Сапраўды, у другой працывапанай страфе канцэнтрацыя гістарычных канцэптаў роўная не адной навуковай працы на гэтую ж тэму.

Аб'ектыўная абыякавасць

Сакавіцкі нумар "Маладосці", безумоўна, усцешыць чытача аповесцю Маргарыты Прохар "Назіральнік" — творам "двухузроўневым", што, верагодна, пашырыць кола яго чытачоў. З аднаго боку, гэта падстава для філасофскіх назіранняў над жыццём, самім сабой і людзьмі, якія навокал. З другога — нагода абстрагавацца ад праблемнай рэчаіснасці і адпачыць ад насычанага вострым матывам літаратуры. Гэта твор, які займае рознае працяганне не толькі ў людзей, арыентаваных на розныя эстэтычныя каштоўнасці, але і ў аднаго чалавека, калі ён паспрабуе чытаць аповесць пад рознымі настроймі. У залежнасці ад гэтага можна ўспрыняць яе як твор пра нешчаслівае каханне, альбо пра скруху адзіноты, альбо пра страту сэнсу жыцця, альбо пра філасофскі эксперымент...

Пэўна недамоўленасць і нібыта "няўпэўненасць" героя ў тым, што апісанае аўтаркай сапраўды з ім адбывалася, нечаканае — завочнае — знаёмства героя са сваім двойніком і прапаноўвае напісаць сцэнарыў для "фільма без назвы", "фільма-ўспаміну", "фільма-мары" ствараюць своеасаблівую містычную атмасферу, здзіўляюць і інтрыгуюць. Трагічная насычанасць — у падтэксту, паміж радкоў. Знешняе працяканне сюжэта спакойнае, пісьменніца робіць свайго героя абыякавым да сваёй персону чалавекам, верагодна, імкнучыся стварыць вобраз сапраўднага назіральніка, які і павінен быць "аб'ектыўна" абыякавым да сябе самога, канцэнтравана не на ўласных перажываннях, а толькі на праявах наваколя.

Герой М. Прохар прапаноўвае спыніцца ў няспынным жыццёвым руху і паглядзець на ўсё, што адбываецца, з пазіцыі назіральніка. Гэта дае магчымасць не толькі пачуць уласнае ўспрыманне сваё жыццё, але і заўважыць шмат праяў наваколя, якія можна не заўважаць пры гэтым усяго жыцця: "Проста трэба глядзець. І ўнутры апісваць для сябе прагматы і людзей. На-

пачатку гэта абсалютна новае адчуванне, быццам пачынаеш жыць нанова і бачыш усё ўпершыню...". Цікавы жыццёвы эксперымент, які, магчыма, заманецца здзейсніць не аднаму чалавеку з тых, хто прачытае аповесць.

Праўда, не зусім зразумелым застаецца, чаму месцам дзеяння М. Прохар выбрала Санкт-Пецярбург, да таго ж, рэальных абрысаў гэтага горада ў аповесці амаль не сустракаецца — усё даволі абстрактна, зрэшты, пад такія апісанні падыходзіць любы вялікі горад.

Змясцілася ў сакавіцкіх нумары "Маладосці" і аповесць Ірыны Тулупавай "Антось — пан Дманкевіч", "гзённік настрою" Янкі Сіпакова "Шукаючы спакой у мітусні", а таксама ўрываек з неапублікаванай працы Генадзя Кісялёва "Скарынаўская сімволіка: вытокі, традыцыі, інтэрпрэтацыі", паэма *невядомага аўтара, знойдзена ў архіве Жыровіцкага манастыра* "Стагоддзю жырандоля" ў перакладзе Алега Лойкі, артыкулы Міколы Чарняўскага, Ірыны Клімовіч, Алеся Карлюкевіча, інтэр'ю Ідара Мізалідзе з Аксанаў Спрычан.

Маладыя беларускія паэтыкі няспынна даводзяць сваё права на ўласны і новы верш пра каханне. Цяжка ў гэта паверыць, аднак некаторыя вершы інтымнай тэматыкі сапраўды здольныя ўразаць — калі не навізной, то прынамсі, дэманстратыўна-паэтычнай наўнасцю аўтара (у лепшым сэнсе гэтага эпітэта). Менавіта гэта ўбачылася ў радках Юліі Дубро:

*Да мяне вяртаюцца
вершы,
Толькі ты, толькі ты
не вяртаешся...*

Вядома, у вершах маладой паэткі яшчэ адчуваецца пэўная нявыспеленасць перад уласнай жа паэтычнай апантанасцю. Аднак гэта, ёсць спадзеў, справа часу і досведу, калі, вядома, дэбютная публікацыя ў "Маладосці" — невыпадковы прыпынак на шляху пошукі жыццёвага паклікання. Праўда, такія радкі наўрад ці могуць быць "выпадковымі":

*Чаму боль
пераўтвараецца
ў слова,
А шчасце заўсёды
маўчыць?*

*Ці то непазбежна,
ці то выпадкова
Ёсць толькі слова,
якое баліць...*

Акрамя вершаў Юліі Дубро, паэтычныя старонкі прадстаўлены творамі Таццяны Сівец, Зоі Калкоўскай, Рэгіны Багалавай. Валерыя Максімовіч прапаноўвае чытачу паэму "Прага любові".

Усё часцей, пішучы пра сучасныя творы, даводзіцца канстатаваць паўтаральнасць тэм, аднак — не як загану, але толькі як заканамернасць развіцця і функцыянавання літаратуры ў пачатку XXI стагоддзя. Мабыць, і сучасны чытач ужо чакае не сюжэтных адкрыццяў, а прынамсі адкрыццяў стылю і дасканалай якасці пісьма...

Жанна КАПУСТА

Міхась
ПАЗНЯКОЎ

Дзе самым светлым, незабыўным
Мой дзень вясновы расцвітаў.

І толькі ля малага ўзгорка
Агзнакай зніклага жылта
Старая ліпа агзінока
Аб вёсцы памяць сцерагла,

Дзе ўжо не рыпнуць болей гзверы,
Дзе не пачую галасоў...
Ды ў гэта бусел не паверыў
І пасяліўся тут ізноў.

У час спакус і адступленняў,
У век разбою і мань
Гаюся прагай летуценняў,
Святымі крыламі вясны.

Жыву высокім словам таты:
"Шчыруй узнёсла, не хлусі..." —
Шчаслівы вельмі і багаты:
Ёсць Бог на Белае Русі.

І што не змусіць на калені
Яе ніякім груганам,
Пакуль да Боскага ў імкненні,
Мы будзем вернымі бацькам.

Давайце быць габрэйшымі, о, людзі!
Чысцейшымі,
святлейшымі штодня,
Дарыць адзін другому
ўсмешкі будзем
І пачувацца шчыра, як радня.

Былі і будуць цяжкасці, напасці,
Мы перад вечным часам — каласы.
Знявага, чэрствасць
звады і няшчасці
Хай не заб'юць жыццёвае красы.

У нас ва ўсіх адным-адна гарога...
Дык не забудзем ні на міг аб ёй.
Усе мы ЧАЛАВЕКІ —
толькі з Богам,
Усе мы ЛЮДЗІ —
толькі з габрынёй.

Я сто дарог асмужаных прайшоў,
Спыніўся і ўсміхнуўся вельмі горка...
Ды падалося раптам між дажджоў,
Ды падалося раптам між дажджоў,

Што зорка ты,
што зорка ты, што зорка...

Успыхнула прыгожа, як у сне,
Магутная, загадкавая сіла.
Чароўна, асалодна так мяне
Гаіла ты, гаіла ты, гаіла...

Ды наша шчасце ў горле, як асцё, —
Зайздроснікаў
і плеткароў — засела.
Калюча так,
нібыта ў забыццё
Глядзела ты,
глядзела ты, глядзела...

І на душы ізноў слата імжыць.
Як злу спатрэбілася нагта мала,
Каб рэўнасцю каханне на крыжы
Распяла ты, распяла ты, распяла.

Была вясна кароткаю, як міг.
Зноў холадам будзённасці пужае
Ранейшы сум, які мяне насціг:
Чужая ты? Чужая ты? Чужая?

Паланез Агінскага

На вузкай вулачцы Варшавы,
Дзе разліваў свой водар бэз,
Паміж вякоў былых і славы
Зайграў хтось раптам паланез.
З мясцін прыехаўшы няблізкіх,
Я, моцна ўзрушаны, застыў,
Як быццам праз гады Агінскі
Са мною тут загаварыў.
Ягоны дух, жывы, агністы,
Працяў наскрозь, агучыў кроў,
І ў гэты міг жыцця ўрачысты
На свет я нарадзіўся зноў...
І патаемнае адкрыўшы,
Боль даўні мой разверадыў,
Самотай гзікай апаліўшы,
Ён незваротнае будзіў.
А людзі крочылі няспынна,
І падалося мне ў той міг,
Што ты, жаданай і адзінай,
Узнікла раптам паміж іх.
Мільгнула госцяю нябёснай,
Мая мядовая туга,
І зноўку музыкай гзівоснай
Сплыла за бэзавы курган,
Каб не сустрэцца аніколі,
Апроч хіба што толькі ў сне,
Жар-птушкай мройнаю паволі
Караць і мілаваць мяне.

Нагзея
САЛОДКАЯ

З нізкі «Бальнічная філасофія»

Пра сэрца

Вось яно, сапраўднае, жывое, —
Сэрца, што няроўны рытм вядзе.
Вольнае, а быццам і ў няволі,
Стукае і ў шчасці, і ў бядзе.

Слухаю няроўнасць гэтых "тахав" —
То спяшае, то сцішае бег,
То нямее ў неагольным жаху,
То пяшчотай цешыцца ў сабе.

Камячок за рэбрамі крывісты,
Плоць, душа — ім разам слушаць век,
Што нясецца ветрагонам-свістам...
Толькі паспявай з таго сівець.

Кароткая паэма пра старасць

І ложка не мулкі, і цёпла ў палаце —
Улежна і ўежна жывём.
Сівая бабулька ў мулявым халаце,
Як жуйку, ўспаміны жуе.

— Я столькі гадоўкаў разнесла
на свеце,
Дзяцей пахавала... і мужа...
— даўно...

Сама ўсё зімую... Вяснову квецень
Нібыта й не бачу... Больш гора відно.

Павыраслі праўнукі.
Што ім старая...

Не бізнес, дык гулі —
ў галовах адно.
Ды я не крыўдую, — слязу выцірае, —
А некалі ж з мамаю ткалі радно...

Касілі і жалі. І тут жа раджалі.
Сама — невялічка — люляла сястру.
А потым вясельныя коні іржалі...
Я ў сёння бяду па мужу Пятру.

Даўно зачакаўся...
А хлопец быў ладны.
Вайна праклятушчай!
Ў ранах увесь...

Ён нават і хворы
быў дужа паглядны —
Сыночкі па ім, Петрусёк і Алесь.

Чарнобыль спаліў...
Як казалі Пісанне:
Палынная зорка зляціць, бытта звер.
А я ўсё жыву...
Смерць ніяк не дастане...
А косы былі!.. Дзве... ў руку!
Што цяпер...

Знасіліся ногі. І выцвілі вочы.
Бліз сотні цягну.
Мне ўжо лекі зачым?
Ну, во і гзынёк дакаціўся да ночы.
Дык я па-старэчы пайду на спачын...

Узмацняецца боль раптоўна,
І трывання зусім не стае.
Лекі звычайныя — жменяй поўнай,
Келіх з горыччу на стале.

Выпіваю свае напоі —
Як запрэжаныя ў ярмо...
Проста я пражываю тое,
Што абрала мяне само.

Жылы рвуцца, і кроў гусцее —
Ў тым не толькі гады віной.
У нязгодзе душа і цела
Ў крутаверці нашай зямной.

Сумую ў сталіцы,
Нібыта ў глушы.
А ў роднае вёсцы
І шчыра і светла.
Там жыта спявае
Узнёсла і ветла,
Як гэтая песня яго
Па душы!

Там водар у садзе,
Хоць кратай рукою!
А ранак —
Аг свежасці кружыцца голаў.
Як струны пявучыя,
Клопатна пчолы
На ліне гудуць векавой.

Там сэрца мне гоцяць
Усмешкі людзей,
Іх добрыя, шчырыя твары.
Там зноў нараджаюцца
Дзіўныя мары,
І ўшыр развінаюцца
Крылы надзей.

Пакрочу паг вечар
За гораг,
пабыць
З прыродаю чуйнай, гасціннай,
Каб чулася потым
Праз скрыгат машынны,
Як каня самотна крычыць.

Ля бацькоўскай хаты

Усміхаюцца зоры над хатаю,
Дзесьці грач заблудзіўся ў траве.
Аг язіну ноч белая, пахкая
Па-над роднаю вёскай пльве.

Салаўі за бярозавай вуліцай
Гімн пяюць невымоўнай красе.
Маладзік да бярэзінкі туліцца,
Маладзенькія зоркі пасе.

Чую, шэпчацца ясьень з рабінаю,
Чую, яблык і ў садзе растуць.
І высока тугой жураўлінаю
Дні маленства здалёку пльвуць.

І да ранку блукаць гэтак хочацца,
Сон салодкі не зморыць пакуль.
А паг сэрца боль хвалямі коціцца,
Абуджаючы лёсу раку...

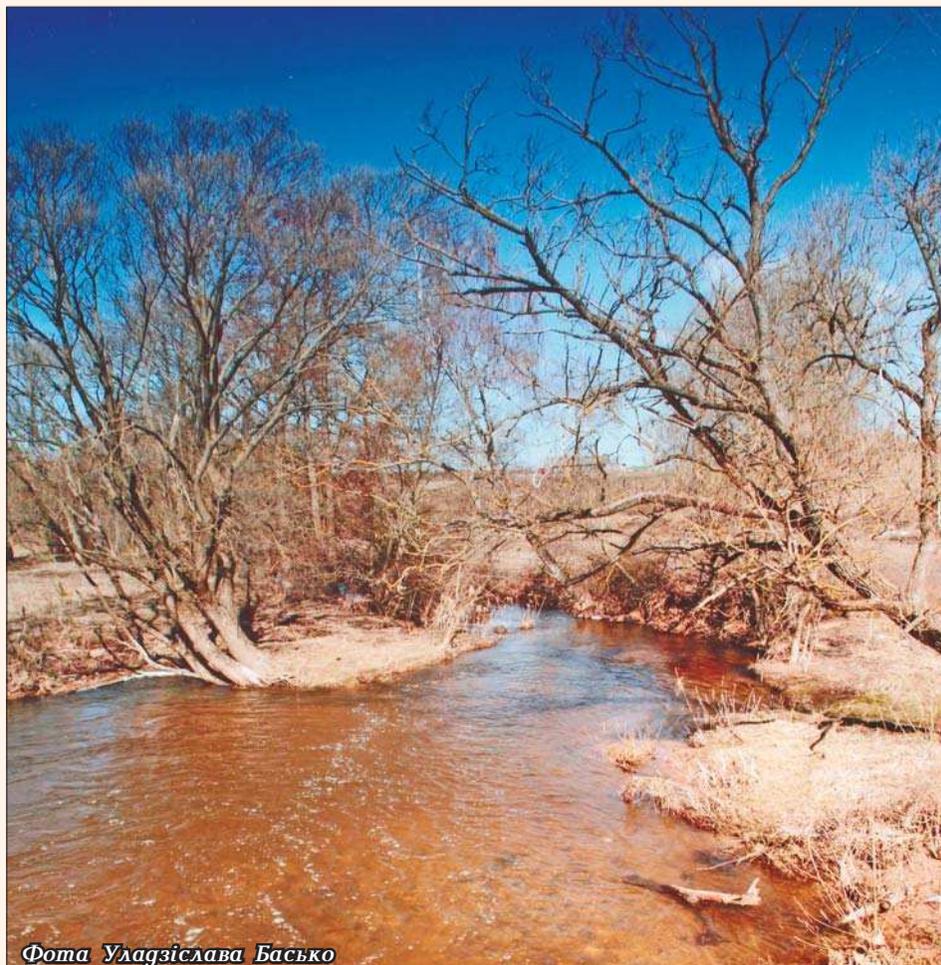
Усміхаюцца зоры над хатаю,
Іх загадкавы бляск — уваччу.
І, шчаслівы, я з мамаю, татаю
Між зямлёю і небам лячу.

Зніклая вёска

Я крочыў сумнаю сцяжынай,
Дзе колісь вёска была.
Шчымліва-светлым успамінам
На полі бульба ўсцяж цвіла.

Балючай скаргай паднябессю
За неаплачаныя даўгі
Глядзелі могілкі на ўзлессі
Крыжамі вечнае тугі.

Ні хаты ў квецені язіну,
Ні сцежкі да мядовых траў,

Фота Уладзіслава Басько

Гісторыя з алгебрай,
альбо Нявольнік з 8-га «Б»

Той канфлікт, які потым доўга прыгадваў у школе, праўда, найчасцей — з усмешкаю, пачаўся не тады, у восьмым, а яшчэ ў нашай вясковай сямігодцы, калі раптам на змену арыфметыцы прыйшлі новыя прадметы — алгебра і геаметрыя, калі замест зразумелых задачак і дробаў, якія я душчыў з ахвотай, як семкі, раптам уварваліся на ўрок матэматыкі ўраўненні і тэарэмы з нейкімі непатрэбнымі нікому «a + b»... Прынамсі, мне так думалася. Нават даходлівы матэматык Леанід Фаміч не мог мяне пераканаць, што глыбока памыляюся. І перайшоў я, кажучы моваю сённяшніх парламентарыяў, у апазіцыю да алгебры ды геаметрыі. Спахапіўся, спрабаваў пайсці на прымірэнне, пашукаць згоды — зубрыць, але было позна. Кансенсусу не адбылося. Якраз у гэты самы час і апынуўся я ў Беліцкай дзесяцігодцы, у суседнім Рагачоўскім раёне, за трынаццаць кіламетраў ад роднай вёскі, на ўроках, якія вяла Эсфір Уладзіміраўна Біндэр.

Невядлічкага росту, ужо ў гадах, вяснушкатаватая, з капой рыжых кучаравых валасоў, з нязвычайным для нас грасіруючым «р» у голасе, заўсёды нейкая засяроджаная, нават пахмурная, яна даводзіла да дрыжыкаў нават такіх матэматыкаў, як я. Хоць вяла яна ўрокі цудоўна, з нейкім патаемным захапленнем, і што цікава — на чысцюткай беларускай мове — мне на іх было сумна. І боязна: а раптам выкаліча да дошкі?

Спачатку яна думала, што я проста гультай, якому яе такія паэтычныя прадметы не лезуць у галаву з-за празмернай схільнасці да гуляў, таму ўзялася за мяне крута. Нават пачала пакідаць пасля ўрокаў. А застанца мне пасля ўрокаў — толькі ў хвост матавозу паглядзіш ці ў думках паедзеш на ім з хлопцамі дахаты. І гэтай потым трынаццаць кіламетраў полем ды лесам, ці бадзійся каля дыспетчарскай і пільнайся: «А можа, раптам што пойдзе ў твой бок?». Ці чакай вячэрняга матавоза, седзячы на піўных бочках на верандзе рабочай сталойкі і наталяйся, галодны, водарам супоў ды баршчоў, якім гэтая прасторная будыніна ў цэнтры пасёлка, здавалася, прапахла ад падмурка да бляшанага даху. Тады не ва ўсіх бацькоў вадзіліся тыя, сталінскія рублі. Даваць у школу на абед — не было такой звычайнасці. Часцей абыходзіліся той скібкаю хлеба, што бралі з сабою ў кішэню з дому.

Уцёк я адзін раз, уцёк другі, а на трэці... Не паспее скончыцца апошні, шосты, урок, як раптам адчыніліся дзверы і на парозе застыла яна, Біндэр. Я ўсё зразумеў. Няма чаго рабіць, дастаў з сумкі падручнік па алгебры... Усе высыпалі з класа, спачувальна азіраючыся на мяне:

Апавяданні

Мікола ЧАРНЯЎСКІ

Калі ў мяне падчас сустрэч цікаўныя вучні пытаюць, якія прадметы найбольш любіў у школе, адказ не даводзіцца доўга шукаць: ну вядома, літаратуру. Дый гісторыю заадно. Калі ж, бывае, запытаюць, хто быў любімым настаўнікам, тут ужо міжволі задумваешся, бо цяжка выдзеліць каго-небудзь з іх — кожны пакінуў свой след у памяці, нечым на ўсё жыццё запаў у сэрца... І, напэўна, не знойдзеш ніводнага сярод нас, каму б не прыгадалася нейкая гісторыя, звязаная з тым ці іншым школьным настаўнікам. Як і мне.

— Як табе такое магло прыйсці ў галаву?

А што я скажу? Маўчу сабе, унурыўшы галаву, у чаканні, што ж далей будзе. Можна, заўтра да дырэктара адправіць?

— Ды адпусціце вы яго, Эсфір Уладзіміраўна, дома вывучыць, — заступілася наша фізручка.

Выйшлі на школьны ганак усе трое, накіраваліся праз веснічкі на вуліцу, расквашаную машынамі ў гразь.

— Ты куды цяпер? — нечаканна спынілася Эсфір Уладзіміраўна. — У колькі матавоз ідзе?

— У сем, — адказаў я.

Яна зірнула на гадзіннік:

— О, яшчэ доўга чакаць! — Потым нібы схамянулася: — Хадзем, у мяне пераचाкаеш... Хадзем, хадзем, не бойся. — І зноў заўсмехалася.

Жыла наша матэматычка са старэнькай маці ў адным з драўляных баракаў па цэнтральнай вуліцы рабочага пасёлка. У невядлічкім пакойчыку. Было ў ім чыста і ўтульна. Старой я не ўбачыў: напэўна, кудысьці выйшла.

— Распранайся і сядай вось да стала, — прызна прапанавала Эсфір Уладзіміраўна, калі я крышчу аглядзеўся ў пакойчыку. — Гаспадыня я кепская, часцей хаджу абедаць у сталойку, але сёе-тое знойдзецца.

Яна дастала з шафачкі бохан хлеба, да яго паклала некалькі сухіх рыбін. Тады сухая рыба, памятаю, часта прадавалася ў пасяковай краме. Толькі купіць яе не ва ўсіх ствала грошай.

Я знійкавеў, мне захацелася адсунуцца далей ад таго стала, хоць вачамі я ўжо, здавалася, упяляў хлеб з недаступнай мне дагэтуль таранкай. Абеда, ды ў каго, у Эсфіры? Дазнаюцца ў класе — падсмейвацца будуць! Яшчэ, чаго добрага, прымаком абзавучу!

Матэматычка нібы зразумела, што за думкі круціцца ў маёй галаве, узяла за локаць:

— Не саромейся, ніхто ж не бачыць, нічога не скажа...

Не памятаю, як з той сухой рыбай было, а хлеба з мясцовай пякарні ўмяў з паўбохана. Ён тады і сухама добра еўся, з і незвычайным апетытам.

З часам нашы адносіны пацяплелі. Эсфір Уладзіміраўна,

мусіць, страціўшы ўсялякую надзею на мае матэматычныя зручкі, ці зразумеўшы, як я пакутую на ўроках, пачала нават пасабляць мне: то са сваіх урокаў адпусціць, каб рабіў насценгазету яе падшэфнага класа, то яшчэ з фізічкаю ці хімічкаю дамовіцца, каб адпусцілі часам пашчыраваць над газетай, бо я амаль усю яе аздабляў вершаванымі подпісамі пад карыкатурнымі малюнкамі, нават звычайныя заматкі стараўся зарыфмаваць, чаго не было ў насценгазетах іншых класаў. І на выпускных экзаменах па матэматыцы і фізіцы, будучы членам камісіі, падавала мне, тэлепацу, не проста саломінку, а руку надзеі, тышнуўшы непрыкметна ад усіх пальцаў у той ці іншы білецік, які я, на яе думку, павінен быў хоць трохі ды ведаць...

Шкада, што яна ўжо не пачуе і не прачытае гэтай гісторыі, гэтага запозненага прызнання, прасветленага такім далёкім і адначасова такім блізкім успамінам. Здаецца, гэта было толькі ўчора...

«Мядзведзь з дзвярамі»

Калі я пайшоў у школу, наша вясковая сямігодка была раскідана па хатах. Новая яшчэ будавалася.

Я сядзеў за адной партай з Ванем Кавальковым. Ён лічыўся ў нашым першым класе сапраўдным грамадзем: умеў даволі гладка чытаць. І неяк па-свойму. Не па складаць, як нас вучыў Цімафей Мікалаевіч Грыцаў, а, водзячы па старонцы буквара пальцамі, збіраў словы па літарцы: «мэ» «а», «мэ» «а» — «мама»... Часта падказваў, выручаў мяне, калі настаўнік падымаў чытаць.

Я вельмі зайздросціў яму. Гэта ж у іх хаце «кватаравала» вясковая бібліятэка і ён яшчэ да школы перабраў не адну дзіцячую кніжку. Па іх ён, відаць, і навучыўся раней за нас, яго аднагодкаў, чытаць. Таму і буквар яму лёгка даваўся.

Аднойчы Ваня прынёс у клас кніжку. Яшчэ новую, не зашмальцаваную асабліва. На вокладцы — каляровы малюнак: мядзведзь нясе на сабе дзверы. Як мог, прачытаў нам казку з

яе. Надта ж зацікавіла мяне гэтая кніжка. Аднаго разу, ідучы са школы, павагаўшыся, звярнуў да Вані ў двор, у бібліятэку.

— А ты ўмееш чытаць? — спытала бібліятэкарка. — І якую кніжку хочаш узяць?

— Ды тую, на якой намаляваны мядзведзь з дзвярамі. — Як яна называецца, я не запамніў, таму спадзяваўся, што бібліятэкарка сама здагадаецца, якая кніжка мне трэба. «Хто-хто, а яна, напэўна, усе іх ведае, доўга шукаць не будзе», — думаў я.

Пасміхаючыся, бібліятэкарка перабрала ў шафах не адну дзіцячую кніжку, але «мядзведзь з дзвярамі» чамусьці ніяк знайсці не магла. Я ж стаяў, шморгаў носам і цярдліва чакаў, калі ўбачу ў яе руках тую запаветную кніжку казак. Страціўшы надзею адшукаць яе, бібліятэкарка падала мне тонкую, але шырокіх памераў каляровую кніжку.

— Прачытай спачатку гэту, а «мядзведзь з дзвярамі», можа, пазней знойдзем. — І зноў усміхнулася.

Дома дастаў са сваёй паланянай сумкі гэту першую бібліятэчную кніжку, прачытаў на вокладцы: «Аркадый Гайдар. «Чук і Гек». Разгарнуў яе і вочы заплюшчыў: літары нейкія дробныя, не такія, як у той, што Ваня ў клас прыносіў. Пыкаючы-мыкаючы сяк-так агораў з паўстаронкі, а далей духу не хапіла. Адрэс назаўтра «Чука і Гека» ў бібліятэку, моўчкі на стол паклаў:

— Прачытаў ужо? — здзівілася бібліятэкарка. — Так хутка?

— Прачытаў, — унурыўшы галаву, схлусіў я.

— Тады раскажы, пра што ў ёй напісана.

А што я мог расказаць, калі не прачытаў кніжку? Не дачакаўшыся чарговага пытання, шмыгнуў я хуценька за дзверы.

Нават тады, калі ўжо навучыўся добра чытаць, я доўга яшчэ не паказваў носу ў сельскую бібліятэку. Трохі сорамна было. За што — не ведаю, але саромеўся. Дый рупіла не асабліва, бо на другі год вучобы адкрылася ў вёсцы новая школа, і ў ёй была свая бібліятэка. Не вельмі багатая, ды ўсё ж — школьная, сапраўды свая.

А вам, напэўна, цікава, што ж гэта за кніжка была, якую заінтрыгаваў мяне сусед па парце Ваня Кавалькоў? «Казкі» Максіма Горкага, перакладзеныя на беларускую мову. Якім чынам даведаўся? Значна пазней, калі ўжо, самы актыўны чытач, атрымаў адкрыты доступ да скарбаў бібліятэчных шаф вясковай хаты-чытальні, аднаго разу корпаўся ў іх, выбіраючы патрэбныя мне кніжкі, і нечакана той таямнічы «мядзведзь з дзвярамі» трапіўся мне ў рукі.

Хоць са спазненнем, ды ўсё ж прачытаў іх, горкаўскія «Казкі». Прачытаў і ўсміхнуўся, як тая лагодная бібліятэкарка ў свой час.

Анатоль КАЛАЧОЎ

Прачнуўся, пацягнуўся ў ложку, павярнуўся на другі бок, і ў вочы ўдарыў яркі сонечны прамень. На хвілінку прымружыў вочы і адчуў, як лёгкі ветрык з адчыненага акна вельмі ласкава падзьмуў у твар і прынёс, пасля зімы, ні на што не падобны водар адраджэння прыроды. Вераб'і за акном чырыкалі весела і гучна, не звяртаючы ніякай увагі на ката Васіля, які ляніва расцягнуўся на падаконні. На старой ліпе, упершыню пасля зімы, спраўна заклекатаў бусел. У гэтую першую, сонечную і цёплую, вясновую раніцу, усё навокал было святочным. Падняўся з пасцелі і адразу адчуў ва ўсім целе лёгкасць, якой не было ўсю доўгую зіму. Агледзеўся. У куце, на бажніцы, заўсёды строгія абразы святых сёння мне ўсмехаліся. Маці з аду-

Свята адраджэння

Абразок

хоўным тварам, ціха, каб не парушыць вясновую асалоду і ўрачыстасць, завіхалася каля печы. Дровы гарэлі ахвотна, языкі полымя жвавымі чарцянятамі пераскоквалі з паленца на паленца. Выйшаў на двор, а там ужо радаваліся сонцу і цяплу ўсе яго насельнікі. Вогненна-рыжы певень па мянушцы «Задавака», высока падымаючы то адну, то другую нагу, падыходзіў па чарзе да кожнай квактушкі, гарэзліва нагапырваў свой чырвоны на сонцы грэбень, штосьці таямніча нашэптываў: «Ко-ко?». Карова Манька задумліва стаяла пасярод двара і, ві-

даць, марыла пра мурожную траву. Яна выцягвала галаву да сонца, шумна раздзьмувала храпы і ўдыхала ў сябе напоенае вясной паветра. Гадавала свінка, якая раздобрэла за зіму ў цёмным хляве, з расчуленым роханнем шукала сабе месца пад сонцам. А Шарык, шпалелы ад радасці, віўся каля ног, падскокнуў, стараўся лізнуць у твар, гэткам чынам вітаючы мяне і вясну.

Прыход вясны заўсёды радуе незвычайным цяплом і настроем. Толькі ўчора зняў размоклыя ад вясенняй слоты цяжкія валёнкі, а сёння ўжо босымі нагамі адчуў

ласкавую, родную зямельку. І вось, прытомлены дзень павольна ідзе на спад. Вечар як бы саромеецца заспець людзей знянцку, спярша пасылае надвечорак, з ледзь прыкметнай сінявой у паветры. Потым сінява ўсё гусцей і гусцей, і вось пераходзіць у кароткую празрыстую ноч, напоўненую вясновымі гукамі. Напачатку нясмела, як бы спрабуючы свой талент, а потым на поўную сілу, без усялякай агляды, у бярэзніку зацокаў дрозд. Насупраць, у сасновым бары, нібы падтрымліваючы і заахвочваючы спевакоў, вухнула сава. Хутчэй задаволена, чым з асуджэннем, рыпнуў драч. І вось першы ўжо промень сонца адкрыў наступны дзень вяс-

ны. Шпакі стараліся не саступіць драздам, запоўнілі ўсё наваколле радасцю адраджэння прыроды.

У вясновым вечары, асабліва пасля цёплага кароткага дожджыку, ёсць імгненне, калі зямля адпачывае. Яна пачынае роўна і глыбока дыхаць і сваім цёплым духмяным дыханнем, бруеннем сваіх сокаў прымушае ўсё навакол прагнуцца ад зімы. А раніцой на галінках дрэў і парэчак ужо з'яўляюцца першыя, набухлыя новым жыццём сакавітыя почкі. Вось толькі што вытыркнулася з зямлі далікатная траўка, свеціцца на сонейку каштоўнымі дыямантамі.

Даўно вядома, што чалавек павінен жыць у суладдзі з прыродай. Толькі тады ён здольны раскрыць і сэнс жыцця, і радасць яго адраджэння ў нашых дзедках, і ў бясконцаці ўсяго жывога і добрага на зямлі.

Незвычайны на той час рэпертуар новага тэатра адразу ж прыцягнуў у залу сваю публіку. Самай першай яго работай быў "Стрыптыз" С. Мрожака, дзе прачытвалася трагічнае існаванне чалавека на Зямлі, у навакольным свеце, несумяшчальнасць яго памкненняў з рэальнымі абставінамі. Праблемы, якія закранаў спектакль, былі самымі сучаснымі, ды і ў нашы дні яны актуальныя. Першая пастаноўка вызначала філасофскую канцэпцыю гэтага калектыву як тэатра інтэлектуальнай драмы. Тэатра, які вымагае ад глядача засяроджанасці ў сабе, пільнага аналізу сваіх учынкаў ды самога жыцця. Рэжысёр Рых Таліпаў імкнуўся пераканаць нас у тым, што візуальнасць мыслення — памылковая і нават небяспечная. Ад яе ўсе нашы нягоды. Жыццё і чалавек часам больш складаныя і таямнічыя за тое, што здаецца на першы погляд. Яны не падлягаюць ніякім вымярэнням і нічым азначэнням.

Тэатр Рыда Таліпава, сцвярджаючы абсурднасць нашага жыцця, несумяшчальнасць многіх з'яў і людзей, усё ж імкнуўся найперш звярнуць увагу на прыгажосць вакол і ўнутры нас: прыгажосць нашых успамінаў, вобразаў дзяцінства, юнацтва (як у "Картатэцы" Т. Ружэвіча); прыгажосць Жанчыны, яе трапяткоў душы (як у "Яме" А. Купрына); прыгажосць музыкі, фарбаў, адценняў (як у згаданым "Стрыптызе"). Яго спектаклі мелі папулярнасць не толькі ў моладзі, але і ў публіцы розных узростаў, вабілі глядача і незнаёмай драматургіяй, і незвычайнай, дагэтуль неведмай нам сцэнічнай мовай. Тэатр-студыя на Плошчы Перамогі — адна з самых дарагіх старонак у творчым жыцці Рыда Таліпава і адзіны тэатр у Беларусі, які ён узначальваў.

Пазней былі адметныя пастаноўкі ў розных тэатрах: "Месяц у вёсцы" паводле І. Тургенева (1996 г., Брэсцкі тэатр драмы і музыкі), "Чайка" А. Чэхава (1997 г., Гомельскі абласны драматычны тэатр), "Саламея і яе амараты" С. Кавалёва (1998 г., Мінскі абласны драматычны тэатр, Маладзечна), "Стомлены д'ябал" С. Кавалёва (1999 г., Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі), "Кацярына Іванаўна" Л. Андрэева (2001 г., Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа), "Іванаў" А. Чэхава (2001 г., Мінскі драматычны тэатр "Дзе-я?"), "Восеньскі блюз" Г. Марчука (2001 г., Магілёўскі тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча), "Тацыяна" Н. Птушкінай (2000 г., Гродзенскі абласны драматычны тэатр) і інш. Імя Рыда Таліпава набыло відомасць у тэатрах Польшчы і Аўстрыі.

Кожны новы спектакль Р. Таліпава, дзе ён быў пастаўлены, не можа быць непрыкметным як глядачом, так і спецыялістамі-тэатралямі. Гэты рэжысёр здзіўляў і здзіўляе нас сваімі вынаходніцтвамі, мастакоўскімі адкрыццямі. Адна з апошніх па часе яго мінскіх работ — "Галубчык" паводле п'есы французжанкі Калет у Тэатры-студыі кінаакцёра Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм". На маю думку, Р. Таліпаў

Свой асабісты і творчы юбілей нядаўна адзначыў добра званы ў Беларусі і па-за яе межамі рэжысёр Рых Таліпаў. З яго імем звязана дзейнасць аднаго з самых яркіх і не падобных да іншых айчынных драматычных калектываў — Тэатра-студыі на Плошчы Перамогі, які стаў ужо гісторыяй айчыннага сцэнічнага мастацтва. Той калектыў, народжаны ў 1988-м, праіснаваў да 1994 года, але і сёння я ўспамінаю пра яго як пра тэатр вельмі сучасны і як пра сапраўднае адкрыццё мінулага стагоддзя.

Імгненні — пад гукі раяля...

невпадкова звяртаецца да гэтай п'есы, і вабіць яна рэжысёра не лёгкасцю сюжэта і вонкавай банальнасцю сітуацыі, у якую трапляе галоўная гераіня. Гісторыя, прадстаўленая ў гэтым творы, магчыма, каму-небудзь падаецца даўно знаёмай: адносіны паміж сталай жанчынай і яе маладым палюбоўнікам. У драматургіі Калет па-за сюжэтам і словамі, дыялогамі персанажаў прасочваюцца глыбінныя пласты, якія тонка заўважаны і падкрэслены Р. Таліпавым: адносіны паміж сталай жанчынай і яе маладым палюбоўнікам. У драматургіі Калет па-за сюжэтам і словамі, дыялогамі персанажаў прасочваюцца глыбінныя пласты, якія тонка заўважаны і падкрэслены Р. Таліпавым: адносіны паміж сталай жанчынай і яе маладым палюбоўнікам.

Спектакль "Галубчык" працягвае традыцыі рэжысёрскага аўтарскага тэатра. У гэтай пастаноўцы Р. Таліпаў выступае і ў якасці мастака-пастаноўшчыка, і кампазітара, які з густам стварае музычнае афармленне. Пяшчотныя, сумныя акорды фартэпіяна суправаджаюць сцэнічнае дзеянне і нараджаюць той неабходны настрой, які адпавядае задаме пастаноўкі. Надзвычай сучасная і эфектная сцэнаграфія, выкананая ў сіне-белых колерах, адпавядае жанру спектакля, што вызначаны як "салонная трагікамедыя пад фартэпіяна".

Лёгкае збудаванне на сцэне ўяўляе сабой вытанчаную гасцёўню рэспектабельнага дома і ўдала акцэнтуюе ўвагу на будуары галоўнай гераіні спектакля — прывабнай і багатай асобы Леа дэ Ланваль у выкананні Л. Румянцавай. Гэтую гераіню вылучае знешняе прывабнасць, тонкі розум

і ўладарнасць характару. Шчырыя яе перажыванні праз страчанае каханне нашмат маладзейшага за яе Галубчыка-Фрэда (акцёр К. Конохаў). Відачочна, што ад гераіні Л. Румянцавай выходзіць да яго цэлы спектр пачуццяў: і зычлівых маціярскіх, і звычайных жаночых, знітаных з любоўю і рэўнасцю, спазнаным шчасцем і пакутамі. Леа дэ Ланваль радуецца кожнаму пражытаму дню побач з каханым. Магчыма, калі б магла, яна спыніла б час, але пра яго рух нагадвае ўсё навакол: і здрадлівае лустэрка, ад якога нікуды не схавацца, нават за цудоўнага ружы, і вялізны пясочны гадзіннік, які не можа спыніць дарагія імгненні і ў якім так шмат пяску — сведчання бясплодна зніклых, былых гадоў. І толькі жаночая мудрасць прымушае Леа змірыцца з тым, што Фрэд пакідае яе і што гэта — закон жыцця.

Прывабны вобраз Эдмэ, маладой жонкі Галубчыка, стварае ў спектаклі актрыса В. Сізова. Яна з'яўляецца толькі ў адной вялікай сцэнічнай карціне, аднак узрушвае сваёй прысутнасцю не толькі глядзельную залу, але і саму ўмеркаваную пльнь спектакля. Гераіня В. Сізовай паўстае перад намі не толькі шыкоўнай жанчынай, але і асобай неардынарнай, трапяткоў і па-сапраўднаму жывой сваімі глыбокімі пачуццямі. Даведзеная да адчаю, яна прыходзіць у дом Леа, каб вярнуць сваё каханне. Яе таямнічая сутнасць вельмі цікава падкрэслена пастаноўшчыкам праз шэраг пераапрачванняў і нечаканых пераўвасабленняў гераіні. Вось перад глядачом раптоўна з'яўляецца

загадкавая Незнаёмка ў доўгім чорным плашчы з башлыком, які закрывае яе твар, — пакутліва прыніжаная здрадай мужа. А калі скідаецца плашч, паўстае зусім іншая жанчына: адкрытая, шчырая, незвычайна прыгожая і пяшчотная, якую немагчыма не кахаць. Яшчэ праз некалькі хвілін яе ўбор робіцца залатым і бездакорным, а яна сама — недасягальнай даканаласцю, пра якую можна толькі марыць. Актрысе ўдалося па-майстэрску перадаць сапраўдную глыбіню вобраза (дарэчы, В. Сізова вельмі ярка і цікава пачынала свой творчы шлях у Тэатры — студыі на Плошчы Перамогі).

Запамінальныя вобразы ствараюць у спектаклі артысты С. Сухавей (яе Шарлота — яркая, эфектная жанчына, якая ведае цану кожнага чалавечка ўчынку), А. Цярпіцкі (мяккі і тактоўны Жан-Габрыэль), С. Кавальскі (загадкавы Віконт Дэмон), Т. Мужэнка (строгая і да дробязей выхаваная Роза), К. Конохаў (прывабны маладосцю і сваімі непрадказальнымі памкненнямі Галубчык). У акцёрскім ансамблі спектакля вабіць адсутнасць падкрэслена побытавага існавання, "падлабуньвання" да публікі. Названых акцёраў вылучае мяккая, інтэлігентная манера выканання, сканцэнтраванасць на ўнутраных станах сваіх персанажаў.

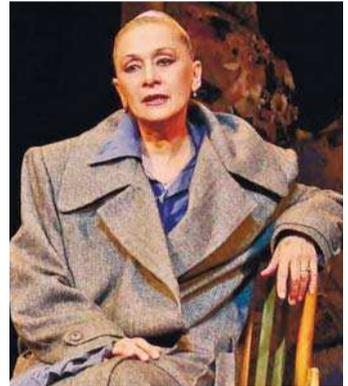
Рых Таліпаў застаецца верны сваім прынцыпам. Нават, здавалася б, з лёгкай п'есы Калет рэжысёр не робіць відовішча забаўляльнага і смешнага "для ўсіх". Новая пастаноўка, як і іншыя яго спектаклі, прывабляе многімі складнікамі: вытанчанай формай і колеравай гаммай, умелым спалучэннем трагічнага і камічнага ў гучанні акцёрскага ансамбля, нетаропкай, чароўнай музыкай, якая, нібы свежае дыханне паветра, перацякае з мізансцэны ў мізансцэну. І таму такімі бясконцамі здаюцца падараваныя спектаклем няўлоўныя імгненні жыцця.

Вераніка ЯРМАЛІНСКАЯ
На здымках: В. Сізова ў ролі Эдмэ; артысты Л. Румянцава (Леа дэ Ланваль) і К. Конохаў (Галубчык).

Радуюцца разам

Статус акадэмічнага нададзены нядаўна Брэсцкаму тэатру драмы і музыкі імя Ленінскага камсамола Беларусі — за значны ўнёсак у развіццё нацыянальнай культуры і дасягненні ў сферы тэатральнага мастацтва. Тэатр вядзе свой радовод ад таго маладога калектыву, які быў сфарміраваны ў год вызвалення Беларусі ад гітлераўскай навалы з выпускнікоў Маскоўскага гарадскога тэатральнага вучылішча, і сёлета адзначае 65-годдзе. За гэтай датай — адметная гісторыя, багатая сённяшнія творчае жыццё. У кантэксце розных міжнародных фестываляў брастаўчане, на думку крытыкі, вылучаюцца высокім прафесіяналізмам. А выступаць ім даводзілася апошнім часам у Польшчы, Украіне, Германіі, Літве, Турцыі, Расіі, Славакіі, Румыніі... Апроч таго, Брэсцкі тэатр драмы і музыкі — адзін з арганізатараў штогадовага Міжнароднага тэатральнага фестываля "Белая вежа". На гэтым форуме ён ужо двойчы атрымаў высокія ўзнагароды ў розных намінацыях.

Тайным галасаваннем на пасяджэнні спецыяльнай камісіі і рады Беларускага саюза тэатральных дзеячаў былі вызначаны ўдадальнікі прэмій гэтай творчай суполкі, якую ўзначальвае драматург, мастацкі кіраўнік Драматычнага тэатра Беларускай Арміі Аляксей Дудараў. Як вядома, уручэнне прэмій БСТА, паводле сталай традыцыі, прымяркоўваецца да Міжнароднага дня тэатра. Для беларускіх артыстаў асабліва прэстыжна атрымаць з нагоды свайго свята статуэтку "Крышталнай Паўлінкі". Сёлета гэтая найвышэйшая прафесійная ўзнагарода была ўручана Бэле Масумян — народнай артыстцы Беларусі, актрысе Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага. У той вечар знайшлі сваіх герояў і іншыя ўзнагароды БСТА — "Крышталная кветка", "Крышталная зорка", "Крышталны анёл" ды імяныя прэмій, устаноўленыя ў гонар знаных дзеячаў айчыннага тэатра: Любоўі Мазалеўскай, Ларысы Александровскай, Еўсцігнея Міровіча, Ігната Буйніцкага, Кандрата Крапівы, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Урачыстая цырымонія сёлета ўпершыню адбылася ў Драматычным тэатры Беларускай Арміі і заадыно сталася прэзентацыяй маладога творчага калектыву і яго залы.

У канцэртнай зале Сафійскага сабора Полацка праходзіць XXII Міжнародны фестываль старадаўняй і сучаснай камернай музыкі. Удзельнічаюць у ім сёлета прадстаўнікі Беларусі, Польшчы, Расіі, Францыі, Японіі. Урачыстым атрымалася адкрыццё гэтага музычнага свята: з канцэртам "Казкі Венскага лесу", у якім прагучалі яскравыя творы Ёгана Штрауса, выступіла капэла "Санорус" пад кіраўніцтвам Аляксея Шута. Фестываль працягнецца да 26 красавіка і парадуе публіку праграмамі маנדэлінай, гітарнай, арганнай, харавой, вакальна-сімфанічнай музыкі.

Стыхіяна, як водгук на ўнутраны эмацыйны імпульс, нараджаюцца экспрэсіўныя, сакавітыя, шчырыя, пачуццёвыя, напоўненыя радасцю жыцця (а часам і эпатаніяны па гучнасці фарбаў) палотны Наталлі Чарнагаловы. Малое яна без падрыхтоўчых накідаў ды эскізаў, і ў гэтым таксама выяўляецца яе нястрымныя яркі тэмперамент. Калі зблізку разглядаеш яе жываліс, намагаючыся "трацьгаць" асаблівае пачуццё, тэхнікі, дык падаецца, што часам нават і ў пэндзлі мастачка не мае патрэбы, што фарбы нібы самі вырываюцца на палатно — проста з цюбіка! А малое яна кветкі, настроеныя краявіды і нацюрморты, партрэты людзей, пра чый унутраны свет імкнецца распавесці моваю ліній і колераў. І называе Н. Чарнагалова свае работы зусім асабліва: "Непараўнальнае на дачы Ю. В.", "Каханне, вясна і больш нічога", "Вязэрныя чаканне пуду", "Вечны гімн майму каханню"... Гарачымі эмоцыямі, палымінімі словамі, вершам ды спевам расквеціла мастачка і свой вернісаж, які адбыўся ў сталічным Палацы мастацтва. Узоры жывапісу і графікі Н. Чарнагаловы, якая нарадзілася на Палесці, а жыве і працуе ў Брэсце, ёсць у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, іншых музеяў краіны, а таксама ў прыватных зборах.

Лана ІВАНОВА
На здымках: уладальніца "Крышталнай Паўлінкі" народная артыстка Беларусі Б. Масумян у спектаклі "Валыцінаў дзень"; званіца Сафійскага сабора ў Полацку; Н. Чарнагалова, карціна "Дзясцічаты, што спяваюць у лазні".
Фота Аляксандра Дзімітрыева і Віктара Кавалёва

Добра ў Штатах, але дома лепш

"Прыгажэйшай і лепшай за родную зямлю ва ўсім свеце няма", — упэўнены мастацкі кіраўнік заслужанага калектыву Беларусі ансамбля "Сябры" народны артыст краіны Анатоль Ярмоленка, які разам са сваім калектывам вярнуўся з чарговых гастролёў па буйных гарадах ЗША.

ТЕЛЕ НЕДЕЛЯ
25.11.2008
www.russian-tv.com

«СЯБРЫ» — ЭТО ЗНАЧИТ ДРУЗЬЯ!
7 марта - суббота Нью-Йорк
Millennium Theater
Телерадыёкампанія (718) 335-5500
Дэмарк Рэйно (718) 335-5500
Гэс Трэвіс (718) 335-5500
Дэ Мікэла (718) 335-5500

Вечерне в Америці
«Сябры»
7 марта - суббота Балцімор
(443) 822-4753

зямлі Касцюшку.
— **Якія яшчэ з песень "Сяброў" там ведаюць?**
— На здзіўленне, тыя слухачы, што прыходзілі на канцэрт, добра ведаюць амаль увесь наш рэпертуар. Шмат інфармацыі бяруцца з нашых сайтаў. А дыскі і касеты прадаюцца ў тамтэйшых музычных крамах. Асабліваю папулярнасць маюць душэўныя песні, якія складаюць аснову нашай творчасці: пра беларускую старонку, пра родную хату, пра бацькоўскі дом, пра сяброўства, пра каханне. Людзі, як зачараваныя, слухаюць у выкананні Алесі "Купалінку", Падхопліваюць "Крынчаньку", "Польку беларускую", "Гуляць дык гуляць", "Белавежскую пушчу"... Такія песні

кранаюць душу чалавека, а звычайная амерыканская папса абаяваецца на інстынкты (як мага больш сексуальнасці ці нават змены арыентацыі). Ёсць, канечне, і ў іх музыка высокага ўзроўню. Адно з такіх песень — "Нью-Йорк, Нью-Йорк" з аднайменнага мюзікла — мы падрыхтавалі спецыяльна для гэтых гастролёў.
— **Як вам падалося, ці чакаюць на амерыканскай зямлі беларускіх выканаўцаў?**
— Тут трэба абавязкова растлумачыць, што трапілі мы ў ЗША невыпадкова. Папярэдне рускамоўныя радыёстанцыі, тэлеканалы і прадзюсерскі цэнтр Алы Сандлер праводзілі апытанні наконт папулярнасці

таго ці іншага калектыву. Паводле іх вынікаў "Сябры" і атрымалі запрашэнне на гастролі. Яшчэ, акрамя нас, выступалі цыганскі ансамбль "Штарм", Жасмін, Крысіціна Арбакайтэ. Там патрэбныя "раскручаныя" імёны. Але ў мяне ёсць планы прывезці і пазнаёміць амерыканцаў з нашымі сучаснымі выканаўцамі.
— **"Сяброў" у пэўным сэнсе можна назваць сямейным праектам. З вамі разам працуюць дачка, сын, жонка. Чаму ж не ўзялі на гастролі ўзыходзячую зорку — унучка Анатоля?**
— Хай яшчэ павучыцца, у тым ліку і ў школе. Папулярнасць артыста мае, як і медаль, два бакі. Быць увесь час навідавоку — вялікая

адказнасць. Не трэба задзіраць нос. І тое, што зроблена ўчора, — гэта ўжо гісторыя. Трэба штодзённа ўпарта працаваць і глядзець у заўтрашні дзень. Гэтаму я вучу дзяцей, а цяпер і ўнучка. Але ж было прыемна, што пра творчасць DJ Анатоля ведаюць за акіянам, бо ў мяне пра яго часта там пытаюся. У свеце распаўсюджваецца інтэрактыўнае тэлебачанне, і ў любы момант можна замовіць, напрыклад, запіс дзіцячага конкурсу "Новай хвалі", дзе ён атрымаў дыплом пераможцы... Усяго ж "Сяброў" на гастролі паехала шэсць чалавек. Салісты, музыканты, кампазітар Мікалай Сапура. Ужо ў Штатах да нас на канцэртах далучаліся былыя ўдзельнікі калектыву, прыкладам, Юрый Багачкевіч, што напісаў для нас некалькі песень.

— **А ці ёсць адрозненне паміж нашай публікай і амерыканскай?**
— Амаль няма. Можна, толькі ва ўспрыманні гуманізму? Я на адным з канцэртаў у сталіцы штата Каларада горадзе Дэнвер паскардзіўся на тое, што іхні каларадскі жук паеў усю маю бульбу на дачы — дык вось жа, нават не засмяяліся. Не разумеюць альбо не ведаюць пра нашы клопаты.
— **З якімі пачуццямі і думкамі вярталіся дамоў?**
— У добрым настроі ад таго, што большасць людзей жыве надзеяй на паляпшэнне нашых адносін з прыходам новай адміністрацыі ЗША. З усведамленнем, што дзеля гэтага трэба яшчэ шмат чаго зрабіць, у тым ліку і нам, прадстаўнікам культуры. З разуменнем таго, што, колькі б часу ні гастралюваў, як бы ні быў замілаваны іншаземнымі краўвамі, а цягне на радзіму, бо прыгажэйшай зямлі няма.
Ігар КУЗНЯЦОЎ
На здымках: народны артыст Беларусі А. Ярмоленка; калаж з публікацый пра "Сяброў".
Фота аўтара

Самае рознае, самае-самае

Праект аркестра "Шлягеры на ўсе часы" існуе толькі другі год. Пад гэтай назвай і летась, і цяпер ладзіліся ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі чатыры разнастайныя музычныя вечары. Сялега аркестр і яго салісты падрыхтавалі тры манграфічныя праграмы: "Ганна Герман. Рэха кахання" (песні з рэпертуару незабыўнай польскай спявачкі); "Залатое сэрца" (канцэрт памяці паэта-франтавіка Міхаіла Таніча, прысвечаны 65-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў); "Легендарная музыка «Бітлз»" (новая версія кампазіцыі Уладзіміра Ткачэнка паводле класікі XX стагоддзя — творчасці легендарнай ліверпульскай чацвёркі), а таксама вялікі канцэрт з прысвячэннем 65-годдзю вызвалення Беларусі — пад назваю "Шлягеры на ўсе часы" (самыя папулярныя, пераважна савецкія песні, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне). Першыя два канцэрты вёў наш госць, эрудзіраваны, артыстычны, імпазантны свецкі чалавек, які добра ведаў Ганну Герман і Міхаіла Таніча, — народны артыст Расіі Святаслаў Бэлаза. Што аб'ядноўвала гэтую стракатую му-

Шкада, канечне, што гучанне музыкі немажліва сфатаграфавать. Але такой бяды: музыку ж можна запісаць, нават на відэа! Ды крыўдна бывае, калі ўнікальныя канцэртныя праграмы, выкананыя толькі аднойчы, што называецца, тут і зараз, не фіксуюцца на электронных носбітах, не трапляюць у фанатэкі, не распаўсюджваюцца ў запісах і адразу адыходзяць у гісторыю. Вось і непаўторныя вясновыя праекты, ажыццёўленыя ў Мінску і ў Чачэрску Нацыянальным канцэртным аркестрам Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга, — ужо гісторыя.

зычную разнастайнасць? Прыналежнасць да класікі свайго жанру і высокі клас выканання.
Такімі ж эстэтычнымі і духоўнымі вартасцямі, што непадуладны часу і кранаюць душы людзей розных пакаленняў, вызначаліся імпрэзы нядаўніх, трэціх па ліку, "Чачэр-

скага раёна. У сур'ёзнай размове абмяркоўваліся надзённыя тэмы жыцця ў гэтым рэгіёне, людзі якога зведалі страшныя наступствы чарнобыльскай трагедыі. Закраналіся і праблемы культуры, пра якія гаварыў і Міхаіл Фінберг. Дарчы, маэстра неаднойчы выказваў сваю

праектаў, сутучных дзяржаўнай праграме развіцця малых гарадоў краіны. "Чачэрскае сустрэчы-2009" — памянкіца разнажанравымі выступленнямі аркестра: канцэрт, прысвечаным 80-годдзю з дня нараджэння класіка беларускай музыкі Яўгена Глебава, вечаровай праграмай "Нашы любімыя песні", а таксама вернісажам дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і самабытнай творчасцю народнага ансамбля "Чачэрска гармонік".
Такія канцэрты адыходзяць у гісторыю... і застаюцца цёплым успамінам у сэрцах слухачоў.
Святлана БЕРАСЦЕНЬ
На здымках: апафеоз аднаго з канцэртаў фестывалю "Шлягер на ўсе часы"; творчасць юных жыхароў Чачэрскага раёна; чачэрская ратуша.
Фота Ігара Кузняцова і Віктара Кавалёва

Падчас аднаго з візітаў касманаўта ў наш край з ім сустрэўся наш карэспандэнт.

— Георгій Міхайлавіч, у вас, як вядома, беларускія карані. Раскажыце пра гэта больш падрабязна.
— Маці мая нарадзілася ў беларускай вёсачцы непадалёк ад Чашнікаў, у дзяцінстве я часта гаспаў там. Успаміны пра той час, калі мне было тры гадоўкі, яшчэ досыць жывыя ў памяці. Я спадзяюся знайсці тую нашу хату, калі яна яшчэ захавалася. Дык вось, мама мая беларуска, а тата — украінец. На лета бацькі мяне адпраўлялі то ў сінявокую Беларусь, то ў сонечную Украіну.

— **Ваша абаяльная ўсмешка — ад маці?**

— І вы пра яе пытаецеся. Ведаеце, мне ўвесь час гаварылі пра гэту ўсмешку, быццам я нехта не заўважыць. А я, малы бяззусы падлетак, на гэта злаваяся. Бо ўсмешка — гэта ж ад бацькоў. А ў мяне свае якасці ёсць. Чаму іх не заўважалі? Я выдатна ганяў на матацыклах, пазней самастойна пачаў лётаць на самалётах, стаў доктарам фізіка-матэматычных навук...

— **Калі вы ўпершыню зразумелі, што будзеце касманаўтам?**

— Я з дзяцінства захапляўся фантастыкай, збіраў літаратуру пра ракеты, шукаў кнігі пра "міжпланетныя зносіны" — быў такі выраз, пра міжгалактычныя палёты. Аднак, нават Цыялкоўскі быў перакананы, што чалавек паляціць у космас прыкладна праз сто гадоў. Пражыць столькі я не разлічваю, таму хацеў стаць хоць бы ракетабудаўніком. А вось калі я ім стаў ужо, калі ракета дала магчымасць запусціць першы спадарожнік — абагнаць амерыканцаў, калі ў нябесную прастору паляцелі Гагарын, Цігоў, я задумаўся. Аднак, мары стаць касманаўтам яшчэ не было. Але неўзабаве мы пачалі выбудоўваць трохмесныя касмічныя караблі. І аднойчы нас выклікаў да сябе Каралёў і сказаў, што на чарговым караблі павінен быць бортінжынер, і ім павінен быць нехта з нас, інжынераў. Вось тады я сказаў сабе, што павінен паспрабаваць, рызыкнучы. Бясспрэчна, сумняваюся. Я ж перажыў акупацыю, галадаў, зімою хадзіў у абносах. Думаў, што па стане здароўя не прайду. Аднак, нягледзячы на цяжкае дзяцінства, а магчыма,

У кадры — планета

12 красавіка — Дзень касманаўтыкі

Касманаўта Георгія Грэчку, двойчы Героя Савецкага Саюза, ахрысціла беларуская бабуля.

На здымку падчас інтэрв'ю з Георгіем Грэчкам.

якраз дзякуючы яму, у мяне знайшлося дастаткова здароўя і асабліва вынослівасці. Прыцягвала незвычайнасць. Я мусіў быць там, дзе высока, дзе ўсё грывела і пенілася. З-за гэтага я палюбіў кіно "Апошні дзюйм". Там былі і падводнае плаванне, і самалёты. Я глядзеў гэты фільм разоў пятнаццаць. Прызнаюся: я збягаў з працы раней, каб яшчэ раз паглядзець "мой" фільм. Так аднойчы пасля сеанса прыходжу і даведаюся, што Каралёў збіраў маладых інжынераў і прапаноўваў ім прайсці медыцынскую камісію, каб стаць касманаўтамі. А я праседзеў у кіно! Натуральна, пасля напісаў заяву і аднёс яе ў аддзел кадраў.

— **Вы заўсёды прадбачыце падзеі, альбо ў жыцці здараюцца тупіковыя сітуацыі?**

— Бывала рознае. У космасе неяк здарылася сітуацыя — не працаваў тэлескоп. Тэлескоп звонку, мы — унутры. І што вы думаеце? Я спрабаваў наладзіць. Мне ЦУП (Цэнтральнае ўпраўленне палётамі) забараніла: гэта ў прынцыпе немагчыма! А я стаў хавацца ад ЦУПа, па начах валтузіўся з тым тэлескопам, мне аб'явілі вымову. Але мне падавалася, што я прыдумаў, як яго адрамантаваць, узрадаваўся. Аказалася,

што зрабіў няправільна, перажыў цэлую духоўную драму: хацелася дапамагчы, а не змог! Але, мала таго, нам хацелася гісторыю нашых пошукаў данесці да людзей. І мы ў космасе ўсё гэта здымалі. Самі выступалі і сцэнарыстамі, і рэжысёрамі, і апэратарамі, і асістэнтамі. Гэта вельмі цяжка!

Я быў касманаўт нумар 34. Мой напарнік — нумар 33. Да нас космас пакарылі 32 чалавекі. Тады ўсе паведамленні з касмадрома, тэлэрэпартажы заканчваліся аднолькава, здаецца, у самім паветры назаўжды прапісаўся выраз: "У палёце апаратура працуе нармальна, самаадчувальнае касманаўтаў добрае". Нават калі апаратура ламалася і касманаўтам было зусім нядобра. Шмат ужо тады было сказана пра тэхніку, пра касманаўтаў-суперменаў. Фільм паставілі "Камандзіроўка на арбіту" — зусім, з нашага пункта гледжання, нецкавая стужка пра пакарыццель космасу. А мы захацелі раскажаць пра чалавека — які ён ёсць. Што ён мае сумненні, што ён хварэе, перажывае. І гэта на той час аказалася новым! Мне за зняты фільм уручылі прыз: зямны шар у мініяцюры, срэбраная арбіта вакол яго...

— **Вам на арбіце было страшна, ці свой страх вы пакідалі на зямлі?**

— Як правіла, са страхам развіталіся да таго, як стаць касманаўтамі. Я сябе трэніраваў няшчадна, катаўся на горных лыжах, плаваў пад вадой з аквалангам, удзельнічаў у спаборніцтвах па аўтаспорце. Аднак, і глупствы рабіў. Прыгаў з вышні дома, калі ўнізе ваяўся металалом. Калі ў прыжку прамачэўся — касцей не збыраў. Яшчэ свой маральны стрыжань шукаў для пераадолення страху. Гаварыў сам сабе: "Ты — Грэчка, не павінен ганьбіць сям'ю". Бо страх паралізуе чалавека, закоювае яго, не дае руху рукам і нагам, думцы. Страх цяжка пераадоляваць. Вось, чым адрозніваецца баязлівец ад храбраца — храбры ў абстаноўцы, калі яму надзвычай страшна, закоювае здольнасць думаць і дзейнічаць.

Неяк у палёце, на станцыі, узнікла няштатная сітуацыя. Я працаваў, павярнуўся і ўбачыў, што абсталаванне ўсё дыміцца — пажар! А нас на Зямлі і да такіх сітуацый рыхтавалі. У трэнажорнай зале, памятаю, аднойчы справакавалі "пажар". І паказалі спецыяльныя касмічныя вогнетушыцелі. Нам расказвалі: вось вогнетушыцель, вось чака. Яе дастаў, на курок націснуў — струмень усё патушыў. На гэтым заняткі хацелі закон-

чыць. Але ж мне было незразумела: калі я патушы прыбор, які гарыць, ці не залью я такім чынам абсталаванне, якое побач? А быў да гэтага выпадак у іншых касманаўтаў, калі тушылі адзін, а вывелі са строю некалькі прыбораў. У маім выпадку дапамагло тое, што я займаўся падводным плаваннем, умеў на нейкі час затрымаваць дыханне. Я "нырнуў" у гэты дым, знайшоў няспраўнасці, вынырнуў, аддыхаўся, выключыў прыбор.

— **За савецкім часам гаварылася, што любімае кіно касманаўтаў — "Белае сонца пустыні". Нібыта глядзелі яго перад стартаў караблёў дзесяткі разоў...**

— Зразумейце, вось ноч перад палётам. Трэба свае нервы супакоіць, настроіць думкі. І калі натрапілі на гэты фільм — "Белае сонца пустыні", то ён як камертон спрацаваў. Таму што там — чалавек у небяспецы. І не губляецца. Нават калі сілы няроўныя. Прыгтым чалавек захоўвае гумар, сваю чалавечнасць. Атрымалася, што гэты фільм якраз і настройвае чалавека на палёт.

— **Вы верыце ў Бога? Ці верыце ў ідэю бясконцасці Сусвету?**

— Я нарадзіўся ў сям'і атэістаў. Аднак, ад нараджэння быў няверуючы. А беларуская бабуля мяне, нічога не гаворачы бацькам, ахрысціла, калі я ў дзяцінстве прыязджаў да яе на летаванне. Тое ж зрабіла і ўкраінская бабуля. Так я жыў: няверуючы, але двойчы хрышчоны. Цяжка вызначыць, якая ў мяне нацыянальнасць, аднак дакладна вядома, што я праваслаўны.

Аналізуючы сваё жыццё, я зразумеў, што Бог усё-ткі ёсць, лёс ёсць, Анёл-ахоўнік ёсць. Бо колькі разоў я спрабаваў сваё жыццё зламаць, а нейкая сіла ўмешвалася і мне гэтага рабіць не давала. Я не ведаю, як Бог выглядае (Бог-айцец ці Бог-сын, якога ўсе мы бачым на абразках, альбо Бог-Дух Святы), але тое, што ёсць нешта, што вышэй за нас, і нашы лёсы ў іх руках — я веру.

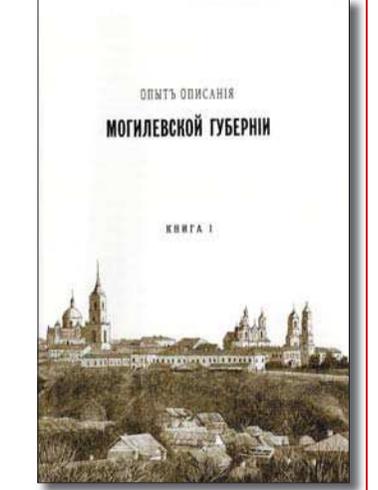
Запісала Ірына ТУЛУПАВА

Другое жыццё бясцэннай кнігі

Кніжны развал

Па ініцыятыве гісторыка-краязнаўчага клуба "Спадчына", які дзейнічае ў Магілёўскай абласной бібліятэцы, адбылася прэзентацыя пад назвай "Энцыклапедыя жыцця Магілёўшчыны", прысвечаная перавыданню кнігі "Опыт описания Могилевской губернии в историческом, физико-географическом, этнографическом, промышленном, сельско-хозяйственном, лесном, учебном, медицинском и статистическом отношениях, с двумя картами губернии и 17 резными на дереве гравюрами видов и типов". Гэта грунтоўнае навуковае выданне ў 3-х тамах упершыню выйшла ў 1882—1884 гадах. Ініцыятарам і рэдактарам калектыўнай працы быў старшыня губернскага статыстычнага камітэта, магілёўскі губернатар Аляксандр Станіслававіч Дамбавецкі, які ўнёс значны ўклад у развіццё рэгіянальнай культуры.

гасцей свята было прапанавана каля 180 слайдаў з выявамі гістарычных мясцін Магілёўшчыны, знакамітых асоб — ураджэнцаў краю, прадметаў духоўнай і матэрыяльнай спадчыны рэгіёна. Упершыню былі прадстаўлены фотаздымкі трох удзельнікаў калектыўнай працы, якія раней не былі вядомыя. Гэта вынік сумеснай даследачай і пошукавай дзейнасці супрацоўнікаў Магілёўскай абласной бібліятэкі і абласнога краязнаўчага музея імя Е. Раманава. Са шматлікімі публікацыямі ў прэсе, кнігамі, артыкуламі з калектыўных зборнікаў магілёўскіх даследчыкаў і журналістаў пазнаёміла кніжная выстава "Рэха мінулых стагоддзяў".

На працягу дзесці гадоў Дамбавецкі збіраў матэрыялы, прыцягнуўшы да гэтай справы мясцовых прадстаўнікоў улады, землеўладальнікаў, сельскіх старастаў, купецтва, заводчыкаў, прыватных асоб розных саслоўяў, а апрацоўвалі інфармацыю 19 мясцовых спецыялістаў у розных галінах ведаў. У выніку з'явілася ўнікальная праца па гісторыі, эканоміцы, культуры, побыту жыхароў Магілёўскай губерні. На старонках кнігі можна знайсці адказ амаль на любое пытанне, датычнае жыцця Магілёўшчыны XIX ст. Ні адна губерня Расійскай імперыі не мела такога выдання.

У першай кнізе змешчаны гістарычнае, фізіка-геаграфічнае і этнаграфічнае апісанні губерні. Паказваюцца рэкі, азёры, балоты, клімат, раслінны і жывёльны свет. Шырока прадстаўлены календар народных звычаяў і абрадаў: вясельце, радзіны, хрэсьбіны, талака, дажынкі, гульні. Апублікавана каля 500 беларускіх народных песень календарнага цыкла. Даецца апісанне спектакля народнага ляльчанага тэатра "Цар Ірад". У 1884 годзе А. Дамбавецкі ў якасці дадатку да першай кнігі выдае "Вясельныя песні беларускія". Змест другой кнігі складае гістарычнае апісанне гарадоў і мястэчак Магілёўскай губерні. Найбольш падрабязныя звесткі прыведзены

пра Магілёў. У трэцяй кнізе змешчаны статыстычныя дадзеныя па губерні і яе паветах. Выданне добра ілюстравана; у ім ёсць фотаздымкі Магілёва, іншых гарадоў і некаторых мястэчак, карты, дапаможныя паказальнікі па батаніцы, фармакалогіі, мікалогіі, разнастайныя статыстычныя табліцы. Усім аўтарам нарысаў і артыкулаў Аляксандр Станіслававіч падарыў па экзэмпляры ўнікальнай кнігі. У Магілёўскай абласной бібліятэцы захоўваецца першы том з аўтаграфам Дамбавецкага: "М.М. Арнольду, в знак искренней признательности за участие и содействие. 22 июня 1882 г. А.С. Дембовецкий".

Гэта каштоўнае выданне даўно стала бібліяграфічнай рэдкасцю. Кнігай хацелі карыстацца навукоўцы, выкладчыкі, настаўнікі, навучэнцы, аматары гісторыі, якія неаднаразова звярталіся з прапановай аб яе перавыданні. І вось гэта доўгачаканая падзея адбылася дзякуючы падтрымцы колішняга магілёўскага губернатара Барыса Батуры.

На прэзентацыю былі запрошаны ўдзельнікі групы па перавыданні кнігі, магілёўскія гісторыкі, краязнаўцы, журналісты, моладзь. Разам яшчэ раз пагарталі старонкі ўнікальнай кнігі, аддалі даніну павагі мудрасці, кемлівасці, майстэрству і працаздольнасці нашых продкаў. Узаве

Тамара КАЛІНА

Нават не верыцца, што ўжо дваццаць гадоў няма з намі Веры Сямёнаўны Палтаран. Бо вось возьму падчас настальгіі свой першы зборнік вершаў "Таёмнасць агню" — і наплывае... Быццам адкрываю дзверы ў рэдакцыю крытыкі выдавецтва "Мастацкая літаратура", а ў пералівах сонечных промяняў сядзіць насупраць акна, спінай да ўваходных дзвярэй жанчына з капой залатых валасоў, няспешна паварочвае галаву да мяне, пасміхаецца, бліснуўшы акулярнымі шкельцамі, і кажа: "Дзяўчаты, глядзіце, да нас Галубовіч прыхаў! Дзень добры, Лёничка! Рукапіс, спадзяюся, вычыталі... Як ваша мама?". І па-вясковаму гэтак прыхінецца ў паўабарота да спінкі крэсла падбароддзем на руку, настроіўшыся слухаць... А што я мог сказаць ёй такое, каб мяне нарта было слухаць, ды яшчэ так — з поўнай увагай, жыццёвай заклапочанасцю і нават заўчаснай спагадай і разуменнем майго вершаванага вераду... "У вас, Лёничка, шматкроп'яў загуста. А многае ж у жыцці як абрэзана, раз — і па ўсім!"

Жанчына з нашага жыцця

Крытык Г. Шупенька ва ўспамінах пацвярджае мною сказанае: "Пражыўшы ўсё жыццё сябе сярод тлуму людскога, не маючы ніколі элементарных умоў дзеля таго, каб проста засяродзіцца, яна павярнула некаж свой стол да акна — таму найбольш я бачыў яе са спіны, схіленай над чужымі рукапісамі".

Аднак правільней было б сказаць, што, усё жыццё схілена над рукапісамі чужых лёсаў, тым самым яна пастаянна была павернутая тварам да людзей...

Мілая Вера Сямёнаўна. Я тады яшчэ мала чытаў яе, а ўсё адно пачуваўся перад ёй, як "отрап перад святой Марыяй". А зрэшты і напісала яна няшмат, лічы, у адзін гожа пасмяротны томік ("Чалавек на вятрах часу") усё і змясцілася разам з развіталым словам Алены Васілевіч. І ўсё ж, сам я, як патэ, з рук яе вылецеў, а рук тых ёй так і не пацалаваў; ні пры жыцці, бо саромеўся, ні па смерці, бо ў труне яе бачыць не давялося...

Таму — такая абвостраная і святлая памяць, і віна глыбокая — таксама.

Для маладзейшых коратка пад біяграфічныя звесткі.

Нарадзілася Вера Сямёнаўна Палтаран (Ляпеская па мужы) 28 сакавіка 1919 года ў вёсцы Бабунычы Пятрыкаўскага раёна на Гомельшчыне. Вучылася ў Мінскім педінстытуце імя М. Горкага. На пачатку вайны выехала ў Горкаўскую вобласць і працавала на заводзе. У 1945 годзе атрымала дыплом філолага БДУ. Працавала ў рэдакцыях газет "Чырвоная змена", "Літаратура і мастацтва", дваццаць гадоў была рэдактарам аддзела крытыкі часопіса "Маладосць", а з 1973 да 1986 года загадала рэдакцыйнай крытыкі выдавецтва "Мастацкая літаратура". Пры жыцці выдала толькі дзве кнігі нарысаў "Ключы ад Сезама" і "Дзівасіл". Зборнік крытыкі і публіцыстыкі "Чалавек на вятрах часу" выйшаў пасмяротна. Заслужаны работнік культуры Беларусі (1979), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1970). Памерла ў свой дзень нараджэння ў 1989 годзе. Пахавана на Усходніх могілках.

Як успамінае Мікола Мятліцкі, які апекаваўся маім "першым вершаваным плёнам", калі Леанід Дранько-Майсюк, малады на той час рэдактар аддзела паэзіі "Мастацкай літаратуры", пакінуў ад майго рукапіса толькі два дзесяткі кароткіх вершаў для калектыўнага зборніка, Вера Палтаран, прачытаўшы яго, натуральна падняла на ногі ўвесь выдавецкі "цэх" і пачала прапагандаваць мае вершы, агітуючы за выданне іх асобнай кніжачкай, што рэштам і адбылося... Сама напісала цёплым прадмову.

А колькі іншых чалавечых лёсаў, дзякуючы не толькі яе ўвазе і падтрымцы, але і яе ўласным творчым здабыткам, заззялі новымі гранямі

На ўсю гэтую "справаздачу пайшло" роўна 70 гадоў яе жыцця. Людзі, якія ведалі яе больш чым я, распавядаюць пра Веру Сямёнаўну толькі высокім стылем. Душэўная, працавітая, спагадлівая, самаадданая, таленавітая на чалавечую любоў і дабрыню...

А людзей любіла яна самаадданна (з Марынай Барсток пражылі душа ў душу паўвека, пачынаючы ад эвакуацыі падчас вайны да апошніх дзён), мела асаблівую цягу, а можна сказаць, і жарсць да зямлі і прыроды (была адданая Палессю, ды і гародчык яе на лецішчы быў увесь "занавешаны кветнікамі"). Я. Янішчыц нават верш з гэтай нагоды напісала "Бэз Веры Палтаран", а Н. Глевіч у "Сказе пра Лысую гару" выдаў такі характэрны пасаж: "Ва ўсіх дамы, ва ўсіх палаткі, // І толькі ў беднай Палтаран // Стаяў хляўчук, сядзелі кветкі..."

З вялікай павагай ставілася Вера Сямёнаўна і да неардынарных талентаў (А. Разанаў), асабліва падтрымлівала маладых (мяне ў тым ліку), і нават у тэкстах шараговых літаратараў заўжды вышуквала драбніцы адоранасці (як успамінае Наталля Давыдзенка, ад яе часта можна было пачуць, што ёй хочацца "знайсці ў чалавеку лепшае, ну хача б круціначку, і, можа, чалавек не прападзе і лепшае ў ім пераможа", і нават была такая своеасабліва "тэорыя — які выяўняецца з чалавека на свет лепшае"...)...

Як успамінае Мікола Мятліцкі, які апекаваўся маім "першым вершаваным плёнам", калі Леанід Дранько-Майсюк, малады на той час рэдактар аддзела паэзіі "Мастацкай літаратуры", пакінуў ад майго рукапіса толькі два дзесяткі кароткіх вершаў для калектыўнага зборніка, Вера Палтаран, прачытаўшы яго, натуральна падняла на ногі ўвесь выдавецкі "цэх" і пачала прапагандаваць мае вершы, агітуючы за выданне іх асобнай кніжачкай, што рэштам і адбылося... Сама напісала цёплым прадмову.

А колькі іншых чалавечых лёсаў, дзякуючы не толькі яе ўвазе і падтрымцы, але і яе ўласным творчым здабыткам, заззялі новымі гранямі

свайго таленту. Вось, да прыкладу, пісьменніца М. Вайццянонак успамінае: "Ці ведала яна, што прачытаўшы яе нарыс "Дзівасіл", я, яшчэ задалёка да заклікаў вяртацца да сваёй мовы, пачала пісаць па-беларуску, на мове сваёй маці Вольты, мове вёскі Грыдзкі на Пастаўшчыне, мове маіх дарагіх паліцаў?"

Хіба гэта мала значыць пры нашай моўнай беларускай сітуацыі? І ўвогуле да пісьменніцтва, да літаратурнай працы ставілася яна хоць і без шэтэту, але з чалавечай годнасцю, як да ўсякага іншага зямнога прызнання. Вось яна, услед за А. Васілевіч, працягнула адзін з яркіх эпізодаў з нарыса В. Палтаран "Дзівасіл"; тое месца, дзе ў вёску прыязджае Зіна запісваць даўнія народныя песні. А старэнькая маці п'ягаецца ў дачкі:

- Марыя, ето хто да нас прыхаў?
- Зіна, мама.
- Ето якая Зіна?
- Што песні запісвае.
- Што запісвае?
- Песні.
- Няхай будзе і ето работа.

Усяка е на свеце.

Памятаю, нешта падобнае казалі маім бацькам і пра маё пісанне выскоўцы. Але, заўважце, як у нарысе В. Палтаран гэта ўсё дакументальна занатавана і ў той жа час па-мастацку ўзвышана паддзена!

Шчырасць і адкрытасць яе натутры выдаваў душэўны смех (гэтак рагатала яна, убачыўшы задалёку, як у Янкі Брыля нечакана з пярванай авоські па ўсім праспекце рассыпалася бульба!)

І яшчэ. Рэдкі выпадак, калі пра творцу, неўзабаве пасля яго смерці, сяброў і калегі выдаюць хаўрусам кнігу ўспамінаў. Наколькі мне вядома, такой памяці ў жывых "заслужылі" толькі В. Палтаран ("Не пакідай нас, Вера...", адкуль я працягваю некаторыя месцы) ды А. Пісьмянкоў. Чаму? Бо — людзьмі светлымі былі і творцамі таленавітым і самаахвярнымі.

Пра тое, спадзяюся, сведчаць і гэтыя мае словы. Шкада, што запознення.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Сумны гумар Шолам-Алейхема

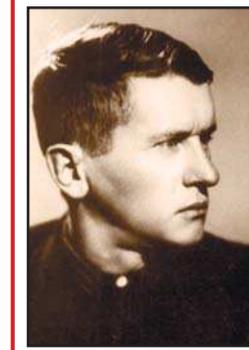
Лета ў Баранавічах. Спякотны быў вечар 27 ліпеня 1908 года, калі баранавіцкія аматары яўрэйскай літаратуры і мастацтва, атрымаўшы дазвол мінскага губернатара на арганізацыю свайго таварыства, чакалі ў летнім тэатры "Графскага парку" (цяпер гэта стары парк горада) знамятага пісьменніка Шолам-Алейхема. Перад вялікай колькасцю народа — глядачы былі не толькі свае, мясцовыя, прыехалі ўбачыць і паслухаць славуцасць з Мінска, Ляхавіч, Слоніма, Молчады, Клецка — Шолам-Алейхем пачаў сваё выступленне кароткай прадмовай па-руску (такі быў загад губернатара). А потым прачытаў "Гімназію", "Меламед Фішл", "Мы едзем у Амерыку" ды іншыя свае творы. Публіка была ў захваленні ад яго надзвычайнай агітыгачнасці як чыгальніка-дэкламатара і стоячы наладзіла аўтару авашыю. А паколькі не ўсе ахвочыя здолелі патрапіць на першы вечар, наладжвалінікі сустрэчы ўтварылі Шолам-Алейхема выступіць яшчэ раз. Аднак выступленне не адбылося: раптам творца страціў прытомнасць, горлам пайшла кроў. На руках прынеслі яго ў гасцініцу "Славянская" (цяпер тут месціцца медыцынскае вучылішча), і больш як два месяцы Шолам-Алейхем змагаўся з прывідамі смерці.

У канцы верасня Шолам-Алейхем едзе ў Італію, а ў 1909-м у варшаўскай газеце "Ди найе велт" друкуе апавяданне "Станцыя Баранавічы". Гэта, уласна кажучы, апавяданне не пра самі Баранавічы. Ва ўлюбёнай форме маналага вялікі перасмешнік апісаў жыццёвую сітуацыю, а назву "Баранавічы" даў у памяць пра мястэчка, дзе жывуць дарагія яму людзі — сведкі яго цяжкай хваробы. І сапраўды, доўта яшчэ ў Баранавічы будучы прыходзіць лісты кнігі Шолам-Алейхема. Потым, у 1933 годзе, яны былі апублікаваны на старонках мясцовай газеты "Баранавічэр вох", а мясцовы публіцыст Шлоyme Вуксман надрукаваў кнігу "Дос баранавічэр Шолам-Алейхем-бух" ("Баранавіцкая кніга Шолам-Алейхема"). Аўтар кнігі загінуў у баранавіцкім гета ў 1942 годзе.

Вандруўніцтва Шолам-Алейхема спынілася 13 мая 1916 года ў Нью-Йорку. 10 рамануў, аповесці, 20 п'ес, сотні апавяданняў, вершаў, фельетонаў склалі творчую спадчыну пісьменніка. У сваім лісце да Льва Талстога ён назваў сябе "яўрэйскім народным бытапісцам". "Некаторыя смяюцца, чытаючы твой сумны гумар, а я плачу", — сказаў яму Аляксандр Купрын. У 1939 годзе ў Баранавічах адкрылі мемарыяльную дошку і ўстанавілі мармуровы бюст Шолам-Алейхема, па-майстэрску выкананы скульптарам Сінгалоўскім. Помнік не захаваўся...

Валеры ПАЛКАРПІЎ

«Мост над глыбокай вадой»

У літаратуры (мастацтве ўвогуле) нярэдка здараюцца дзіўныя рэчы, калі памяць пра таго ці іншага творцу перадаецца з пакалення ў пакаленне не праз неўміручасць альбо даўгавечнасць яго мастацкай творчасці — "дарогу памяці" торыць яму яго ўласная харызма — адметны характар, а падчас і проста неадэкватныя ўчынкі. Безумоўна, каб такія людзі тым ці іншым чынам не належалі да людзей творчых, то пра іх сёння з такой воддалі наўрад ці хто згадаў бы ("імя ім легіён")...

З гэткай "неўміручай" кароткі і пісьменнік Мікола Лупсякоў. Пры сваім не надта доўгім жыцці (1919 — 1972), кантузіі, цяжкім непапраўным раненні, бадзьяжым характары, ён паспеў напісаць і выдаць, пачынаючы з 1946 да 1966 года 14 кніг прозы. А да таго ж яго часта выдавалі ў Маскве ў перакладах на рускую мову, перакладаў і сам ён на беларускую мову творы А. Гайдара, Дж. Лондана, П. Паўленкі. Тры кнігі выйшлі і пасля гібелі пісьменніка.

Цікава, што на ўсе яго кнігі было даволі шмат рэцэнзій у рэспубліканскім друку, ад станючых да крытычна-адмоўных. Скажам, на трэцюю кнігу М. Лупсякова "Мост" (1947) Б. Бур'ян піша (сумесна з П. Захаравым) водгук у "Сталінскай моладзежы" пад яскравай назвай "Плохія расказы о "нехорошем мальчике", а на наступную, "Разведчыкі" (1949), той жа Б. Бур'ян у часопісе "Польмя" змяшчае артыкул "За змястоўнасць, за майстэрства". І калі тут вялася крытычная гаворка, то дзіўна выглядаюць два водгукі І. Кудраўцава: першы на кнігу М. Лупсякова "Паядак" (1957) называўся "Глыбокае і павярхоўнае", а другі — на кнігу "Вераб'іная ноч" (1958) — "Значнасць і выразнасць задумы". Якая, аднак, палярнасць адносін да творчасці аднаго аўтара цягам кароткага часу! Бывала, што ў літаратурных кулуарах стыль М. Лупсякова параўноўвалі нават з творчай манерай І. Буніна. А здаралася і ў плагіяце падазравалі... Я схільны пагадзіцца з назовам рэцэнзіі А. Баравік ("ЛіМ", 1965) на перадапошнюю прыжыццёвую кнігу М. Лупсякова "Я помню...", якая называлася "Пачатак абнадзейваў..."

Наўрад ці сучасныя чытачы ведаюць творчасць М. Лупсякова. Ды, шчыра кажучы, я і сам толькі з падачы вядомага нашага журналіста Рамана Ярохіна знайсці і прачытаць некалькі аповедаў пісьменніка з яго кнігі "Дняпроўская чайка", што выйшла ў пераваданні ў 1988 годзе.

На першы погляд, прыстойная проза, напісаная традыцыйным, даволі чытэльным стылем. З іншага боку, гэта ўсё ж літаратура "другога плана". У ёй не ставілася ніякіх вострых пытанняў часу, не выяўлялася грамадзянскага пратэсту ў падтэкстах (іх у прынкыпе не было), не практыкаваліся эксперыменты ў фарматворчасці... Адным словам, яго кнігі і творчасць, на маю суб'ектыўную думку, не мелі ніякага асаблівага ўплыву на тагачасны сацыялістычны працэс, але поўнілі беларускамоўную плынь літаратурнай ракі, не даючы ёй перасохнуць у часы яе нацыянальнага ўціску.

Можна меркаваць, што М. Лупсякоў (а пачаў ён друкавацца ў 1935 годзе) быў вельмі адораным чалавекам,

але цяжкае франтавое раненне (асколак снарада прайшоў праз левае вока і засеў у адным міліметры ад мозга, хірургі адмовіліся яго даставаць і ён да канца дзён насіў яго пад вачным пратэзам), не дазволіла яму развіць свой творчы патэнцыял напоўніцу. Мікола Радзіёнавіч вельмі любіў сваю малую радзіму, Жлобіншчыну. Часта гасцяваў там і шмат пісаў. Аднак пазней ён мог знікаць на цэлыя месяцы, вандруючы безбілетнікам на цягніках па шырокіх прасторах былога СССР, асабліва прыманьвалі яго Украіна і Грузія, але падчас "асаблівай удачы" ён мог дацягнуцца і да Карэльскага перашыйка... Перабіваўся як мог — і з адзеннем, і з ежай, пісаў дзе патрапіць, хімічным алоўкам на розных абрыўках паперы... А да таго ж, і да чаркі меў не малую цягу... Таму, як піша ў сваім эсе Р. Ярохін, не раз будзіў сярод ночы Івана Шамякіна з просьбай тэрмінова выслаць яму грошай у той ці іншы горад тэлеграфам. Не раз даводзілася спагадлівым да яго пісьменнікам усякімі праўдамі і няпраўдамі атрымліваць ганарар за чарговую кніжку Лупсякова, каб яго ж самога і апраўчы ў чыстае, памыць ды пастрыгчы-пагалаціць ("вылюдзіць")... Так што, як бачым, і па тым "светлым савецкім часе" былі свае "нябедныя, але бязвольныя" валацугі...

З гэтага пункта гледжання М. Купрэў — экстрэмагантны "клон" М. Лупсякова. Ёсць паміж імі толькі два адрозненні: Лупсякоў быў "вхож" і яго выдавалі, Купрэў быў "аपालны" і выдаваць яго ніхто не збіраўся (нават ужо ў незалежны час валявую расэннем "пазбавілі" зацверджанай Камітэтам Дзяржаўнай прэміі). Але ёсць і тое, што лепш за гэтых дзвюх арыгінальных асоб — гэта іх адданасць **беларушчыне**. З матчыным словам у гэты свет яны з'явіліся, з ім яны і на той свет сышлі, пакінуўшы нам узор **нацыянальнага служэння** Айчыне. (Паэтычным радком М. Купрэва я і назваў гэты нататкі.)

Між іншым, М. Лупсякоў сышоў з гэтага свету трагічна 12 лютага 1972 года. Па сведчаннях калег, ён, будучы на падлітку, быў затрыманым і збіты сталічнымі работнікамі правапарадку ў раёне абсерваторыі. Афіцыйны клінічны дыягназ: акаголь, запаленне лёгкіх. Неафіцыйны, па словах Р. Ярохіна, выказаў адзін з сяброў на пахаванні: "Запаленне лёгкіх ад цяжкай гумавай дубінкі"... Нават у мірны час ахоўная машына квітнеючага сацыялізму знайшла як падуштурхнуць той фашысцкі асколак, каб — у каторы раз! — знішчыць тупым жалезам творчы мозг чалавека... Пахаваны пісьменнік Мікола Лупсякоў на Чыжоўскіх могілках.

Лявон ГОЛУБАЎ

Зробленае — не згіне

«Новай зямлёй» (2002) натхніўся я ўласным праектам — стварэннем пяцімоўнай «Пінскай шляхты» і васьмімоўнага «Тараса на Парнасе» пад адной вокладкай (2008).
Пастаноўка таленавітым рэжысёрам М. Пінгіным «Пінскай шляхты» ў Купалаўскім тэатры была не першай нашай, калі так можна сказаць, тэатральнай працай. Раней яшчэ Мікола запрасіў мяне дапамагчы нейкімі матэрыяламі, калі ставіў «Дылію» таго ж Дуніна-Марцінкевіча. Але заслугі маеі туг аніякай асаблівай няма. Пінгін бы сам справіўся, што ён бліскуча прадэманстраваў іншымі пастаноўкамі (Купалавымі «Тутэйшымі» ды «Сымонам-музыкам» Якуба Коласа).

— **Неўзабаве павінна выйсці ваша новая кніга...**

— Кнігу я назваў «**Зямля кенатафаў**» (з грэцкай мовы: *пустая магіла; сімвалічны курган-валатоўка*). Такі вобраз прыйшоў мне, калі акурат працаваў над трохмоўнай «Новай зямлёй», разважаючы ў пасляслоўі да амаль тысячастронкавага фаліянта над пякучымі Коласавымі радкамі: «*Колькі талентаў звязалося // Колькі іх ідзе ляміць // Невядомых, непрызнаных, // Не аплаканых нікім, // Толькі ў полі адспяваных // Ветру поствістам пустым!*».

Таму «герой» «**Зямлі кенатафаў**» Яўхім Карскі ці Вацлаў Ластоўскі горка кладуцца ў канцэпцыю кнігі, якая яшчэ можа выйсці пад такім загалоўкам не раз.

— **Чым прываблівае вас праца архівіста? Мне здаецца, гэта адна з самых цяжкіх навуковых дзялянак, вечны пошук, бясконцае імкненне да гістарычных адкрыццяў... Якія знаходкі для вас найбольш дарагія?**

— У згаданай ужо кнізе «**Зямля кенатафаў**» пачатковы раздзел «За архіўным парогам» коратка знаёміць з водарам архіўнага пошуку, раскрываючы, у чым удзячнасць (намаляваць, як жыць, постаці людзей, што ўжо стагоддзе, як адышлі з гэтага свету) і няўдзячнасць архіўнага пошуку: спадчына папярэднікаў мэтанакіравана знішчалася рознымі органамі, структурамі. Што было — то было. Таму большасць маіх знаходак — гэта вырваны з нябыту, адабраны ад трагічнага забыцця і фальсіфікацыі пласт нашай гісторыі. Скажам, пра тое, што Дунін-Марцінкевіч заклаў нованабытую Люцінку ў Мінскім прыказе грамадскай апекі за 700 рублёў — мне гэтую архіўную сігнатуру прапанаваў супрацоўнік Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі Лявонці Клок. Яму самому не выпадала пісаць пра гэта. Бо яшчэ тады, напрыканцы 1970-х, лічылася, што Дунін-Марцінкевіч пісьменнік-рэтраград. Прынамсі, паходзіў з панов, а таму з'яўляўся эксплуатаатарам сялян. Такія былі часы ў нашай навуцы...

Таму я нікому не аддам на водкуп, да прыкладу, аўтарства «**Пінскай шляхты**». Твор выключна належыць В. Дуніну-Марцінкевічу.

Вось на пошук гэтай гістарычнай праўды і скіраваны мае архіўныя росшукі. Ці стануць яны гэтакімі ж «дарагімі» для чытачоў — ім і меркаваць.

Саша ДОРСКАЯ

Іван Саверчанка, Вячаслаў Насевіч, Язэп Янушкевіч, Алесь Жлутка і Міхась Шумеяка.

Літаратуразнаўцам, у адрозненне ад паэтаў і празаікаў, рэдка выпадае распавядаць у інтэрв'ю пра сябе, усё часцей даводзіцца выступаць экспертамі жыцця і творчасці тых, каму яны аддалі свой даследчыцкі лёс. Язэп Янушкевіч — аўтар больш як 330 публікацый, прысвечаных Вінцэнту Дуніну-Марцінкевічу і Вацлаву Ластоўскаму, а таксама Адаму Міцкевічу, Адаму Кіркору, Францішку Багушэвічу, Яну Карловічу, Яўхіму Карскаму, Янку Купалу, Уладзіміру Жылку, Браніславу Эпімах-Шыпілу... Але сёння вядомы даследчык, які нядаўна адсвяткаваў пяцідзсяцігоддзе, распавядае пра свой шлях і, як належыць юбіляру, намагаецца рабіць традыцыйныя падсумаванні прайдзенага.

— **Якія скрыжаванні ў вашым жыцці можна назваць знакавымі, лёсавырашальнымі?**

— Знакавай (асабліва цяпер, праз гады) бачыцца першая публікацыя ў «ЛіМе» — пра кампазітара Міхала Грушвіцкага, што жыў за Ракавам, у блізкіх Выганічах, якія яму належалі спадчынна. А нават, як даведаўся падчас напісання той публікацыі, дажываў ён у маім радзімым Ракаве, у «будынках пана Язвінскага». Заканчваў я 10-ы клас мясцовай школы. Тае публікацыі не было б, каб не спрыянне старэйшага брата Фелікса, які дзесь раскапаў згадку з некралага, што М. Грушвіцкі спачыў на Ракаўскіх могілках. Адшукаць іх нават нам, ракаўчукам, было куды складаней, чым думалася напачатку. Але падмог тагачасны «вартаўнік» могілак, Прыбылоўскі. Было яму пад 80, і ён хіба памятаў яшчэ таго Грушвіцкага, бо прасіточка вывеў на патрэбную нам магілу.

Вырашальным стаў і прысуд старэйшых братоў, каб займеў я вышэйшую адукацыю (мама марыла пра маё паступленне ў нейкі рыбны тэхнікум). Лёсавым стала само паступленне ва ўніверсітэт адрозна пачатку. Але падмог тагачасны «вартаўнік» могілак, Прыбылоўскі. Было яму пад 80, і ён хіба памятаў яшчэ таго Грушвіцкага, бо прасіточка вывеў на патрэбную нам магілу.

жыццяпісу. Не кажучы пра тое, што адрозна апынуўся ў адным працоўным кабінце з волатам беларускага літаратуразнаўства Геннадзем Кісялёвым. На цэлых 22 гады (з перапынкамі). Меў магчымасць штурганіць размаўляць пра знойдзенае і пра будучыя архіўныя пошукі.

— **Як сапраўдны прадстаўнік ракаўскай шляхты адкажыце, калі ласка, што для вас значаць традыцыйны род? Ці можаце падзяліцца самымі яркімі ўспамінамі з дзяцінства? Распавядзіце, калі ласка, пра вашу сям'ю, пра музей у Ракаве.**

— Павандраваўшы па свеце, пасядзеўшы ў архівах не адной краіны ў пошуках рукапіснай спадчыны XIX стагоддзя (а гэта, пераважна, спадчына беларускай шляхты, параскіданая воляй жорсткага трагічнага лёсу) — заўважыў пэўную заканамернасць: дзе б ні была шляхта, куды б ні трапіла — яна намагаецца навучаць дзяцей на роднай мове, перадаючы гэта як найпершую каштоўнасць роду. А нашы тата і асабліва мама змалку наказвалі-вучылі: для роду галоўнае не спляміць гонар за прозвішча. Таму перш чым нешта зрабіць і сказаць, трэба было моцна падумаць, ці не зганьбіць гэта твой род.

Да ўсяго — уплывала рэлігійнае выхаванне (патаемнае) у спрэч атэістычнай краіне. Дасюль памятаецца, як матуля навучала мяне пацерам па паперчыне беларускімі літарамі з напамінаў дзяцінства, памятаецца, як прадстаўнікі ўладаў ламалі ў нашым мястэчку расстайныя крыжы. І як на нашым канцы, пад пастаўніком, я выхажу распятага Хрыста проста з-пад трактарнага жалезнага трака, што поўз і поўз па паваленым крыжы да ног, прыбітых цвікамі. Ножанькі я адарваў хутка, а васьму руку надламаў. Але распяцце ўратаваў. Гэта скульптурка і цяпер захоўваецца ў фамільным музеі.

Але найлепш пра музей-га-

лерэю раскажа брат Фелікс. А яшчэ лепш наведайцеся туды і пабачыце шмат чаго на ўласныя вочы. Перакананы, уражанні будзеце мець яркія. А мне з яркіх уражанняў маленства прыгадваецца наведанне нашых сваякоў з Мінска, з Заслаўя, з Варашылаў, з іншых вёсак і мястэчак нашай немалой радзімы. А яшчэ сваякі (пераважна мамыны) наяджалі з Польшчы. Першае слова замежнае «зімно» я сам зразумеў і пераклаў, што гэта па-нашаму «халадна». Але гадаваліся мы не халадна і не голадна. Усе мае браты мелі вышыванкі, аздобленыя мамінай

— **Асабіста для вас якая праца з'яўляецца самым вялікім аб'ектам гонару? Які перыяд жыцця, звязаны з пэўнай навуковай працай, найбольш цікавы? Вы з'яўляецеся навуковым кіраўніком спектакля «Пінская шляхта», гэта ваша першае супрацоўніцтва з тэатрам?**

— Магу ганарыцца нямала чым зробленым... Але назаву «За архіўным парогам» — кніга, чаканая мною 7 гадоў «за выдавецкім парогам». Ну і васьм гэта гутарка з «ЛіМам», мною нечаканая...

Сёння мне найбольш цікавым перыядам падаецца трохмоўны

Павандраваўшы па свеце, пасядзеўшы ў архівах не адной краіны ў пошуках рукапіснай спадчыны XIX стагоддзя (а гэта, пераважна, спадчына беларускай шляхты, параскіданая воляй жорсткага трагічнага лёсу) — заўважыў пэўную заканамернасць: дзе б ні была шляхта, куды б ні трапіла — яна намагаецца навучаць дзяцей на роднай мове, перадаючы гэта як найпершую каштоўнасць роду. А нашы тата і асабліва мама змалку наказвалі-вучылі: для роду галоўнае не спляміць гонар за прозвішча. Таму перш чым нешта зрабіць і сказаць, трэба было моцна падумаць, ці не зганьбіць гэта твой род.

рукой. Казімір стаў фізікам-тэарэтыкам, Фелікс — мастаком-жывапісцам, Валяр'ян — скульптарам. Наймалодшы Альгерд таксама не сторонні для мастацтва, толькі пайшоў найбольш «прыкладным» шляхам (удзельнічае цяпер у аднаўленні інтэр'ераў нашых святых). Тата наш, маючы малую хаціну (паўхаты на былой Радашкоўскай вуліцы), вырашыў збудаваць яшчэ адну хаціну. І гэта будаўніцтва, як нішто, прывучыла змалку да штодзённай працы. З узаўвясення, што зробленае не згіне, але аднойчы, у нейкі момант, раптам паўстане новым самавітм домам. Гэтаж закладаўся і будучы музей-галерэя — вядомы цяпер як адзіны комплекс-маярат. Нават памятны прыезд Уладзіміра Караткевіча ў новазбудаваную ракаўскую хаціну заспеў брата Фелікса на раскопках, што адбываліся проста на панадворку падчас капаніны новай падмуроўкі.

«Пан Тагэвуш», зроблены ў неймаверна сціслы тэрмін улетку 1998-га, калі ўсё — ад першага ўступнага радка і да апошняга каментарна залежала выключна ад мяне. Толькі я мог давесці такое да лагічнага фіналу. Калі б мяне падвяло здароўе (быў момант такі, крытычны) — выданне не здзейснілася б. Мне было радасна працягнацца, бо ведаў, што буду рабіць; з навуковага боку пачуваўся падрыхтаваным. За мною ў Ракаў прыязджала службовая машына і забірала для працы ў выдавецтве. Напружаны рытм заставаўся да апошняга дня, але ў тэрмін да юбілейных урачыстасцей мы паспелі. Потым гэты трохмоўны фаліянт дазволіў мне стаць стыпендыятам Інстытута літаратурных даследаванняў Польскай акадэміі навук у Варшаве, згадваўся ён і пры ўручэнні мне прэміі імя Льва Сапегі, заснаванай пяціцца ўніверсітэтамі Польшчы. Услед за трохмоўнай

Пад французскім сцягам

Вечарыны

Нядаўна ў ДOME Дружбы прайшла вечарына, якая і з'ядала прыхільнікаў беларускага і французскага слова. «Францыя ў сэрцы Беларусі» — удалы культурны праект, які рыхтаваўся цягам некалькіх месяцаў.

Вечарына ладзілася пры падтрымцы Пасольства Францыі ў Рэспубліцы Беларусь і была прымеркавана да міжнароднага свята франкафаніі. Аўтарам ідэі і непасрэдным арганізатарам выступіла маладая паэтэса Юлія Новік. Дарчыні, Юлія свабодна валодае французскай мовай і часам нават піша па-французску. Распрацаваць канцэпцыю мерапрыемства ёй дапамагла паэтэса Віка Трэнас.

Кожны твор гучаў на мове арыгінала і ў перакладзе. Праз гэта адчувалася пэўная дыялагічнасць. Выступоўцы імкнуліся звярнуць увагу менавіта на французскія матывы ў сваёй творчасці. Людміла Рублеўская чытала імпрэзію «Патрапіць у парыж-

скую газету», Леанід Дранько-Майсюк распавёў пра свае вандроўкі ў сталіцу Францыі. Перакладчык Леанід Казыра ўзгадаў, як ён працаваў над творамі Рыгора Барадуліна. Агучваць пераклады дапамагалі маладыя французскія акцёры. Па-беларуску ж загучалі вершы Гіёма Апалінэра, Жэрара дэ Нэваля, Шарля Бадлера і Марыса Карэма.

Насычанай выдалася і музычная частка. Сваёй энергіяй прысутных захапіла Кацярына Сакоўская, яна выканала некалькі песень Эдзіт Піяф. Па-французску заспяваў і бард Яраш Малішэўскі. Яскравыя нумары прадставілі ўдзельніцы школы гістарычнага танца «Залаты двор». А калі госці з Францыі пачалі спяваць «Купалінку», мелодыю падхапіла ўся зала.

У вечарыне таксама ўдзельнічалі паэты Андрэй Хадановіч, Аксана Спрычан, Валерыя Кустава, Дар'я Брыч, перакладчык і выдавец Зміцер Колас, мастацтвазнаўца Юрась Барысевіч. Канечне ж, свае творы чыталі і каардынатары праекта Юлія Новік і Віка Трэнас.

Імпрэза атрымалася даволі гарманічнай. Гэтану спрыяла сама канцэпцыя: сплесці разам два пачат-

кі і ў час дзеяння ні ў якім разе не адасабляць іх. Атмасфера еднасці і ўзаемадапаўнення не знікала ні на хвіліну. Хай і надалей застаецца Францыя ў сэрцы Беларусі.

Аляксей АЛЯКСАНДРАЎ

На здымку: вядучая вечара Ю. Новік і В. Трэнас.

Фота аўтара

«Вясёлка» — крыніца дзіцячай літаратуры

На першым Усесаюзным з'ездзе савецкіх пісьменнікаў у 1934 годзе старшыня Беларускага саюза пісьменнікаў Міхась Клімковіч у сваім дакладзе сказаў: "Да недахопаў дзіцячай літаратуры трэба аднесці амаль поўную адсутнасць літаратуры для дашкольнікаў".

Пра складанасць працы дзіцячага пісьменніка вельмі яскрава аднойчы сказаў Уладзімір Караткевіч. Я неяк папрасіў яго напісаць што-небудзь для чытачоў "Вясёлкі". Хацелася, каб літаратурны мудрэц адкрыў залацінкі свайго творчага скарбу самым юным чытачам. Ён пагадзіўся і праз нейкі час перадаў у рэдакцыю дзве свае казкі "Вясна ўвосень" і "Жабкі і Чарапахы". Пры гэтым напісаў нам: "Ох, браткі, каб жа я зараней ведаў, якое цяжкое вы далі мне заданне, я б ніколі не падмеўся пісаць для вельмі маленькіх, але вельмі патрабавальных чытачоў..."

Нашай Беларусі спатрэбілася перажыць яшчэ больш як два дзесяці гадоў, (а ў іх умясціліся і паспешная калектывізацыя, і татальныя рэпрэсіі, і крывавая вайна, і пасляваенная разруха, бясхлеб'ца), каб у красавіку 1957 года ўрэшце падарыць маленькім беларусікам даўно чаканы, жаданы, вельмі патрэбны часопіс "Вясёлка".

І вось яна, прадвесніца магутнай дзіцячай літаратуры для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў, зазіхаеца ўсім колерамі прыроднай вясёлкі. Яе заснавальнікі, натхняльнікі — Янка Маўр, Васіль Вітка, Алесь Пальчэўскі, Сяргей Грахоўскі, Артур Вольскі — з першых нумароў здолелі згуртаваць вакол часопіса лепшыя творчыя сілы рэспублікі — пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў. На поўны голас магу заявіць, што гэта традыцыя беражліва захоўваецца і сучаснай рэдакцыяй "Вясёлкі". Мы пазіраем не ў твар пісьменніка, а ў твор, які ён прапанаваў для нашых вельмі ж патрабавальных чытачоў. Інтэрэсы нашых падпісчыкаў, іх пажаданні, патрабаванні — найпершы Закон для ўсіх, хто працуе ў рэдакцыі.

Сёння можна з упэўненасцю сцвердзіць, што "Вясёлка" ёсць жывільная творчая крыніца ўсёй беларускай літаратуры для маленькіх чытачоў. У ёй апрабавваюць свае словы-краскі і класікі нашай літаратуры, і маладыя літаратары і чытачы-вундэркінды. Перадлічваю іх прозвішчы — марная справа, бо я мусіў бы назваць амаль усіх пісьменнікаў Беларусі. Жадаючых пазнаёміцца з нашымі аўтарамі адрасую ў самую "Вясёлку", у пяць тамоў выбраных твораў нашага часопіса, у школьныя падручнікі і дапаможнікі.

І калі хто думае, што "Вясёлка" — гэта само вяселле, сучаснае свята, казачная ява, той зманліва памыляецца. Можаш не паверыць, але мы, вясёлкаўцы, перажылі сапраўдны інфаркт пры разломе грамадскай сістэмы ў так званы пераходны перыяд.

Пяць месяцаў не выходзіла "Вясёлка" ў 1991 годзе. Пяць нумароў задаўжалі мы сваім чытачам. Усё разам рухнула ў нейкае бяздонне — і нашы грошы, і папера, і заснавальнік-камсамол.

Мы звярнуліся па дапамогу да сваіх верных сяброў — чытачоў, іх бацькоў, настаўнікаў, выхавальнікаў, да нашых надзейных аўтараў — пісьменнікаў. Падтрымаў і абнадзеіў нас сам Васіль

Вітка. Ён, глыбакамудры і далікатна ўсмешлівы, прыгадаў нам, як яны адзначалі выхад у свет першага нумара "Вясёлкі". Адобыўся шыкоўны з гэтай нагоды бал-маскарад і банкет у дзіцячым садку № 2 па вуліцы Энгельса. Гасцямі ў сваіх маленькіх чытачоў былі Васіль Вітка, Янка Маўр, цёця Уладзі, жонка Янкі Купалы, ды сьлыньня ўжо па тым часе пісьменнікі Алесь Пальчэўскі, Сяргей Грахоўскі, Станіслаў Шушкевіч, Васіль Хомчанка, Эдзі Агняцвет, мастак Вялянцін Ціхановіч.

Ціхом Васільевіч заканчваў свае ўспаміны нязменнай фразай:

— Выдатны канцэрт, шчодры дзетсадаўскі абед і аж дзве шклянкі кампоту на кожнага тады ўліўнікі нас цвёрда, што мы, дзіцячыя пісьменнікі, можам жыць прыпяваючы, нас пракорміць нашы чытачы...

Словы мудрага класіка падштурхнулі нас прыняць у той крытычны перыяд адзіна правільнае рашэнне. Мы звярнуліся з просьбай да сваіх сяброў: ратуйма "Вясёлку"! У шостым нумары за 1991 год на развароце "Хвілінак-вясельнікаў", самых вясёлых старонках часопіса я змясціў свой зварот да дзяцей. Казакным пісьмом адрываў нашу трывогу і ў Маскву Ельцыну. У архіве "Вясёлкі" захоўваецца тая квітання. Мы напісалі пісьмы ў сэтні школ, усім нашым міністрам, ва ўсе рэспубліканскія газеты. Аб'явілі аперацыю "Выратаванне". І вось першыя грашовыя "ластаўкі" на нашым рахунку: ад вучняў чарвёрых класаў Хойніцкай СШ № 3, ад школьнікаў з Пастаўскага, Клецкага, Кам'янечкага раёнаў, Мінска, Гродна, Мазыра, нас пачулі калектывы Мінскага рысорнага завода, Упраўленне беларускай чыгункі, работнікі хлебнай прамысловасці Гомеля і Барысава... Прынеслі ў рэдакцыю свае зберажэнні Эдзі Агняцвет, Васіль Хомчанка, Уладзімір Мацвеева, Ніна Галіноўская, Уладзімір Паўлаў, Васіль Жуковіч...

Агульныя намаганні мы выраталі "Вясёлку". І атрымалі выдатны ўрок гартавання. Паверылі: мы можам і маем права змагацца за дзіцячы часопіс, нам дазваляюць і ніколі не дадуць у крыўду нашы чытачы. Канечне, пад час гэтай трагедыі мы страцілі вялікую частку сваіх падпісчыкаў. Цяпер іх у нас толькі 15 тысяч! Але, верым, крызіс пераадолены назаўсёды.

Апошнія тры гады мы не бяром па-

зыхі ў дзяржавы, жывём на свае сродкі. У год свайго 50-годдзя "Вясёлка" атрымала прывітанне ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі. У ім — высокая ацэнка нашай творчай і арганізатарскай дзейнасці. Тры члены калектыву рэдакцыі атрымалі высокія ўрадавыя ўзнагароды. З дапамогай Міністэрства інфармацыі, нашага цяперашняга заснавальніка, "Вясёлка" займала новае памяшканне, у якім мы арганізавалі свой музей. За апошні тыдзень у ім пабывалі пяцьсот школьнікаў Мінска. Наша міністэрства забяспечыла рэдакцыю сучаснай камп'ютэрнай тэхнікай, выдзеліла сродкі на выпуск чарговага зборніка выбраных твораў "Вясёлкі". Мы ў сёмым месяцы 2008 года павялічылі аб'ём "Вясёлкі" на восем старонак.

Цяпер з новай маладой энергіяй ідзем да нашых чытачоў. У Гродзенскай, Гомельскай абласцях і г. Мінску прыняты афіцыйныя рашэнні аб правядзенні штомесячных урокаў "Вясёлкі" ва ўсіх пачатковых класах. З дапамогай адміністрацыі Фрунзенскага раёна г. Мінска завяршылі ўнікальны конкурс "Міс Вясёлка". У зале Дома літаратара падведзены вынікі гэтага грандыёзнага шоу, якое перш за ўсё дадало нам падпісчыкаў.

Пры ўсім гэтым глыбока ўсведамляем, што самай эфектыўнай агітацыяй за "Вясёлку" з'яўляюцца высокамастацкія творы, якія б краналі юную душу, дапамагалі нашым чытачам спазнаць сябе і навакольны свет, над гэтым нястомна працуем. Даволі будзе сказаць, што менавіта ў "Вясёлцы" акрэпіла майстэрства сучасных літаратурных твораў для дзяцей. Многія іх казкі, апавяданні, вершы, паэмы маглі б стаць мультфільмамі, мастацкімі стужкамі, спектаклямі і асобнымі канцэртамі на самых прэстыжных сценах.

Але, на жаль, мы ўмеем пакуль што плакаць у хустачку. Маўляў, няма ў нас літаратуры для дзяцей, няма на чым выхоўваць малалетак, няма прывабных герояў для юных чытачоў. Кракдзілавыя слёзы! Я назаву толькі блізкіх мне герояў, якіх падтрымліваю, якіх ажывіў у сваіх кнігах. Гэта — смешная і мудрая Клякса-Вакса, даціпныя Андрэйка Добрык і чорцік Дуронік, мудры Антонік-Понік, прыгоднікі Нулік. А чаго варты наш Вася Вясёлкін, якому мы цяпер прабіваем помнік у Мінску. Яго пачаў усаўляць у сваіх казках Васіль

Вітка. Гэты герой натхніў шмат іншых дзіцячых пісьменнікаў. Ён сустракаецца з чытачамі "Вясёлкі" ў кожным нумары. Чаму б не зрабіць яго тэлевізійным вядучым, апавядальнікам на радыё, героем дзіцячага мастацкага кіно!

Можна было б пачаць выдаваць серыю кніжак лаўрэатаў вясёлкаўскай прэміі імя Васіля Віткі, якая даецца за лепшы твор года. Хай бы гэта былі кніжкі-малюткі аднаго невялікага твора, якія б маглі дайсці ў кожную сям'ю, дзе ёсць юныя чытачы. Гэта маглі б быць кніжкі "Спеўнік "Вясёлкі", "Школка "Вясёлкі", "Тэатр Васі Вясёлкіна", "Хвілінкі-вясельнікі", "Прыгоды Васі Вясёлкіна", пажаданні дзецям сьлынных людзей нашай краіны.

Пра складанасць працы дзіцячага пісьменніка вельмі яскрава аднойчы сказаў Уладзімір Караткевіч. Я неяк папрасіў яго напісаць што-небудзь для чытачоў "Вясёлкі". Хацелася, каб літаратурны мудрэц адкрыў залацінкі свайго творчага скарбу самым юным чытачам. Ён пагадзіўся і праз нейкі час перадаў у рэдакцыю дзве свае казкі "Вясна ўвосень" і "Жабкі і Чарапахы". Пры гэтым напісаў нам: "Ох, браткі, каб жа я зараней ведаў, якое цяжкое вы далі мне заданне, я б ніколі не падмеўся пісаць для вельмі маленькіх, але вельмі патрабавальных чытачоў..."

Такую адказнасць перад маленькімі чытачамі не зусім адчуваюць выдаўцы самых розных часопісаў для дзяцей. А іх развялося цяпер, як каларадскіх жукоў на бульбе: "Ням-ням" і "Ой-ля-ля", "Нязнайка" і "Пазнайка", "Астравок" і "Страказя", "Умняша" і "Клёпа", "Маруся" і "Міша", "Ухтышка" і "Дамавёнак". У адным з іх мяне зацікавіла рубрыка "Твае куміры". І каго ж камерсанты прапаноўваюць нашым дзецям у куміры? Спявачку, якая даносіць усяму свету: "Ху-ху-е, я скачу по тебе..."

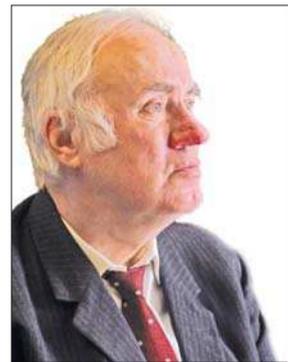
Калі б мая воля, я б перакрыў усе магчымыя каналы з кіслародам для выдаўцоў, якія на дзеціх будуць свой бізнес. Маленькіх чытачоў папешыць, забавіць і расмяшчыць — мала. Для іх трэба адкрыць чыстыя крыніцы натхнення, даць урокі выхавання іх душы, патрыятычных пачуццяў.

Дзеці — не заўтрашні наш дзень, а сённяшні. Што сёння ўкладзём у іх, чым сёння ўзбагацім іх, тое заўтра і атрымаем.

Дзеці — самы выгадны аб'ект, у які трэба асігнаваць нашы духоўныя і фінансавыя капіталы, якім трэба выдаваць самыя выгадныя крэдыты.

Дзеці — наш самы найдаражэйшы скарб. Іх у нас крыху меней двух мільянаў. Давайце ж зробім усё магчымае, каб кожны з іх адчуў сябе абароненым, абласканым, каб меў паўнацэннае дзяцінства, каб ганарыўся сваёй краінай. Няхай дзецям нашым захоўвацца калі-небудзь скасіці пра нас, дарослых, самую задушэўную песню, напісаць самы лірычны верш, стварыць самую шчыліваю кнігу ўдзячнасці!

Уладзімір ЛІПСКІ
Фота Кастуся Дробава

Іван Курбека

Іван Курбека... Іван Сцяпанавіч... Ён зусім нядаўна пайшоў ад нас. Першыя два словы — яго пісьменніцкае імя. Два другія — так яго велічалі: усюды — у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа, у рэдакцыях, коле сяброў, знаёмых.

Дзе б ні з'яўляўся гэты чалавек, у якім месцы яго ні застаў, з ім заўсёды былі ўсмешка, жарт, досціп, каламбур. Ён мог любое слова, словазлучэнне перафразіраваць на свой лад так, што заўсёды выклікала смех. Іван Сцяпанавіч меў унікальны, непаўторны дар ад прыроды. Яму вельмі пасавалі радкі з паэмы Якуба Коласа "Сымон-музыка": "Ото ж хлопец урадзіўся! І ў каго ж удаўся ён?". Нездарма ўсё яго жыццё прайшло ў музеях двух вялікіх нацыянальных паэтаў, народных песняроў Беларусі. У першы яго запрасіла цётка Уладзі, жонка Янкі Купалы, у Другі — старэйшы сын Якуба Коласа, на той час дырэктар музея, Даніла Канстанцінавіч Мішчэвіч. Апошняму музею Іван Сцяпанавіч аддаў каля 50 гадоў. Здыўляючая лічба, вартая рэкорда Гінеса. Гэта быў незаменны музейны супрацоўнік. Так аддаваць усю сабе музею, непаўторна вясці, заўсёды з уласцівай яму гумарыстычнай адметнасцю, літаратурныя вечарыны, сустрачыць моу толькі ён. Усё гэта і многае іншае адлюстравана ў ягонай кнізе "Запашэнне ў музей", якую ён паспеў пачаць, і якая вылучана на прэмію Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі.

Прыроджаны гумарыст, вусны майстар-апавядальнік, імітатар, ён мог бы стаць беларускім Андронікавым.

Іван Сцяпанавіч здаўна сябраваў з часопісам "Вожык", змяшчаў свае творы, часта заходзіў у рэдакцыю, якую з гумарам называў філіялам музея Якуба Коласа. У вожыкаўскай бібліятэцы выйшаў яго адзіны гумарыстычны зборнік "Абы здароўе".

Ён любіў людзей, і яны яго любілі. Моцнае сяброўства яго звязвала з супрацоўнікамі адрэдацыі культуры Стаўбцоўскага райвыканкама і яго начальнікам Анатолям Грэкавым. Сябраваў са сваякамі Якуба Коласа, асабліва з дзядзькам Юзікам, з сынам дзеда Талаша. Яго ведалі многія народныя, паважаныя пісьменнікі, артысты.

2 красавіка, назаўтра, пасля традыцыйнага дня смеху і вясёлых розыгрышаў Івана Сцяпанавіча не стала. Ёсць тут нешта містычнае. Ён пражыў 74 гады. І гэтая лічба невыпадковая. Столькі ж гадоў пражыў і Якуб Колас, музею якога Іван Сцяпанавіч прысвяціў усё сваё свядомае жыццё.

"Як дыхаецца... без мяне?" — па тэлефоне пасля прывітання ён заўсёды вясела паўтараў гэтыя словы. Сёння яны сталі сумнымі для тых, хто яго ведаў, меў стасункі з ім.

Пахавалі Івана Сцяпанавіча на могілках у яго радзіннай вёсцы Серабрышча, што ў Баранавіцкім раёне. Няхай будзе пухам табе твая родная баранавіцкая зямля, дарагі Іван Сцяпанавіч!

Яўген ХВАЛЕЙ

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" глыбока смуткуе з прычыны смерці пісьменніка Івана КУРБЕКІ і выказвае спачуванне родным і бліжкім нябожчыка.

Калектыву Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа глыбока смуткуе з прычыны смерці былога супрацоўніка музея, пісьменніка Івана Сцяпанавіча КУРБЕКІ і выказвае спачуванне яго родным і бліжкім.

Калектыву Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва выказвае шчырыя спачуванні загадчыку адрэдацыі навуковага апісання дакументаў асабістага паходжання архіва-музея Вялянціне Ягораўне Данекінай у сувязі са смерцю БАЦЬКІ.

Горацкі Парнас

Сапраўды забавны першакласавіцкі спектакль падрыхтавалі для гараджан, адораных пачуццём гумару, творчыя калектывы райадрэдацыі культуры сумесна з народным літаратурным аб'яднаннем "Роднае слова": вершы, прыпеўкі, гумарэскі мясцовых аўтараў у прастаўленні лепшых выканаўцаў і самадзейных ансамбляў раённага цэнтру культуры і сельскіх клубаў.

Арыгінальна прагучалі, напрыклад, вясельныя прыпеўкі Ніны Кавалёвай у выкананні народнага фальклорнага калектыву Нікулінскага Дома народнай творчасці і Будскага сельскага клуба. Як заўжды, на вышні быў Маслакоўскі народны ансамбль "Вясёлыя" на чале з яго нязменным кіраўніком Аляксандрам Клепчанкам. Гэты калектыву, дарэчы,

прымаў удзел у тэлевізійным праекце "Песні маёй краіны".

З высокім майстэрствам чыталі творы горацкіх паэтаў і прэзіякаў майстры сцэны Людміла Цыкунова, Анжэла Блахіна, Міхаіл Курловіч, Дзмітрый Блюдаў, Алена Стральцова, Ала Баркова, Мікалай Усаў...

Шмат намаганняў прыклалі да арганізацыі першакласавіцкага святкавання дырэктар музея Святлана Скаромная ды старшыня народнага літаратурнага аб'яднання "Роднае слова" Людміла Дзеружкова.

Прыемная адметнасць мерапрыемства была яшчэ і ў тым, што ў ім браў актыўны ўдзел вядомы беларускі паэт-сатырык, лаўрэат прэміі імя Кандраці Крапівы, супрацоўнік часопіса "Вожык" Павел Саковіч. Ён прачытаў свае пароды і эпіграмы, а ў кароткай прадмове адзначна заявіў: "Горкі павінны быць сталіцай гумару".

Бо даказана, што знакамітая паэма "Тарас на Парнасе" была напісана менавіта ў Горках. Аўтарам яе мог быць паэт-сатырык Канстанцін Вераніцын, былы студэнт Горы-Горацкага земляробчага інстытута. Горкі наведвалі Якуб Колас і Янка Купала. Сюды пісалі лісты Дзяржавін і Шаўчэнка, Чэхаў і Тургенеў. У акадэміі працаваў выдатны пісьменнік Максім Гарэцкі, імя якога зараз носіць раённая бібліятэка. Тут пачынала свой творчы шлях паэтка Нэля Тулупава. У 2003 годзе ў Горках, па ініцыятыве Алеся Письмянкова, тагачаснага галоўнага рэдактара "Вожыка", адбыўся першы Усебеларускі фестываль сатыры і гумару, на якім знакамітыя сталічныя ўдзельнікі выказалі аднадушнае пажаданне: штогод праводзіць тут першакласавіцкія святы. А што гэтаму перашкаджае?..

Міхаіл УЛАСЕНКА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІК:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

**ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"**

**РВУ "Літаратура
і Мастацтва"**

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барсукоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзіёмава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзік
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадацы прасьба
спасылання на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмяляюць сваё
прозвішча, поўнаснае імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыяна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3380
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
8.04.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1831

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

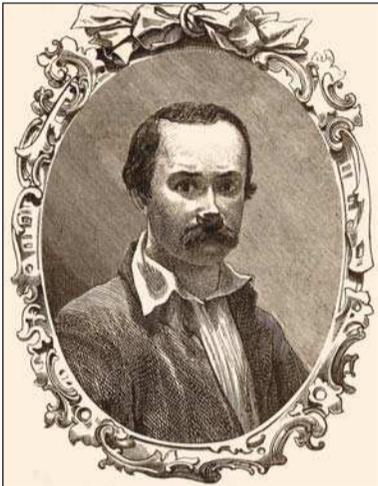

9 770024 468001 0 90 14

Сакавік 2009 года быў адметны тым, што ў ім адзначаліся юбілеі двух вялікіх сыноў украінскай зямлі: 9 сакавіка — 195 год з дня нараджэння Тараса Рыгоравіча Шаўчэнкі і 19 сакавіка — 200 год з дня нараджэння Мікалая Васільевіча Гогаля. Розныя жыццёвыя дарогі былі адмераны ім лёсам. Гогаль нарадзіўся ў сям'і памешчыка, Шаўчэнка — у сям'і прыгоннага селяніна. Першы аддаў свой унікальны талент на службу агульнаімперскай культуры, другі

адраджэў роднае ўкраінскае слова. У той час калі Гогаль падарожнічаў па Італіі, Швейцарыі, Германіі, Францыі, радавога царскай арміі Шаўчэнку муштравалі шагістыкай у далёкіх кіргізскіх стэпах. Адзін стаў хросным бацькам украінскай літаратуры, другі — знакамітым рускім пісьменнікам. Яны ніколі не сустракаліся, не спявалі разам меладычных украінскіх песень... Але кожны з іх ведаў аб сваім земляку і паважаў яго талент.

Два лёсы ў мастацтве

Гогаль хацеў ажыццявіць вялікі гістарычны праект — напісаць поўную "Гісторыю Маларосіі" ў чатырох вялікіх тамах. Яго акрыляла ідэя заняць кафедру агульнай гісторыі ў Кіеўскім універсітэце святога Уладзіміра. Але, нягледзячы на хадайніцтва такіх высакародных сяброў- апекуноў, як Пушкін, Вяземскі і Жукоўскі, у гэтай пасадзе яму было адмоўлена.

Гогаль хацеў ажыццявіць вялікі гістарычны праект — напісаць поўную "Гісторыю Маларосіі" ў чатырох вялікіх тамах. Яго акрыляла ідэя заняць кафедру агульнай гісторыі ў Кіеўскім універсітэце святога Уладзіміра. Але, нягледзячы на хадайніцтва такіх высакародных сяброў- апекуноў, як Пушкін, Вяземскі і Жукоўскі, у гэтай пасадзе яму было адмоўлена. Тлумачылася гэта тым, што пасля паўстання 1830-31 гг. дзейнічала строгае забарона на прадстаўленне палкам пасады на дзяржаўнай службе, а адзін з прадстаўнікоў роду Гогалеў-Яноўскіх генерал В. Яноўскі быў адным з кіраўнікоў польскага паўстання, таму мары Мікалая Гогаля так і засталіся марамі. Пазней Італія зойме ў сэрцы пісьменніка месца страчанай радзімы — Украіны, ён будзе зваць яе "радзімай сваёй душой", там яму будзе лёгка жыць і працаваць.

Гогаль радуецца жыццю, а Шаўчэнка ў сваёй паэзіі плача над пры-

гнечанай душой свайго народа. Шаўчэнка наведвае радзіму, але тое, што ён убачыць, разарве яго сэрца. Вось што ён піша ў лісце да Якава Кухарэнка: "Був я уторкі на Украіні, був у Межыгорскага Спаса і на Хортиці, скрізь був і все плакав: сплюндравалі нашу Украіну катовой віри німота з москалями — бодай вони переказилися".

У 1846 годзе, знаходзячыся ў Кіеве, Шаўчэнка стаў прыхільнікам Кірыла-Мяфодзьеўскага брацтва, якое складалася з маладых людзей, якія цікавіліся развіццём славянскіх народнасцяў, у прыватнасці ўкраінскай. Уздзельнікі гэтага гуртка, у ліку 10 чалавек, былі арыштаваныя, пераведзены ў Пецярбург, абвінавачаны ў складанні палітычнага заговору і панеслі розныя кары, прычым больш за ўсё дасталася Шаўчэнку за яго нелегальныя вершы і дзёрзкія паводзіны на допытках. На доўгіх дзесяць год ён быў сасланы радавым у Арэнбургскі край. На загадзе аб пакаранні Мі-

калай І уласнай рукой дапісаў: "Пад найстражэйшы нагляд з забаронай пісаць і маляваць." Гэта было вытанчана-жорсткае пакаранне: зноў зрабіць рабом чалавека, які толькі што адчуў волю і пазбегнуць права маляваць і пісаць мастака і паэта. Не ведаючы асабіста Гогаля, Шаўчэнка вырашыўся напісаць яму "па праве маларасійскага віршаплёта", у надзеі на ўкраінскія сімпатыі Гогаля. "Я зараз, як чалавек, які падае ў бездань, гатовы за ўсё ўхапіцца — жудасная безнадзейнасць! Такая жудасная, што адна толькі хрысціянская філасофія можа дужацца з ёй". Гогаль аказаў земляку нейкую, хутчэй за ўсё, матэрыяльную дапамогу.

Як ставіўся Гогаль да творчасці Шаўчэнкі? Сваё меркаванне ён выказаў у размове з Восіпам Бадзьянскім у канцы 1851 года. Гэта зафіксаваў у сваіх мемуарах пісьменнік Рыгор Данилеўскі.

— А Шаўчэнка? — спытаў Бадзьянскі. — Скажыце аб яго таленце, аб яго паэзіі...

— Дзёгцо шмат, — нягучна, але прама прамовіў Гогаль, — і гадзі: дзёгцо больш, чым самой паэзіі. Намто з вамі, як маларосам, гэта, мабыць, і прыемна, але не ва ўсіх жа нас, як нашы. Ды і мова...

Бадзьянскі не вытрымаў, стаў пярэчыць і расхваляваўся. Гогаль адказаў яму спакойна.

— Нам, Восіп Максімавіч, трэба пісаць па-руску, — сказаў ён, — трэба імкнуцца да пагтрымкі і ўмацавання адной, уладчынай мовы для ўсіх родных нам плямёнаў... Я ведаю і люблю Шаўчэнка, як земляка і згольнага мастака; мне і самому пашчасціла неяк яму дапамагчы. Але яго загубілі нашы разумнікі, падуштурхнуўшы на творы чужыя прайдзіваму таленту. Яны ўсё яшчэ дажоўваюць еўрапейскія, гаўно выкінутыя жвакі. Рускі і маларос — гэта душы двайнят, гапаўняючыя адна другую і аднолькава моцныя. А гадзі перавагу адной у шкоду другой немагчыма...

Ні Гогаль, ні Шаўчэнка не знайшлі шчасця ў Расіі. Іх абодвух высмеяў дэмакрат Бялінскі, які для якаснага змянення грамадства лічыў неабходным рашучае разбурэнне сістэмы кіравання. Гогаль жа прапаноўваў больш складаны шлях удасканалення грамадства праз фарміраванне і прасвятленне душы кожнага — ад селяніна да чыноўніка самага высокага рангу.

У абодвух творцаў не было ні сям'і, ні дзіцей, ні ўласнага дома. Кожны з іх хацеў пабудаваць на Украіне ўласнае жылло. За восем месяцаў да смерці Мікалай Гогаль у апошні раз наведваў родную Васільеўку. У родавым маёнтку ён малое план будучага дома, у якім адвёў для сябе тры пакоі, купляе лес для будаўніцтва і нават набывае кніжную шафу. Ён шчаслівы ў гэтых клопатах. Шчаслівы ў апошні раз, бо шэры Пецярбург зноў кліча яго на апошняе смертнае спатканне...

Шаўчэнка таксама выбраў лі Канева над Дняпром месца для будучай хаты. Ён і вярнуўся туды, але ўжо пасля смерці... Рыгор Чэстахоўскі ўспамінаў: "Былі гроб, паклалі на казакі воз, накрылі чырвонай кітайкай. Замест валоў упрогся люд хрышчоны, і павезлі дзеці свайго бацьку, які вярнуўся з далёкага краю ў сваю хату".

Аляксандр ВАШЧАНКА

Планы і здзяйсненні

У народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання "Рунь" Валожынскага раённага цэнтра культуры шмат накірункаў. Сярод іх — гутаркі-сустрэчы, імпрэзы-знаёмствы, вечары-партрэты, літаратурныя гасцеўні, прысвечаныя жыццю і творчасці знакамітых пісьменнікаў, арганізацыя раённых літаратурных конкурсаў, дапамога ў падрыхтоўцы і выданні кніг удзельнікаў аб'яднання і калектывных зборнікаў, іх прэзентацыі і г.д.

Да 140-годдзя з дня нараджэння беларускага пісьменніка пачатку ХХ ст. Ядвігіна Ш. праведзены цыкл мерапрыемстваў. Метадыст нашай творчай суполкі паэт Міхась Курыла падчас віктарыны "Пакутнік эпохі Адраджэння" і гутаркі "Вучань беларускага дударя" паведаў выхаванцам валожынскай школы-інтэрната, а таксама навучэнцам Валожынскага сельскагаспадарчага ліцэя пра творчы і жыццёвы шлях слаўнага земляка, чалавека моцнага духам, якому воліў лёсу выпала вучыцца ў "школцы" самога Дуніна-Марцінкевіча, у яго дачкі Камілы, працаваць побач з Янкам Купалам і Змітраком Бядулем.

У рамках святкавання 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў плануем пазнаёміць моладзь са старонкамі біяграфіі і творчасці паэта-франтавіка, былога настаўніка Івянец-

кай сярэдняй школы Уладзіміра Градоўкіна, аўтара паэтычных зборнікаў "Сквозь годы", "Неторопливые рассветы", "Разнотравье".

"Зямлі маёй і землякам" — так называецца творчы праект, які ладзіць наша літаратурна-мастацкае аб'яднанне. Першым правялі вечар-партрэт "Слаўны сын старонкі роднай" — пра настаўніка, краязнаўцу, паэта, заснавальніка і першага рэжысёра Пяршайскага народнага тэатра (якім ён кіраваў 50 гадоў) — Мікалая Мікалаевіча Ганчарыка. Прысутныя з цікавасцю слухалі яго расповед, вершы ў выкананні аўтара і ўдзельнікаў клуба паэтычнага майстэрства "Легуценнік", выступленні былых вучняў, артыстаў, калег па настаўніцтве, глядзелі ўрыўкі з п'ес В. Дуніна-Марцінкевіча "Залёты" і самога М. Ганчарыка "Важная фіга". А ў нашых планах

сустрэчы з іншымі адоранымі валожынцамі, якія праслаўляюць сваю малую радзіму ў розных кутках Беларусі, вечары-ўспаміны пра тых, хто жыў і тварыў тут.

Уздзельнікі нашага аб'яднання — таленавітыя самадзейныя паэты, многія з якіх самі пішуць музыку на ўласныя вершы і самі ж выконваюць свае песні. Шэраг песень на творы рунеўцаў напісаны членам Беларускага саюза кампазітараў нашым земляком Уладзімірам Гаркушам, а таксама самадзейнымі кампазітарамі. Падрыхтавана цікавая канцэртная праграма, з якой мы плануем выязджаць як у клубныя ўстановы Валожыншчыны, так і за межы раёна. Першая паездка адбылася напярэдадні Міжнароднага жаночага дня ў Прылуцкі цэнтр народнай творчасці Мінскага раёна. Адтуль мы прывезлі самыя добрыя ўспаміны.

У выдавецтва "Чатыры чвэрці", з калектывам якога ў нас наладжаны плённыя творчыя сувязі, і дзе ўжо выйшлі зборнік "Зямлі маёй і землякам. Валожыншчына паэтычная", кнігі ўздзельнікаў нашай творчай суполкі Марыі Шакун "Песняй рамонкаў", Мікалая Палакова "Тайны раставяшчых грэў", здзедзеныя тэксты кнігі паэзіі нашай рунеўкі Галіны Марцінкевіч "Любіць і верыць" і другі зборнік удзельнікаў аб'яднання, які будзе называцца "Нашчадкі". Спадзяёмся, што з дапамогай мецэнатаў ужо сёлета гэтыя кнігі дойдуча да чытача.

Валянціна ПІРУЦЬ-РУСАКЕВІЧ